

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 33ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1970

ΑΡΙΘ. 307

Ο ΕΖΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Είναι τελείως φανερό ότι ο γάμος διέρχεται περίοδο μεταβολής, πού εμφανίζει άντιφατικές στιγμές, και γι' αυτό το λόγο κρίνεται κατά διαφόρους τρόπους. "Άλλοι θεωρούν το δρόμο θετικό και απαιτούν προσπάθειες στο πεδίο της προετοιμασίας, της συμπαραστάσεως του γάμου και της παροχής συμβουλών. "Άλλοι θεωρούν κάθε αλλαγή σαν παρακμή ή προβλέπουν με κάποια χαιρεκακία την ξεφάνισι του γάμου, όπως περίπου ο Sebastian Hafner στο άρθρο του «Θά είναι αὔριο νεκρός ο γάμος;» Για να φθάσωμε σέ αντικειμενική κρίσι, πρέπει να αντιπαραβάλωμε τις αντίθετες γνώμες και να παραμερίσωμε τις θιαστικές αξιολογήσεις. Οί επόμενες σκέψεις θα προσπαθήσουν να προσδιορίσουν σέ γενικές γραμμές, ποία γενική τάσι διαγράφεται στην εξέλιξι του γάμου.

Διάστασις μεταξύ θεσμοῦ και κοινωνίας ἢ μεταξύ γάμου και γαμηλίου κοινωνίας.

Ἐάν κρίνωμε ἀπό τόν ἀριθμό τῶν διαζυγίων, τῶν συμβουλευτικῶν σταθμῶν καί τῶν συμβούλων, ὁ γάμος πραγματικά ἔχει γίνει ἕνα ραγισμένο καί ἔτοιμόρροπο οἰκοδόμημα. Οἱ ἀριθμοί αὐτοί πρέπει νά συσχετισθοῦν μέ τόν ὄλικό ἀριθμό τῶν γάμων, γιά τήν ἐσωτερική σταθερότητα τῶν ὁποίων, τήν εὐτυχία ἢ τή δυστυχία τους, ἐπίσης πάντοτε κάτι γνωρίζομε. Ποιοτική παραβολή μέ προγενεστέροισ κειροῦσ θεβαίως δέν εἶναι

δυνατή, ἐν τούτοις δέν πρέπει νά θεωρηται ἡ ἔλλειψις παλαιότερον διαζυγίων καί συμβουλευτικῶν κέντρων ὡς ἀδιάψευστη ἀπόδειξις φανερῆς συζυγικῆς εὐτυχίας. Προφανῶς δέν ἦσαν οἱ γάμοι ἐσωτερικά σταθερότεροι, ἀλλ' οἱ κανόνες, οἱ συνήθειες, οἱ συμβατικότητες καί ἡ σιωπή γιά τίς «ιδιωτικές ὑποθέσεις» πού τοὺς περιέβαλλε. Ἀσφαλιστικά μέσα πού ἄλλοτε ἐγγυῶντο γιά τή διάρκειά τους («θεῖος νόμος», ἀπαγόρευσις διαζυγίων, ἢ τιμῆ τῆς οἰκογενείας, κλπ.), σήμερα ἔχουν χάσει τή δύναμί τους. Ὁ διαρκῶς αὐξανόμενος ἀριθμός τῶν «διαδοχικῶς πολυγάμων» (ἔχι μόνον λόγω τοῦ θανάτου τοῦ συντρόφου, ἀλλά λόγω διαζυγίου), μαρτυρεῖ ὅτι ἡ «κινητικότητα» τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἐπεκτείνεται καί στο γάμο.

Ἡ λανθάνουσα ἢ ἀνοικτή ἐχθρότης γιά τὸ γάμο σέ πλατειά στρώματα τῆς κοινῆς γνώμης δέν στρέφεται τόσο κατά τοῦ γάμου σαν κοινωνίας ἀνδρὸς καί γυναικός, ἀλλά κατά τοῦ θεσμοῦ. Ὁ γάμος γίνεται διαρκῶς περισσότερο ιδιωτικῆ ὑπόθεσις. Στὸ πεδῖον τοῦ Δικαίου ἢ ἀποδοχῆ τοῦ διαζυγίου σημαίνει σημαντικό θῆμα πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσι, διότι διὰ τοῦ διαζυγίου ἐπιδιώκεται νά ἐξυγιανθῇ ἡ ιδιωτικῆ σφαῖρα τοῦ ἀτόμου καί νά μὴ ἔρχεται πλέον σέ σοβαρὸ ἀνταγωνισμό μέ τὴν κοινωνικῆ ἀποψι.

Χαρακτηριστικῆ γιά τὴν ἀτομικοποίησι τοῦ γάμου εἶναι ἐπίσης ἡ ἔξῃς κατάστασις: Ὑπάρχουν πολλὰ ζεύγη πού θεωροῦν συνειδητὰ σαν γάμο (ἂν καί

κάποτε μόνον «προσωρινό» γάμο) τὸ δεσμό τους, πού στὰ μάτια τῶν ἄλλων φαίνεται μόνον ὡς «σχέσις» πού ἔχει τὴ μορφή γάμου, καὶ ἀρνοῦνται τόσο νὰ τὸν «νομιοποιήσουν» μετὰ τὸ γάμο, ὅσο καὶ ν' ἀφήσουν νὰ θεωρηθῆ ὡς κολλάσιμος μοιχεία. Κατὰ πόσον αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι νομικῶς καταδικαστέον, εἶναι πρόβλημα τὸ ὁποῖον τὸ Δίκαιον δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε νὰ τὸ συλλάβῃ τελείως οὔτε νὰ λύσῃ ἱκανοποιητικῶς. Πρόκειται γιὰ τὴ διάστασι μετὰ τῆς γαμηλίου κοινωνίας καὶ τοῦ γάμου, τοῦ «γεγονότος» καὶ τοῦ «θεσμοῦ» — ἐπομένως γιὰ ἕνα αὐθεντικὸ «γαμηλιολογικὸ» πρόβλημα.

Μήπως στὴν πραγματικότητα δὲν θεωρούσαμε ὡς τώρα ταυτόσημα αὐτὰ τὰ δύο; «Ὅτι ἀρκεῖ ὁ γάμος γιὰ νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἡ γαμήλιος κοινωνία ἦταν τρέχουσα ἀντίληψις. Βεβαίως νομικῶς αὐτὸ εἶναι ὀρθόν, καθὼς τὸ Δίκαιον ἀπλῶς ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ μελετᾷ καὶ νὰ ρυθμίζῃ τὸν κοινωνικὸ χαρακτήρα τοῦ γάμου (ὅ,τι ὑπάρχει ὡς θεσμὸς σ' αὐτόν). Ἄν ὅμως ὅλοι ὅσοι ἔχουν ἔλθει εἰς γάμον ἢ ἀπλῶς ἔχουν ἐνωθῆ, ἔχουν φθάσῃ σὲ πραγματικὴν γάμου κοινωνίαν καὶ ἔτσι ἔχουν κάνει πραγματικότητά τὸ θεσμό, γι' αὐτὸ πρέπει ὄχι μόνον ν' ἀμφισβῆται, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἀμφισθητοῦμε. Ἡ κοινωνία τοῦ γάμου εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἕνα συμβόλαιον, περισσότερο ἀπὸ θεσμὸς γιὰ τὴν ἐκπλήρωσι ὠρισμένων σκοπῶν χάριν τῆς κοινωνίας (τακτοποιήσις τῶν σχέσεων τῶν φύλων, ἐξασφάλισις τῶν ἀπογόνων κλπ.). Ὁ προσωπικὸς καὶ ἐνωτικὸς χαρακτήρ του εἶναι πολὺ σημαντικώτερος.

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς προσωπικῆς σφαίρας.

Στὴν ἰδιωτικῇ, τὴν προσωπικῇ καὶ ἐνωτικῇ σφαίρα τοῦ γάμου εὐρίσκεται ἡ διαπροσωπικὴ σχέσις στὴ συνειδητῇ, ἀσυνειδητῇ καὶ ὑποσυνειδητῇ ἔκτασί της, ἢ συνάντησις καὶ ἀντιπαράθεσις τῶν φύλων σὲ συγκεκριμένη μορφή, αὐτὸ πού ὁ Theodor Bovet χαρακτηρίζει ὡς «πρόσωπον τοῦ ζεύγους» («Ehperson»)

μαζὶ μετὰ τὰ στάδια καὶ τὶς φάσεις της, τὶς ἐντάσεις καὶ τὶς συνδιαλλαγές της, τὰ πλοῦτῃ καὶ τὶς ἐλλείψεις της. Μέσα ἐκεῖ μόνον ὅταν φθάσῃ σὲ κοινότητα (δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι «ἀρμονία» σὲ ὅλα τὰ σημεία) ἢ σχέσις, εἶναι δυνατόν νὰ γίνεταί λόγος γιὰ γαμήλιον κοινωνία. Ὁ γάμος τότε ἐμφανίζεται ὡς ἕνα μεγαλεῖον ζωντανόν, δυναμικόν — ἀλλὰ καὶ παραδεδομένον, πού δὲν διαμορφώνεται ἤδη μετὰ τὴν πράξι τοῦ γάμου, ἀλλὰ, μ' αὐτὴν κυρίως, ἀναγνωρίζεται δημοσίᾳ ὡς δρόμος πού πρέπει νὰ τὸν θαδίσουν ἀπὸ κοινοῦ.

Σ' ἕνα κοινωνικὸ καὶ πολιτιστικὸν στάδιο μετὰ τὴν ἀνάλογον αὐτοεκτίμησιν τῶν ἀτόμων, ὅπου τὰ «παιδιά», ἀδιάφορον ποιᾶς ἡλικίας, κατὰ κανόνα δὲν «πανδρεύονται» πλεον ἀπὸ τοὺς γονεῖς, ἀλλὰ διαλέγουν τὸ σύντροφόν τους μόνον καὶ τελείως προσωπικῶς, ἐξ ἀρχῆς ἀποδίδουν μεγάλην σημασίαν στὴν προσωπικῇ σφαίρα τοῦ γάμου καὶ τὴν θεωροῦν ὡς ἀποφασιστικῇ. Τὰ κίνητρα τοῦ γάμου ἔχουν γίνεταί περισσότερο προσωπικῶς, ἀτομικῶς, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι πολὺ ἐπιπόλαια (ξανθὰ μαλλιά, «σέξυ», ἀθλητικὸς τύπος...). Ἡ ἀ ν α κ ἄ λ υ ψ ι ς μ ἔ κ ἄ π ο ι ο ν τ ρ ὀ π ο τ ῆ ς ἀ ξ ί α ς τ ο ῦ ἄ λ λ ο υ, ε ἶ ν α ι ο ὑ σ ι ῶ δ η ς π ρ ο ὑ π ὸ θ ε σ ι ς, γ ι ᾶ ν ἄ μ π ο ρ ῆ ν ὀ ὑ π ἄ ρ ε ἡ γ α μ ῆ λ ι ο ς κ ο ι ν ω ν ί α. Διότι ἡ κυρία ἀξία τοῦ γάμου εὐρίσκεται στὸ προσωπικὸ στοιχεῖον. Ἀσφαλῶς δὲν μποροῦμε νὰ εἰμαστέ υπερβολικῶς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἰδίως γιὰ τὸ νέο ἄνθρωπον, καὶ νὰ νομίζωμε ὅτι εἶναι ὄριμος γιὰ γάμον μόνον ὅταν εἶναι σὲ θέσιν νὰ διατηρήσῃ τὸ ὕψιστον σημεῖον μιᾶς σχέσεως πρὸς τὸ σὺ ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ὁ Buber. Ἡ προσωπικὴ σχέσις μπορεῖ νὰ ἔχῃ πολλὰ στρώματα καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ φθάσῃ ὡς τὸ βάθος, καὶ κάθε γάμος ζῆ τὰ δικά του ἀνεβοκατεβάσματα ἀπὸ τὸ ἕνα στρώμα στὸ ἄλλο. Ὅταν τώρα τὰ κίνητρα τοῦ γάμου γίνονται διαρκῶς περισσότερο προσωπικῶς, αὐτὸ μαρτυρεῖ τὴν «π ρ ο σ ω π ο π ο ἰ ῆ σ ι ς» τοῦ γάμου. Αὐτὸ βεβαίως δημιουργεῖ ὑψηλὰ ἀπαιτήσεις

ἀπό τὸ γάμο, καὶ κάθε τι περισσότερο ἀπαιτητικό εἶναι πάντοτε καὶ περισσότερο εὐπρόσβλητο. Μήπως πρέπει νὰ συσχετίσωμε μ' αὐτὸ τὶς κρίσεις τοῦ γάμου, ἀκόμη καὶ τὰ διαζύγια;

Ἐν τῷ μεταξύ προχωροῦμε στὴν ἀνακάλυψι τῆς προσωπικῆς σφαίρας τοῦ γάμου σὲ ὄλες τῆς τῆς διαστάσεις. Ἐντονώτερα αὐτὸ ἐμφανίζεται στὴν ἀποκάλυψι τῆς σφαίρας τῶν ἰδιαιτέρων σχέσεων. Ὁδήγησε ὁμως ἐπίσης σὲ ἐντονώτερη ἐνασχόλησι μὲ τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τοῦ γάμου, τοὺς προσωπικούς, ψυχολογικούς καὶ σωματικούς του κανονισμούς — μὲ λίγα λόγια στὴν τέχνη τοῦ γάμου, «τὴ νεώτερη ἐπιστήμη γιὰ τὸν παλαιότερο νόμο τῆς ζωῆς» (Th. Bonet). Ἡ σχετικὴ λογοτεχνία ἔχει γίνεαι ἀφάνταστα πλούσια. Μποροῦμε νὰ πιστοποιήσωμε ὅτι εἶναι πολὺ περισσότερο ρεαλιστικὴ καὶ γι' αὐτὸ προσφέρει ἐπίσης πολὺ μεγαλύτερη βοήθεια ἀπὸ τὰ παλαιότερα «ἐποικοδομητικά» ἔντυπα, πού «στριφογυρίζουν» γύρω ἀπὸ τὸ θέμα μὲ καλοπροαίρετες καὶ εὐσεβεῖς γενικότητες.

Ἡ «κοινωνικὴ ἐπεξεργασία πού ὁδηγεῖ στοῦ γάμο».

Ὅταν ἡ ἀπόφασις γιὰ γάμο ὠριμάζη στὴν βαθμιαία ἀντίληψι γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἄλλου, προβάλλει τὸ ἐρώτημα, πότε λοιπὸν ἀρχίζει (γαμολογικῶς) ὁ γάμος; Ὁ S. Keil ὁμιλεῖ γιὰ μία «κοινωνικὴ ἐπεξεργασία πού ὁδηγεῖ στοῦ γάμο», ἕναν «προ-γάμο», πού ἔχει τὰ στάδια καὶ τὶς μορφές του, ἀνάλογα πρὸς τὸν ἴδιο τὸ γάμο.

Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς ἐπεξεργασίας, δημιουργεῖται ἤδη κοινωνία γάμου, καί, σὲ μία ὠρισμένη στιγμὴ, λαμβάνεται μία ἀπόφασις, πού γιὰ τοὺς δύο συντρόφους εἶναι σημαντικώτερη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ γάμο, τότε δηλαδή, ὅταν μὲ ὁ ν ὁ ι φθάνουν στὴν συνειδητοποίησι καὶ στὴν ἀπόφασι νὰ πανδρευθοῦν. Ὅλα ὅσα ἔρχονται μετὰ, ὁ ἀρραθῶν καὶ ὁ γάμος, εἶναι γι' αὐτοὺς «μόνον» ἐπανάληψις, μὲ ἰ α κ ὁ μ ἠ διαθεβαίωσις σὲ προσωπικὴ — διανθρώπινη

σφαῖρα, καὶ μόνον σὲ δευτέρη θέσι μὲ ἰ α π ρ ὠ τ ἠ δημοσία μαρτυρία μὲ νομικὴ ἰσχύ.

Τὸ ἀποφασιστικὸ γιὰ τοὺς δύο συντρόφους ἔχει ἐπομένως συμβῆ ἤδη π ρ ο η γ ο υ μ ἔ ν ω ς. Ἡ μεταβάσις στὴν κοινωνία γάμου δὲν συμπίπτει μὲ τὸν γάμο.

Ἀπέναντι σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι προβάλλουν ἐπιτακτικά δύο ἀνάγκες: ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος πρέπει νὰ γίνῃ σαφῆς ἡ σχέσις μεταξύ γαμηλίου κοινωνίας καὶ γάμου ἢ μεταξύ προσωπικῆς ἐνότητος καὶ τῆς νομιμοποιήσεώς της. Ἀπὸ τὸ ἄλλο τίθεται τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴν «ἀξιολόγησι» καὶ ἐκτίμησι τυχόν γενετησίων (προγαμιαίων) σχέσεων κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ γάμου. Καὶ τὰ δύο προβλήματα μόνον νὰ ἐπισημανθοῦν εἶναι δυνατὸν ἐδῶ.

Τὸ πρῶτο πρέπει ν' ἀντιμετωπισθῆ σὲ συσχετισμὸ μὲ τὸ πρόσωπο καὶ τὸν θεσμὸ. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος δὲν σημαίνει ἀπλῶς κάτι τὸ ἀρνητικὸ, τὸν περιορισμὸ δηλαδή καὶ τὴ συστολὴ τῆς προσωπικότητος, ἀλλὰ προστασία καὶ ἀσφάλεια, καὶ μπορεῖ νὰ δικαιολογηθῆ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ὑπαρξι τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ δεύτερο εἶναι πολὺ περισσότερο πολὺπλοκο καὶ ἐμπόδια συχνὰ δυσκολεύουν τὴν ἀπροκατάληπτη ἀντιμετώπισί του. Εἶμαι ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως, ὅπως καὶ ὁ F. Böckle, ὅτι ὁ γάμος εὐρίσκει πληρότητα στὴ σεξουαλικὴ πράξι, καὶ θεωρῶ γιὰ πολλοὺς λόγους ὡς σημαντικὸ καὶ ἐπιθυμητό, αὐτὴ ἢ τελευταία νὰ γίνεται μέσα στοῦ γάμο, διότι, καί, ἀντιστρόφως, ἡ σεξουαλικὴ πράξις εὐρίσκει τὴν πληρότητά της μέσα στοῦ γάμο ὡς ἔκφρασις πλήρους ἐνότητος, ὅπως μόνον ὁ γάμος τὴν παρουσιάζει (κοινότης κατοικίας, κοινότης οἰκονομικῆ καὶ κοινότης ἐργασίας, κοινότης πνευματικῶν ἐνδιαφερόντων, κοινότης ψυχαγωγίας, πεποιθήσεων, ἀποκτήσεως παιδιῶν καὶ ἀγωγῆς). Ἐξ ἄλλου πρέπει νὰ εἰποῦμε σὰν συνέχεια αὐτῶν πού μόλις ἐλέγχθησαν γιὰ τὴν ἐπεξεργασία τοῦ γάμου, ὅτι δὲν εἶναι κάθε σεξουαλικὴ προγαμιαία σχέσις, πραγματικά

«πρὸ τοῦ γάμου», ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνῃ διάκρισις μεταξὺ «πρὸ τοῦ γάμου» καὶ «πρὸ τῆς πράξεως τοῦ γάμου». Ὁ Κ. Franke διετύπωσε ὡς ἐξῆς τὰ κριτήρια τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμε, γιὰ νὰ θεωρήσωμε ὑπεύθυνο τὴν ἰδιαιτέρα προγαμιαία σχέσι: «Βασικῶς ἀπαιτοῦμε ἀπὸ μίαν ἰδιαιτέρα σχέσιν νὰ εἶναι γεμάτη ἀγάπη, σεβασμὸς, μὲ συνείδησιν τῶν εὐθυνῶν καὶ νὰ γίνεται συνάντησις προσωπικῆ καὶ χωρὶς περιορισμοῦς. Καὶ οἱ δύο σύντροφοι ὀφείλουσι νὰ στρέφονται ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον μὲ φροντίδα, ὑπευθυνότητα, σεβασμὸς καὶ κατανόησι. Ἡ συνάντησις των πρέπει νὰ εἶναι ὀλοκληρωτικὴ καὶ ἀποκλειστικὴ, αὐτὸ σημαίνει ὅτι θ' ἀποκλείῃ τὴν σύγχρονη ὑπαρξιν καὶ ἄλλης τέτοιας ἐνότητος». Ὁ Franke ἀμφισβητεῖ τὸ ἂν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐπίσης ἡ πρόθεσις γιὰ διάρκειαν, ἔπιμένως γιὰ γαμήλιον ἔνωσιν. Τὸ ἐπιχειρήμα του γι' αὐτὸ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ μὲ πείσῃ: «Ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐξέλιξις εἶναι δυνατὸν νὰ προχωρήσῃ ἔτσι ὥστε οἱ δύο νὰ μένουσι ἔνωμένοι καὶ νὰ ὑπάρχῃ γαμήλιος ἔνωσις· εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ στραφῇ πρὸς μίαν κατεῦθυνσιν, πού ὀδηγεῖ τὸν ἕνα μακρὰ ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ ἔτσι, χωρὶς νὰ εὐθύνεται ὁ ἕνας ἢ ὁ ἄλλος, νὰ μὴν ὑπάρχῃ πλέον ἢ προϋπόθεσις γιὰ ἐνότητα διαρκείας. Καὶ τότε πῶς θὰ ἔχη μίαν ἰδιαιτέρα σχέσιν «ἀνθρωπίνῃ ἀξίᾳ»; Σ' αὐτὸ ὅμως περιλαμβάνεται ἡ ἐκτίμησις τῆς προσωπικῆς σημασίας τοῦ ἄλλου. Ἡ προσωπικότης εἶναι ἀπόλυτη ἀξία. Ὁ δεσμὸς μαζί της καὶ ἡ ἔνωσις μαζί της ἀπαιτεῖ πιστότητα, μὲ ὄρους χρονικοῦς, διάρκειαν. Μία προσωρινὴ καὶ περαστικὴ «σχέσις» μ π ο ρ ε ἰ κάποτε νὰ εἶναι ἀξία, ἀλλὰ «ἀτελής», καὶ νομίζω ὅτι εἶναι σημαντικὸ νὰ τονίζωμε ὄχι μόνον τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀτέλειαν.

Λόγοι γιὰ τὴν «προσωποποίησιν» τοῦ γάμου.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰς τίς μᾶλλον φαινομενολογικὰ παρατηρήσεις τῆς ἐξελιξέως, τὴν ὁποῖαν ὑφίσταται ὁ γάμος, θὰ διαγράψω ἀκόμη μερικὸς λόγους πού

ἔφεραν αὐτὴ τὴν ἐξέλιξιν. Θ' ἀναφερθῶ μόνον σὲ μίαν ἐπιλογὴν λόγων, διότι, γιὰ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς, ἀπὸ μακροῦ ἔχει γίνῃ διεξοδικὴ διαπραγματεύσις (γκρέμισμα συστημάτων πατρικοῦ δικαίου, δημοκρατικοποιήσις...). Ἡ ἐπιλογὴ ὅμως θὰ ἠθέλε νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν σὲ ὠρισμένα σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀκόμη δὲν ἔχουν προσεχθῆ ἀρκετὰ ἢ ἀνάλογα μὲ τὴν σημασίαν τους.

Ἡ «πολιτικοποίησις» τοῦ γάμου.

Γιὰ κάθε θρησκευτικὴ ὁμολογία ἦταν καὶ εἶναι ὁ γάμος ἱερός. Ὅπου θεβαίως ἐξαφανίζεται ἡ πίστις, παύει νὰ διακρίνεται αὐτὴ ἢ ἱερότης, ν' ἀναγνωρίζεται ὁ «θεῖος νόμος», ὁ ὁποῖος ἴσταται «ὑπεράνω» τοῦ γάμου. Ἡ θρησκεία ὅμως μπορεῖ ἐπίσης νὰ διατρέχῃ τὸν κίνδυνον νὰ θλέπῃ μόνον τὸ ἱερόν «ὑπεράνω» τοῦ γάμου καὶ πέρα ἀπ' αὐτὸ νὰ παραβλέπῃ ἢ νὰ ὑποτιμᾷ τὰ «ἐντὸς τοῦ γάμου» σχήματα τοῦ προσωπικοῦ, τοῦ ψυχολογικοῦ, τοῦ βιολογικοῦ, κοινωνιολογικοῦ, γενετικοῦ κλπ. (τὸν Νόμον ἐ ν τ ὀ ς τοῦ γάμου). Ὀφείλεται στὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν καὶ στὴ σύγχρονη ἐξέλιξιν, τὸ ὅτι ἐγνωρίσαμε καθαρὰ αὐτὰ τὰ «κοσμικὰ» δεδομένα τοῦ γάμου. Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ χαιρετισθῆ ὡς θετικὴ ἀποψις τῆς λεγομένης «πολιτικοποίησεως» τοῦ γάμου. Σὺμφωνά μὲ τὴν ἄποψιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ χάρις προϋποθέτει τὴν φύσιν, αὐτὲς οἱ προσιτὲς στὴν ἀνθρωπίνῃ ἐμπειρίᾳ πραγματικότητες δὲν εἶναι χωρὶς ἀξίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζονται σοβαρὰ, μάλιστα νὰ «συντονίζονται», ὥστε νὰ μπορῆ ἢ χάρις νὰ εἶναι λυτρωτικὴ γιὰ ἕνα γάμον. Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως λοιπὸν ἔχει δίκην ἢ Καθολικὴ Ἐκκλησία νὰ διατηρῆ τόσο μεγάλα κομμάτια γιὰ τὴ «φύσιν τοῦ γάμου», μόνον πού μ' αὐτὸ γλιστράει στὴν κατωφέρεια μιᾶς βιολογιστικῆς καὶ νατουραλιστικῆς ἐξηγήσεως τῆς «φύσεως», μιᾶς ἀντιλήψεως ἢ ὁποῖαν πολὺ δύσκολα γίνεται κατανοητὴ ἀπὸ τὴ σημερινὴ ἐπιστημονικὴ σκέψιν μὲ τὴν ἀρχικὴ μετα-

φυσική της έννοια. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν αὐτονόμων καὶ ἐσωτερικῶν σχημάτων τοῦ γάμου (κατὰ τὴν θεολογικὴ ἔρμηνεία, τῶν πραγματικότητων τῆς Δημιουργίας!) κατέστησεν ἐπίσης φανερόν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραμερισθοῦν τὰ ἐσωτερικὰ στοιχεῖα. «Ἡ μονογαμία εἶναι... ἀκατάλυτα συνδεδεμένη μὲ τὴν ἐπικράτησι μιᾶς νέας ἀνθρωπίνης εἰκό- νος, ἢ ὅποια ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ὁλότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰ δικαιώματα τοῦ ἄλλου. Ἔτσι εἶναι ἄμεσος συνέπεια τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰησοῦ.

Τὸ ὅτι στὰ κοινωνικο-νομικὰ πλαίσια ἡ ἐξέλιξις ὠδήγησε στὸν πολιτικὸ γά- μο, ὑπογραμμίζει κι' αὐτὸ ἀκόμη θε- τικὰ τὴ σημασίαν τοῦ γάμου γιὰ τὴν κοι- νωνίαν καὶ ἀντιστρόφως. Μ' αὐτὸ ὅμως προσβάλλει τὸ ἐρώτημα, γιὰ ὅλες τὶς Ἐκκλησίες, γιὰ τὴ σημασίαν, τὴν ὅποια ἀποδίδουν ἀκόμη στὸν ἐκκλησιαστικὸ γάμο. Θὰ κατεδεικνύετο ἀσφαλῶς πει- στικώτερα, ἀπὸ ὅ,τι ἔγινε ἔως τώρα, ὅτι ὁ πολιτικὸς γάμος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι «ἀνταγωνισμὸς» σ' αὐτόν. Ὁ ἀ- ποφασιστικὸς χαρακτήρ τοῦ ἐκκλησια- στικοῦ γάμου (προσωποποίησης τῆς πί- στεως!) ἀπέναντι στὶς ἀπλῆς «ἐορτα- στικὲς συμβατικότητες» θὰ μπορούσε καὶ ἔ π ρ ε π ε νὰ τονισθῆ περισσό- τερο. Βεβαίως μ' αὐτὸ κινεῖται καὶ ἡ πίστις σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ στὸ πεδί- ον τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ προσωπικοῦ, μα- κρῦν ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ζύμη ἢ ὅποια δὲν εἶναι πλέον παρούσα. Ἔχουν πε- ράσει ἀσφαλῶς οἱ καιροί, ὅπου αὐτὴ ἦταν κοινὸ σημεῖο συναντήσεως.

Καὶ ἡ γυναίκα εἶναι ἐπίσης ἄνθρωπος.

Αὐτὸς ὁ περιττὸς ὀρισμὸς εἶναι μὲν ἀρκετὰ ἀνεκτός, δὲν ἐφαρμόζεται ὅμως κατὰ τὸν ἴδιο βαθμὸ. Ἀλλὰ ἡ καλου- μένη «γυναικεία χειραφέτησις» προσέ- φερε καὶ θὰ προσφέρῃ οὐσιωδῶς στὸν ἐξανθρωπισμὸ τοῦ γάμου. Διότι δὲν ἀ- ναφέρεται μόνον στὴ νομικὴ ἰσοτιμία, ἀλλ' εἶναι ἔκφρασις μιᾶς τουλάχιστον φαινομενικὰ νέας κατανοήσεως ὑπὸ τῆς

γυναικὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας της. Ἔ- χει τὴν δίκαιη ἀπαίτησι δικαιώματος στὴ γυναικεία της ὑπαρξί, ὅπως τὸ ἔ- χει ὁ ἄνδρας νὰ εἶναι ὁ ἑαυτὸς του καὶ νὰ ἐξελίσσεται πρὸς αὐτὸ τὸ σημεῖο. Δὲν πρόκειται λοιπὸν γιὰ ἐξομοίωσι ἄν- δρός καὶ γυναικός. Ἡ χειραφέτησις ἀν- τιτίθεται στὴ διπλῆ ἠθικὴ καὶ ἀπαιτεῖ τὸ δικαίωμα τῆς πληρώσεως τοῦ φύλου στὴν προσωπικὴ καὶ ἰδιαιτέρα σφαῖρα. Εἶναι μία νέα πρόκλησις στὴν ἀνδρική αὐταρέσκεια καὶ ἀκόμη ἓνα τράνταγμα. Ἡ σχέσις τῶν φύλων ἔγινε πλουσιώτερη σὲ ἔντασι. Γιὰ τὸ γάμο, αὐτὸ σημαί- νει: Δὲν κυριαρχεῖ πλέον ἡ ἀνιούσα κἀθετος τοῦ ἀνδρός μπροστὰ στὴ γυ- ναίκα, ἀλλὰ ἡ ὀριζοντία σχέσις ἐναλλα- γῆς μεταξὺ δύο ἰσαξίων συντρόφων (ἢ ὅποια, ἄς λεχθῆ, παρουσιάζει πολλὴ ἔλ- λειψι σὲ «πόλωσι» καὶ «ἀνάγκη συμπλη- ρώσεως»). Αὐτὰ τὰ πράγματα εὐρίσκον- ται ἀκόμη ἐν ἐξελίξει, καὶ δὲν μπορού- με νὰ εἰποῦμε, οὔτε γιὰ τὸν ἄνδρα οὔ- τε γιὰ τὴ γυναίκα, ὅτι ἔχουν ἤδη θρῆ τὴν ταυτότητά τους σ' ὅλες τὶς πλευ- ρές.

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ Δικαίου προχωρεῖ θα- θμηδὸν πρὸς τὴν κατεύθυνσι τῆς συνε- ποῦς ἀναγνωρίσεως τῆς ἰσοτιμίας τῶν φύλων.

Τὸ φύλον ὡς «ἀπεικόνισις τῆς ἀνθρωπίνης ἰδιότητος».

Ἡ βιολογικὴ ἄποψις τοῦ ἀνθρώπου συντελεῖ κατὰ πολὺ στὴν κατανόησί του. Σ' αὐτὴν θεμελιώνεται καλύτερα καὶ ἡ ἀνθρωπολογικὴ ἰσότης (ἢ ἡ ἀνι- σότης) τῶν φύλων. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ γυναικείου ὄαριου (ἀπὸ τὸν Baer τὸ 1827) ἔχει ἐπὶ παραδείγματι, τὴν ἀναγ- καστικὴν συνέπειαν, νὰ ξεκαθαρίσῃ ἢ ἀν- τίληψις γιὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνδρός ὡς τοῦ (μοναδικοῦ) γεννήτορος καὶ δημι- ουργοῦ νέας ζωῆς. Μόνον μὲ τὴν ἔνωσι τοῦ σπέρματός του μ' ἓνα ὄαριον ἱκανὸ γιὰ γονιμοποίησι δημιουργεῖται τὸ παιδί. Ἡ γυναικεία συμμετοχὴ δὲν εἶ- ναι ἐπομένως καθόλου μικρότερη — ἀν- λάθῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν τὴν σπανιότητα ἐνὸς ὄαριου ἱκανοῦ γιὰ γονιμοποίησι,

σέ σύγκρισι με τὴν ὑπερπαραγωγή τοῦ ἀνδρικοῦ σπέρματος, συμβαίνει μᾶλλον τὸ ἀντίθετο. Μία ἄλλη γνώσις μᾶς πληροφορεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει καθαρὸς ἀνδρισμὸς ἢ καθαρὴ θηλυκότης. Κάθε ἄνθρωπος εἶναι ἓνα «μίγμα» καὶ τῶν δύο σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς του, σωματικῶς, ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς. Συγκεκριμένως δὲν ὑπάρχει «ὁ» ἄνθρωπος ὡς ὄν χωρὶς φύλου (ἓνα οὐδέτερον ὄν), ἀλλὰ ἄνδρες καὶ γυναῖκες πραγματοποιοῦν καθέννας γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴν τέλεια (ἀνδρική ἢ γυναικεία) ἀνθρώπινη ὕπαρξι. Τὸ φύλο τοῦ καθενὸς διακρίνεται μέσα ἀπὸ τὸ ἀνδρικό καὶ τὸ γυναικεῖο (ποικίλος βαθμὸς ἀμφισεξουαλικότητος τῶν ἀτόμων). Αὐτὴ ἢ ἀμφισεξουαλικότης καθορίζει κάθε ἄνθρωπο παντοῦ, στὴ σκέψι του, στὸ συναίσθημα, τὴ θούλησι, τὴ δράσι, στὴ συνάντησι μὲ τοὺς ἄλλους, μὲ τὸν κόσμον καὶ τὸ Θεό. "Ολοὶ ἔχουν συγχρόνως ἀνδρικά καὶ γυναικεῖα στοιχεῖα μὲ τονισμένα περισσότερο τὰ πρῶτα ἢ τὰ δεύτερα. Αὐτὴ ἢ ἐσωτερικὴ (ἀμφι)σεξουαλικότης περιλαμβάνει πάντοτε καὶ τὴ σχέσι πρὸς τὸ ἄλλο φύλο καὶ δημιουργεῖ γι' αὐτὸ καὶ τὴ θάσι γιὰ τὴν ἀμοιβαία ἀπόθησι καὶ ἔλξι ἀνάμεσα στὸν ἄνδρα καὶ στὴ γυναῖκα σὲ ὅλες τὶς ἀποχρώσεις τῶν σχέσεών τους. Ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα τώρα δὲν ἐμφανίζονται ὡς «ἡμίση» ἢ «μέρη» τῆς «ἀνθρωπίνης φύσεως», ἀλλά, καθέννας γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὡς πλήρης ἄνθρωπος (γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀγάμια πρέπει νὰ θεωρηταί ὅτι περιέχει ἀνθρωπολογικὴ ἀξία).

Αὐτὴ ἢ ἀποψις τοῦ φύλου δὲν ἐπιτρέπει νὰ συγχέωμε τὴν σεξουαλικότητα μὲ τὴν δυνατότητα ἀποκτήσεως παιδιῶν καὶ νὰ τὴν ἐρμηνεύωμε ἀπλῶς ὡς ἐργαλεῖον, ὡς μέσον γιὰ τὴν ἐπίτευξι σκοπῶν, τῆς γεννήσεως παιδιῶν, τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ ἐνστίκτου ἢ τῆς χαλαρώσεως. Βεβαίως ὅλα αὐτὰ ἀνήκουν στὴ σεξουαλικότητα. "Ομως αὐτὴ σημαίνει κατ' ἀρχὴν καὶ θεσικῶς «ἀπεικόνισι τῆς ἀνθρωπίνης ιδιότητος». Αὐτὸς ὁ χαρακτήρ τῆς ἔχει σχέσι μὲ τὴ σημασία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Τὸ ἀνθρώπινο σῶμα εἶναι πάντοτε περισσότερο ἀπὸ σῶ-

μα, ἀπὸ σῶμα περιβεβλημένο μὲ ψυχὴ καὶ πνεῦμα. Σ' αὐτὸ ἐμφανίζεται τὸ πρόσωπο, πάντοτε σὲ ἐνότητα μὲ τὸ φύλο του. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ σῶμα. Γι' αὐτὸ ἡ σωματικὴ ἔνωσις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἔχει πολλαπλὴ σημασία καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνδεθῇ ἀποκλειστικὰ μὲ ὀρισμένους σκοπούς. Κατὰ πρῶτον ἐμφανίζεται σὰν αὐτὸ πού διαμορφώνει τὴν ἐνότητα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς. Σὰν ἀνθρωπινη κίνησις ἀντιλαμβάνεται πότε ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα ἀφήνουν τὸ ἐσωτερικὸ τους πρόσωπο μέσα στὸ σῶμα, τὸ ἐξωτερικεύουν, τὸ κάνουν προσωπικὴ καὶ αὐτούσια γλῶσσα τῆς ἐντάξεως, τῆς κλίσεως καὶ τῆς ἀγάπης. Ἡ ἔνωσις τῶν σωμάτων εἶναι ἢ αἰσθητὴ εἰκὼν τῆς κοινωνίας τῶν προσώπων, τὸ «εἶδωλό τους στὸ χῶρον καὶ στὸ χρόνο». "Οταν ἀπὸ αὐτὸ προέλθη καινούργια ζωὴ, προέρχεται ἀπὸ τὴν προσωπικὴ σφαῖρα («προσωποποίησις» τῆς σεξουαλικότητος).

Ὁ γάμος ὡς ἔργον.

"Οταν, ἔπειτα ἀπ' αὐτὲς τὶς σημειώσεις πάνω στὶς γραμμὲς ἐξελίξεως γιὰ τὴν κατανόησι τοῦ γάμου, τοῦ σώματος καὶ τοῦ φύλου, θέτωμε τὸ ἐρώτημα, πού θέλουν λοιπὸν νὰ καταλήξουν ὅλα αὐτὰ, θὰ εἰποῦμε: στὸν ἐξανθρωπισμό, τὴν «προσωποποίησι», τὴν καλλιέργεια. Μὲ κανένα τρόπο αὐτὴ δὲν εἶναι μία ἀναγκαστικὴ, προκαθορισμένη ἐξέλιξις, ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ καθοδηγηῇ, ν' ἀναληφθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἐν ἐλευθερίᾳ ἢ νὰ ἐμποδισθῇ. **Εἶναι ἔργον.** Ἡ θέλησις γιὰ γάμο, ὅπως ἐκφράζεται μὲ τὸ «ναί», μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπόφασις γι' αὐτὸ τὸ ἔργο, καὶ εἶναι πράγματι, ὅταν ἀντιμετωπίζεται μὲ εὐθύνη. Οἱ ἄτυχοι γάμοι καὶ τὰ διαζύγια εἶναι ἀσφαλῶς συχνὰ μία ἔνδειξις, ὅτι πολλοὶ δὲν εἶναι ὀριμοὶ γιὰ τὸ ἔργον ἢ τὸ ἐγκαταλείπουν πολὺ ἔνωρις. Ἐν τούτοις, αὐτὴ ἢ ἀδυναμία δὲν πρέπει σὲ κάθε περίπτωσι νὰ εἶναι λόγος γιὰ ἀπελπισία ἢ διάστασι. Τὸ ὅτι ὁ γάμος ἔχει γίνεαι πε-

ρισσότερο ιδιωτική υπόθεση, περισσότερο ανθρώπινος και προσωπικός, ή κοινωνική του απομόνωσης, ή ευαισθητότερη αὐτογνωσία και αὐτοαξιολόγηση του ἀνδρὸς και τῆς γυναικός, οἱ μεγαλύτερες ἀπαιτήσεις και τῶν δύο συντρόφων γιὰ τὴν προσωπική τους ἀντιμετώπιση, ἀπαιτοῦν μεγαλύτερο μέτρο ἀνθρωπίνης ὠριμότητας, προσωπικὸ δόσιμο, ἰκανότητα διαίσθησης και προσαρμογῆς, σημειώνουν ὅμως ἐπίσης ὅτι ὁ γάμος διατρέχει μεγαλύτερο κίνδυνο. Ὅμως δὲν πρέπει τώρα νὰ συμπεράνωμε ὅτι, ἐπειδὴ ἀπὸ πολλοὺς λείπει ἡ ἀνθρωπίνη ὠριμότης, δὲν εἶναι μὲ κανένα τρόπο ὠριμοὶ γιὰ γάμο. Ἡ ὠριμότης εἶναι πολὺ σχετική και καθόλου προσδιορισμένη ἔννοια. Ὁ γάμος μπορεῖ νὰ τὴν θελήσει ἐκ τῶν ὑστέρων, μπορεῖ ὅμως και νὰ τὴν ἀναστείλῃ. Στατιστικὲς και ἔρευνες δείχνουν, ὅτι ἐπὶ παραδείγματι οἱ γάμοι σὲ μικρὴ ἡλικία δὲν ἀποτυγχάνουν ἀπαραιτήτως. Καὶ οἱ ἀσημένιοι κρόταφοι δὲν εἶναι ἀδιάψευστη ἔνδειξις ὠριμότητας, διότι ἡ ἡλικία και ἡ ὠρι-

μότης δὲν ἔχουν ἀντιστοιχία. Ὁ γάμος εἶναι σὲ κάθε περίπτωσι ἓνα τόλμημα μὲ ἀρκετὸ μέρος ἀνυπολογίστου στοιχείου. Μπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ σὰν σχολεῖο τῆς ἀνθρωπίνης υπέρβιας και μαζι ἐπίσης νὰ συνεισφέρει στὸν ἐξανθρωπισμὸ τῆς κοινωνίας. Ὁ σκοπὸς και ἡ δύναμις ποὺ διακρίνουν τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὶ εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἀγάπη ὅμως δὲν σημαίνει τὸ ἴδιο μὲ τὸ σέξ. Μόνον ὅποιος συγγέει αὐτὰ τὰ δύο μπορεῖ νὰ φθάσῃ σὲ τόσο ἀπροσδόκητες ἀνοησίες ὅπως ἡ ἀκόλουθη: «Ὁ γάμος μὲ τὴ σημερινή του ὄψι εἶναι μετὰ τὸν πόλεμο ἡ μεγαλύτερη πηγὴ δυστυχίας ποὺ ὑπάρχει και μάλιστα, διότι τώρα ἐμφανίζεται σὰν ὑποχρεωτικὴ πηγὴ εὐτυχίας, σὰν ἐκπλήρωσις τῆς ἀγάπης και τῆς ζωῆς». Ἀπὸ περιοδικὰ, τὰ ὁποῖα ἀκόμη ζοῦν τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀνθρώπου-πιθήκου, δὲν μποροῦμε θέβαια νὰ περιμένωμε ἐξανθρωπισμὸ τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ γάμου.

JOSEPH DUSS-VON WERDT

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Β'.

Ἡ γέφυρα, ἡ ὁποία ἐνώνει τὸ ὕλικόν τῶν παρεχομένων γνώσεων εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς ἐκπαιδεύσεως μὲ τὴν μόρφωσιν, ἀξίαν ἐνὸς ὀριμάζοντος ἀνθρώπου, καὶ δὴ μὲ τὰς ἀξίας τοῦ Πολιτισμοῦ, εἶναι ἓνα θέμα καὶ ἓνα αἶτημα τῆς Παιδείας. Εἰς αὐτὸ τὸ αἶτημα καλεῖται νὰ ἀπαντήσῃ ὁ Παιδαγωγὸς τῆς σήμερον καὶ νὰ δοκιμάσῃ τὴν παιδαγωγικὴν καὶ μορφωτικὴν του δύναμιν.

Χάριν λοιπὸν τῆς μορφώσεως τῶν μαθητῶν θὰ χρειασθῇ νὰ ἀνευρεθοῦν μετὰ σπουδῆς καὶ μόχθου οἱ συνδυαστικοὶ κρίκοι τῆς γνώσεως καὶ τῆς μόρφώσεως.

Πρὸς τοῦτο ὁ φιλόλογος φροντίζει, ἐκτὸς τῆς καθαρῶς ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς ἐπεξεργασίας, ἡ ὁποία φυσικὰ πρέπει νὰ εἶναι ἄσφογος πάντοτε, νὰ δίδῃ εἰς τὰ παιδιὰ τὸ πνευματικὸν νόημα ἀπὸ τὰ κείμενα ἐν σχέσει μὲ τὴν ζωήν μας. Χάριν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ, ὅσον καὶ ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, δίδει εἰς τοὺς μαθητὰς ἐν περιλήψει καὶ εἰς ἀπλῆν γλῶσσαν κατὰ διαστήματα ὀλόκληρον τὸ κείμενον ἢ τὸ ἔργον διὰ νὰ ὑπάρχῃ μία ἐποπτεία ὅλου τοῦ ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἔργου.

Διὰ τὰς ἐκθέσεις χρειάζεται ἢ κατανόησις τῶν ἐπιστημονικῶν γραμμῶν τῆς ὅλης ψυχοδιανοητικῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ νέου (βλ. ἔργον «Τὸ παιδί καὶ ὁ ψυχικὸς του κόσμος») ὡς καὶ τῆς θέσεως τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου. Ὅταν ὁ προ-

φορικὸς λόγος καλλιεργῆται ἰδιαίτερος εἰς τὸ σχολεῖον, φυσικὸν εἶναι νὰ ἐπιτυχάνῃ καὶ ὁ γραπτὸς.

Ἄσκησις εἰς περιγραφὴν μικρῶν ἐπεισοδίων καὶ βιωμάτων ἐκ τῆς ζωῆς τῶν μαθητῶν καὶ κατοπιν ὑπόδειξις ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος μιᾶς ὑποδειγματικῆς ἐκθέσεως αὐτῶν. Ἐπίσης μικρὰ περιλήψεις ἐκ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ διδασκομένης ὕλης (ποικίλων θεμάτων). Ταῦτα πρὸς καταπολέμησιν τοῦ θερμπαλισμοῦ, τῶν κατὰ συνθήκην γραφομένων διὰ νὰ ἀρέσῃ ὁ μαθητὴς ἀπλῶς εἰς τὸν διδάσκοντα, τοῦ ἀδιεξόδου ἔνεκα «ξένων» καὶ ἀκατανοήτων θεμάτων, ἐπομένως ἐν τέλει πρὸς καταπολέμησιν τοῦ κατὰ συνθήκην ψεύδους, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ συνηθίσῃ ὁ μαθητὴς.

Ἡ ἀνάλυσις καὶ ἀξιολόγησις τῶν Νέων Ἑλληνικῶν γίνονται πάντοτε ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς ἀξίας τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ, ἐκλέγονται δὲ πάντοτε κείμενα καὶ συγγραφεῖς, ποὺ νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν πλησιέστερα πρὸς τὰς ἀξίας αὐτάς.

Ὁ φιλόλογος ὡς ordinarius καθηγητῆς τῆς τάξεως ἐπιβλέπει τὴν ὄλην πρόοδον τῶν παιδιῶν καὶ συντονίζει τὰς παιδαγωγικὰς προσπάθειάς τῶν διδασκόντων πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παιδιῶν, ἀναλαμβάνων σχετικὰς ἐποικοδομητικὰς πρωτοβουλίας.

Ὁ μαθηματικὸς καὶ ὁ φυσικὸς ἔχουν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀξίαν τοῦ μαθήματος, ἡ ὁποία δεχόμεθα, ὅτι συνίσταται ὄχι ἀπλῶς εἰς τὴν κτήσιν γνώσεων χάριν τῆς συγχρόνου τεχνολο-

γίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μορφωτικὴν δύναμιν τῶν μαθημάτων, τόσον τῶν μαθηματικῶν, ὅσον καὶ τῆς Φυσικῆς καὶ Χημείας («μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω»). Κατὰ ταῦτα προσπαθεῖ νὰ προσφέρῃ τὴν ὕλην κατὰ τρόπον κ α τ α ν ο η τ ὶ ν, ἐπαγωγόν, εἰς σύνδεσιν μὲ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν γενικωτέραν τοῦ μόρφωσιν.

Τὰ τ α κ τ ι κ ἄ π ε ι ρ ἄ μ α τ α εἰς τὴν Φυσικὴν καὶ τὴν Χημείαν, ὡς καὶ αἱ ἐπισκέψεις εἰς μουσεῖα καὶ ἰδρύματα εἶναι ἀπαραίτητα συμπληρώματα τῆς διδασκαλίας.

Τὸ τελευταῖον αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς φιλολόγους. (Βλ. ἔργα τοῦ Ἰνστιτούτου «Τὸ παιδί καὶ τὸ μάθημα», «Ὁ ἔφηθος καὶ ἡ Παιδεία», «Τὸ παιδί καὶ ἡ σχολικὴ ζωή»).

Ὁ γ υ μ ν α σ τ ῆ ς εἶναι σπουδαῖον πρόσωπον διὰ τὸ σχολεῖον. Ἐκτὸς τῆς σωματικῆς ἀσκήσεως, ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνεταί μετ' ἐπιστήμης καὶ τέχνης, προσφέρει ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ διδάγματα διὰ νὰ ὑπάρχη εἰς τὰ σώματα «νοῦς ὑγιής». Εἰς τὰς ἀθλοπαιδιάς, τὰς ἀσκήσεις καὶ τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τάξεων (ποῦ πρέπει νὰ εἶναι συχνά) καλλιεργεῖται ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Σωματικῆς Ἀγωγῆς τὸ πνεῦμα τῆς τιμιότητος, τῆς εὐλικρινείας, τῆς συνεργασίας, τῆς αὐτοκριτικῆς (ἀναγνώρισις λαθῶν καὶ σφαλμάτων καὶ ἀποφυγὴ πρωτογόνων ἐκδηλώσεων καὶ ἐγωισμῶν).

Τὸ μάθημα τῶν τ ε χ ν ι κ ῶ ν καὶ τ ῆ ς ο ἰ κ ο κ ο υ ρ ι κ ῆ ς πρέπει, ἐκτὸς τῆς τεχνικῆς ἀσκήσεως καὶ ἐπιτηδειότητος τῆς χειροτεχνικῆς, νὰ εἰσαγῇ εἰς τὸ νόημα τῆς Τέχνης, ποῦ ἀνεβάζει τὸν ἀνθρώπον (βλ. ἔκδ. τοῦ Ἰνστιτούτου «Γιὰ ν' ἀνοίξη ὁ δρόμος» καὶ «Τὸ κορίτσι καὶ ἡ μορφωτικὴ ἀγωγή του»).

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Πάσχα ἐκαστοῦ ἔτους γίνονται ἀπαραιτήτως αἱ ἐκθέσεις ἔργων τῶν μαθητῶν καὶ εἰς τὰ δύο μαθήματα, ἐπιμελεῖα τῶν οἰκείων καθηγητῶν.

Τὸ μάθημα τῆς ἱ σ τ ο ρ ί α ς, ἐκτὸς τῆς σαφοῦς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς περιόδου εἰς τὴν

ὁποῖαν ἀνήκει τὸ διδασκόμενον μὲ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα, εἰσάγει εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας μὲ τὴν διαλεκτικὴν τῆς.

Τὰ φ ι λ ο σ ο φ ι κ ἄ μαθήματα γίνονται ὄργανα ἀναπτύξεως τοῦ κριτικοῦ ρεαλισμοῦ εἰς τὴν ζωὴν, ἡ δὲ ψυχολογία, πλὴν τῆς συνήθους ὕλης τοῦ σχολικοῦ ἐγχειριδίου, εἰσάγει δι' ἐκτάκτων μαθημάτων εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις εἰς θέματα ἀνθρωπογνωστικῆς.

Αἱ ξέναι γλῶσσαι Λατινικὰ καὶ Γαλλικὰ ἢ Ἀγγλικά διδάσκονται, τὰ μὲν Λατινικὰ ὡς ἓνα κανονικὸν μάθημα ἐνὸς ἀνθρωπιστικοῦ Γυμνασίου, ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς ἀξίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ διὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, τὰ δὲ Ἀγγλικά ἢ Γαλλικά ὡς μάθημα γλωσσικόν καὶ τοῦ οἰκείου πολιτισμοῦ μὲ ἀξιώσεις κατοχῆς τῆς γλώσσης μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐκ τοῦ Γυμνασίου.

Τὸ μάθημα τῶν Θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ ῶ ν παρακολουθεῖ τὴν καθοριζομένην ὕλην θεοθίως, ἀλλ' εἰσάγει ταυτοχρόνως εἰς τὴν οἰκείωσιν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ τῶν πνευματικῶν ἀξιών ἐν συνενείᾳ διὰ τὴν ἐφαρμογήν εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ εἰς μὲν τὰς κατωτέρας τάξεις δίδει τὰς θάσεις τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ζωῆς, εἰς δὲ τὰς ἀνωτέρας, ἐκτὸς αὐτῶν, ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰς ἀπορίας καὶ τὰς ἀμφιβολίας τῶν μαθητῶν, ὥστε ὁ ἀπόφοιτος νὰ ἔχη ἐπίγνωσιν καὶ συνείδησιν τῆς πίστεώς του. (Βλ. ἔκδοσιν τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς «Ὁ ἔφηθος καὶ ἡ θρησκευτικὴ ζωή» καὶ «Τὸ παιδί καὶ ἡ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησις»).

Εἰδικαὶ λειτουργίαι διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Σχολείου, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ θεηθοῦν εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξύψωσιν καὶ τὴν χειραγωγίαν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀνωτέραν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ζωὴν, ὡς καὶ προσπάθεια ἐξοικειώσεως μὲ τὴν Βίβλον καὶ τὴν πατερικὴν φιλολογίαν εἶναι σπουδαῖα μέσα διαπαιδαγωγήσεως. Διὰ τὰς τελευταίας τάξεις ἡ Διακήρυξις τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων προσφέρει πολύτιμον ὄλεον.

Ἡ Μοῦσική, ἐκτὸς τῆς τεχνικῆς τῆς, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἕνα ζωντανὸν μέσον μορφώσεως, τὸ ὁποῖον θὰ προάγῃ τὸ πνεῦμα τῶν παιδιῶν, εἰς ἐποχὴν μάλιστα καταπτώσεως τῆς Τέχνης.

Ζωντανὰ τραγούδια, ἔθνικοῦ, θρησκευτικοῦ, γενικώτερον πνευματικοῦ περιεχομένου καὶ ρυθμοῦ θὰ πρέπει νὰ ἀντηχοῦν εἰς τὸ Σχολεῖον καὶ νὰ ἔχουν τόσην ἀπήχησιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ, ὥστε νὰ τὰ τραγουδοῦν καὶ κατ' ἰδίαν.

Ἡ σχολικὴ μόρφωσις ῥηθίζεται καὶ μὲ τὴν παρασχολικὴν τοιαύτην, ὡς εἶναι αἱ ἐπισκέψεις εἰς μουσεῖα, ἰδρύματα, ἐκθέσεις, ἐπίσης δὲ καὶ αἱ ἐκδρομαί, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ γίνουσι σπουδαῖον μέσον ψυχαγωγίας καὶ μορφώσεως.

Ἡ ἀληθὴς ἀναφυχὴ τῶν παιδιῶν ἐν τῷ σχολείῳ καὶ ἔξω αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ ἀσκήσις εἰς ἔργα ἀγάπης, συμβαδίζουσι μὲ τὴν ὅλην μορφωτικὴν προσπάθειαν τῆς Σχολῆς διὰ νὰ διαμορφοῦται καὶ νὰ παρίσταται ζωντανὸν ἐνώπιον τῶν παιδιῶν ἕνα ἰδεῶδες ζωηρὸν, εἰς τὸ ὁποῖον διακονοῦμεν ἐν ὅλοις (μαθηταί, γονεῖς, διδάσκαλοι).

Χάριν τῆς ἀσκήσεως εἰς τὴν συνεργασίαν, τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος εὐθύνης καὶ πρωτοβουλίας τῶν μαθητῶν, πρέπει νὰ ἰδρυθῶν καὶ νὰ τονωθῶν αἱ ὑπάρχουσαι μαθητικαὶ κοινότητες. Ἐνα βασικὸν σχέδιον τοιαύτης κοινότητος παραθέτομεν κατωτέρω:

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ(*) ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Ἄρθρον 1ον

Ἰδρύεται ἐν τῷ Γυμνασίῳ μαθητικὴ κοινότης ὑπὸ τὴν προσωνομίαν «Ἡ πρόοδος».

Ἄρθρον 2ον

Σκοποὶ τῆς κοινότητος εἶναι οἱ ἐξῆς:

(*) Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐξεπονήθη ὑπὸ τοῦ Ἐπιτ. Γυμνασιάρχου κ. Νικ. Πιζάνια.

α) Ἐπιδείξεις ἐνεργοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ψυχικὴν καλλιέργειαν τῶν μελῶν τῆς βάσει τῶν ἐθνικοθηρησκευτικῶν μας παραδόσεων.

β) Ἀνάπτυξις κοινωνικοῦ πνεύματος, μὴ περιοριζομένου ἀπλῶς εἰς τὴν σχολικὴν ζωὴν, ἀλλ' ἐκτεινομένου καὶ εἰς εὐρύτερον περιβάλλον. Εἰδικώτερον συνεργασία διὰ τὴν δημιουργίαν ἐδκαιριῶν ὑγιῶς ψυχαγωγίας τῆς νεότητος, ἐξωσχολικῆς μορφώσεως καὶ ἀσκήσεως εἰς ἔργα ἀγάπης καὶ προνοίας.

γ) Συμβολὴ εἰς τὴν ἀποδοτικωτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ διδακτικοῦ ἔργου τῆς Σχολῆς διὰ τῆς ἐντάσεως τῆς ἐργατικότητος τῶν μελῶν τῆς καὶ τῆς ἀποκτησεως πλουσίας σχολικῆς βιβλιοθήκης καὶ ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας.

Ἄρθρον 3ον

Τὰ μέλη τῆς μαθητικῆς κοινότητος εἶναι:

α) τακτικά, β) ἀρωγά. Τακτικά εἶναι αἱ μαθηταὶ καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν Γυμνασιακῶν τάξεων τοῦ Ἐκπαιδευτηρίου. Ἀρωγά εἶναι οἱ καταβάλλοντες ἀπλῶς μηνιαίαν συνδρομὴν πρὸς ἐπίσχυρον τοῦ ἔργου τῆς μαθητικῆς κοινότητος, χωρὶς νὰ μετέχουν ὡς ἐκλογεῖς ἢ ἐκλέξεμοι εἰς τὴν ζωὴν τῆς κοινότητος.

Ἄρθρον 4ον

Πόροι τῆς μαθητικῆς κοινότητος εἶναι:

α) Αἱ συνδρομαὶ τῶν τακτικῶν μελῶν τῆς κοινότητος, ἕκαστον τῶν ὁποίων καταβάλλει ὡς μηνιαίαν συνδρομὴν τὸ ποσὸν τῶν 5 δραχμῶν.

β) Αἱ συνδρομαὶ τῶν ἀρωγῶν μελῶν, ἕκαστον τῶν ὁποίων καταβάλλει ἐπίσης μηνιαίαν συνδρομὴν. Ὁ καθορισμὸς τοῦ ποσοῦ ἐπαφίεται εἰς τὸ ἀρωγὸν μέλος.

γ) Αἱ πραγματοποιούμεναι ἐξ ἐορτῶν, παραστάσεων ἢ λαχειαγορῶν καθαραὶ εἰσπράξεις.

δ) Αἱ δωρεαί.

Ἄρθρον 5ον

Ἡ μαθητικὴ κοινότης εἶναι δύο κατηγοριῶν α) τῶν μαθητῶν Α' Β' καὶ Γ' Γυμνασίου καὶ β) τῶν μαθητῶν Δ' Ε' καὶ ΣΤ' Γυμνασίου, διοικεῖται δὲ ὑπὸ ἐξαμελοῦς Συμβουλίου ἧτοι τοῦ ἢ τῆς Προέδρου, Ἀντιπροέδρου, ταμίου, βοηθοῦ ταμίου, γραμματέως καὶ βοηθοῦ γραμματέως.

Ἄρθρον 6ον

Τὰ μέλη τῆς μαθητικῆς κοινότητος συνέρχονται τὸ 2ον Σάββατον τοῦ Ὀκτωβρίου ἐκάστου σχολικοῦ ἔτους καὶ προβαίνουν διὰ

μυστικής ψηφοφορίας εις την εκλογήν του Διοικητικού Συμβουλίου. Ἡ κατανομή τῶν ἀξιομάτων ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς ἐν συνεργασία μετὰ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ.

Ἄρθρον 7ον

Ἐκαστον μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου προέρχεται ἀπὸ ἰδιαίτεραν τάξιν, ὥστε ὅλαι αἱ γυμνασιακαὶ τάξεις νὰ ἀντιπροσωπεύονται εἰς αὐτό.

Ἄρθρον 8ον

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἐντὸς ἑβδομάδος ἀπὸ τοῦ καταρτισμοῦ του εἰς ὅμα συνέρχεται εἰς συνεδρίαν καὶ καθορίζει τὰς ἐπιτροπὰς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀναλάβουν τὴν εὐθύνην διαφόρων δραστηριοτήτων ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν.

Ἄρθρον 9ον

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον βοηθεῖται εἰς τὸ ἔργον του ὑπὸ δύο καθηγητῶν ὡς συμβούλων· ἐξ αὐτῶν ὁ εἰς παρίσταται εἰς πᾶσαν συνεδρίαν τοῦ Συμβουλίου, ὁ δ' ἕτερος ἀσκει ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῆς πορείας τῶν προσπαθειῶν τῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν. Οἱ καθηγηταὶ οὗτοι ὀρίζονται ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 10ον

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον συνέρχεται εἰς τακτικὴν συνεδρίαν ἅπαξ τὸ μῆνός, συσκέπτεται καὶ ἀποφασίζει ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ἢ ὁποῖα ὀφείλει νὰ ἔχη τύχει πρότερον τῆς ἐγκρίσεως τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 11ον

Ἡ μαθητικὴ κοινότης «Ἡ Πρόοδος» ἔχει σφραγίδα κυκλοτερῆ, εἰς τὸ μέσον δὲ αὐτῆς παρίσταται τὸ σῆμα τῆς Σχολῆς, κύκλω δὲ φέρει τὰς λέξεις «Ἡ Πρόοδος» καὶ τὸ ἔτος ἰδρύσεως.

Ἄρθρον 12ον

Τὸ παρὸν καταστατικὸν δύναται νὰ τροποποιηθῆ κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἐκπαιδευτηρίου ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 13ον

Ἡ διάλυσις τῆς μαθητικῆς κοινότητος «Ἡ Πρόοδος» ἀποφασίζεται ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἐκπαιδευτηρίου ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ἡ περιουσία τῆς μαθητικῆς κοινότητος περιέρχεται εἰς τὸ σχολικὸν ταμεῖον.

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Δ. Σ. καταβάλλουν ἰδιαίτεραν προσπάθειαν ἐπὶ τῇ θάσει τῶν συγχρόνων ἐπιστημονικῶν δεδομένων, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφῆς. Καλὴ ἀνάγνωσις, καλὴ ἄρθρωσις καὶ σὺν τῷ χρόνῳ διάρθρωσις τῶν προτάσεων. Ἀριθμοὶ εἰς πράξεις, λογικοὶ συνδυασμοὶ καὶ ἀνάλυσις προβλημάτων θὰ πρέπη ἐγκαίρως νὰ γίνον οἰκεία εἰς τοὺς μαθητὰς.

Κατὰ τὰ λοιπὰ εἰς τὰ ἐπὶ μέρους μαθήματα, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, ἐφαρμόζονται ὅσα ἀναφέρονται καὶ εἰς τὰ τοῦ Γυμνασίου.

Ἄλλ' ἐδῶ καταβάλλεται ἰδιαίτερα φροντίς διὰ τὴν καλὴν προσαρμογὴν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ σχολείου καὶ τῆς οἰκογενείας, ὥστε μέσα εἰς ἓνα συναισθηματικὸν κλίμα, φωτεινὸν καὶ θερμὸν, νὰ προχωρῆ ἀνέτως τὸ παιδί πρὸς τὴν πρόοδον. Οἷκοθεν νοεῖται, ὅτι ἡ ἀίσθητοποίησις τῶν διδασκομένων καὶ αἱ ἐφαρμογαὶ θὰ πρέπη νὰ ἐπιδιώκωνται συστηματικῶς, βοηθούτων καὶ ὄλων τῶν ἄλλων μέσων, (μορφωτικοὶ περίπατοι, ἐκδρομαί, ἐπισκέψεις κλπ.). Ἡ ἀτομικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τὸν μαθητὴν, ἡ ἐπιθάρρυνσις, ἡ ἐπικοδομητικὴ συνεργασία μετὰ τῆς μητέρας (καὶ διὰ προσεκτικῶν γραπτῶν σημειωμάτων πρὸς αὐτάς, ὅπου παρίσταται ἀνάγκη) εἶναι μέσα περιωπῆς εἰς τὸ παιδαγωγικὸν ἔργον.

Ἐξ ἐπόψεως ἀξιών τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ πρέπει δι' ὄλων τῶν μέσων νὰ ἐμπεδῶνωνται αἱ ἀρχαὶ τῆς φιλαληθείας, τῆς τιμιότητος, τῆς γενναιότητος, τῆς εὐσπλαχνίας καὶ ἀγάπης (Βλ. καὶ τὸν δεκάλογον τοῦ Μαθητοῦ τοῦ Γυμνασίου πρὸς ὑποβοήθεισιν εἰς τὰς ἐφαρμογὰς τοῦ Δ.Σ.).

Τὰ μηνιαῖα δελτία προόδου τοῦ μαθητοῦ καὶ οἱ ἀτομικοὶ φάκελλοι παρακολουθοῦνται μετ' ἐπιμελείας πρὸς ἀξιοποίησιν ὑπὸ τῶν Διδασκάλων. Ἰδιαίτερα προσοχὴ θὰ πρέπη νὰ καταβληθῆ καὶ ἐδῶ εἰς τὸ τραγοῦδι τῶν παιδιῶν.

ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΝ

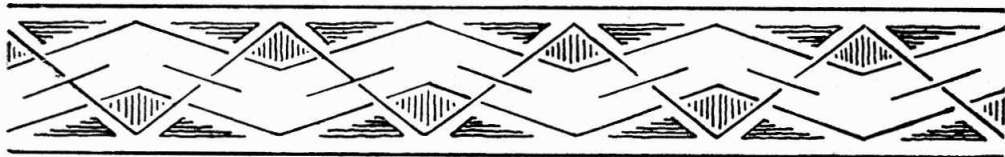
Ἡ ἀγωγή τοῦ νηπίου θά γίνεται κατ' ἐπιστήμην καὶ τέχνην. Ὅλη ἡ ἀπαιτουμένη ὕλη διδασκαλίας, ἡ ἐξάσκησις εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα τῶν χειρῶν, τὸ ἀφήγημα, τὸ τραγοῦδι καὶ τὸ παιγνίδι, ὁ περίπατος, ἀποτελοῦν τὰ συνήθη μέσα ἀγωγῆς τοῦ νηπίου. Ὅλα αὐτὰ θεσβαίως εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν ἀγάπης καὶ ἐνθαρρύνσεως τῶν παιδιῶν εἰς τὰ πρῶτα σχολικὰ βήματα.

Ἰδιαιτέρα προσοχὴ δίδεται εἰς τὴν ἀπόκτησιν καλῶν συνηθειῶν καὶ τρόπων συμπεριφορᾶς ποῦ νὰ ἀνεβάζουν τὸ παιδί εἰς τὴν ψυχικὴν του ζωὴν, ἐνίοτε δὲ καὶ μὲ μερικὰ ἄλλαματα προοδευτικά(εὐ-

καιρίαι ἐορτῶν, συγκεντρώσεων κλπ.). Αἱ νηπιαγωγοὶ παρακολουθοῦν, ὡς γίνεται καὶ μὲ τὰ ἄλλα τμήματα, τὰ μηνιαῖα δελτία προόδου καὶ τοὺς ἀτομικοὺς φακέλλους τῶν παιδιῶν.

Ὁλόκληρος ἡ νεωτέρα ἀνθρωπογνωστικὴ, ἡ ὁποία σημαντικώτατα δύναται νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀγωγήν πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἀρτίου ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀτομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν, θά χρειασθῇ νὰ τεθῇ μὲ μέθοδον καὶ μὲ σύστημα, ἀλλὰ καὶ μὲ συναίσθημα εὐθύνης ἔναντι τῆς νέας γενεᾶς, εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ σημερινοῦ παιδαγωγοῦ τῆς Νεολαίας.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

Η ΧΑΛΑΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ

A) Οἱ ἐξ αὐτῆς κίνδυνοι.

Ἡ ζωὴ τῆς σημερινῆς οικογενείας παρουσιάζει πολλὰς καὶ οὐσιώδεις διαφορὰς ἐν σχέσει πρὸς τὴν οικογενειακὴν ζωὴν τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ. Οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι τοῦ 1914—1918 καὶ 1940—1945 δὲν ὑπῆρξαν μόνον αἴτιοι τεραστίων θυσιῶν εἰς αἶμα καὶ χρῆμα, προσέτι δὲ τραγικῶν συμφορῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἴχνη οὕτε ἔχουν ἐξαφανισθῆ οὔτε ἔχουν λησμονηθῆ, ἀλλὰ καὶ προεκάλεσαν σημαντικὰς μεταβολὰς εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῆς ζωῆς.

Τὴν οικογένειαν, πρὸ τῆς ταραχῶδους αὐτῆς περιόδου, διέκρινεν ἡ συνοχὴ τῶν μελῶν τῆς, συνοχὴ οὐσιαστικὴ καὶ κατὰ κανόνα ἀρραγῆς· μεταξύ τῶν συζύγων δὲν ὑπῆρχε διαφωνία, ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἶδος καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν οικογενειακῶν καθηκόντων των. Ὁ σύζυγος ἀνεῖχε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντηρῆ διὰ τῶν κερδῶν τῆς ἐργασίας του τὴν οικογένειάν του, ἱκανοποιῶν τὰς ποικίλας ἀνάγκας τῶν μελῶν τῆς, ἢ σύζυγος ἐξήντλει τὴν μέριμναν καὶ ἐργατικότητά τῆς εἰς τὰ οἰκιακὰ ἔργα καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων τῆς.

Εἰς τὴν σαφῶς καθωρισμένην καὶ διαφοροποιημένην δικαιοδοσίαν τῶν συζύγων ἀντικατωπτρίζετο ἡ εἰκὼν τῆς συμβολῆς τῶν συζύγων εἰς τὴν δημιουργίαν ὁμαλῆς καὶ ἀρμονικῆς ζωῆς ἐντὸς τῆς οικογενείας, ἢ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῆς ὁποίας κατηυθύνετο εἰς τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν των. Αὐτὰ μὲ τὴν ὀξείαν αἰσθησίν των ἀντελαμβάνοντο τὴν προστατευτικὴν φροντίδα τῶν γονέων των, ἠσθάνοντο μὲ εὐχαρίστησιν τὴν οικογενειακὴν θαλπωρὴν καὶ εἰσέπνεον

τὸ ζωογόνον ἄρωμα τῆς στοργῆς των.

Ὑπὸ τοὺς ὅρους αὐτοὺς ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὴν ψυχὴν των τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας καὶ ἀνεπτύσσετο ἔντονος ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς· καὶ ἡ οἰκογένεια ἰσχυροποιημένη μὲ αὐτὸν τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς ἀπέδιδεν εἰς τὴν κοινωνίαν ψυχικῶς εὖρωστα μέλη, ἱκανὰ νὰ ἀποθοῦν ἐπιφελῆ εἰς τὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Διότι εὐνοϊκὰ συνθηκαὶ ἀναπτύξεως τῶν παιδιῶν, συνδραζόμεναι μὲ τὴν μορφωτικὴν των καλλιέργειαν μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῶν ἐλληνοχριστιανικῶν παραδόσεων δημιουργοῦν ἐργάτας καὶ στελέχη, ποὺ ἐγγυῶνται τὴν ἀνάτασιν τῶν κοινωνιῶν.

Σήμερον ἡ ζωὴ τῆς οικογενείας παρουσιάζει ἄλλοιαν ὄψιν· τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς, ποὺ ἀπετέλουν τὰ κυριώτερα τῶν γνωρισμάτων τῆς οικογενειακῆς ζωῆς ἄλλοτε καὶ ἐσφυρηλάτου τὴν συνοχὴν τῶν μελῶν τῆς οικογενείας, ἔχουν ἀτονῆσαι πρὸς ζημίαν καὶ τῆς οικογενείας καὶ τῆς κοινωνίας.

Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διακρίνεται διὰ τὴν συντηρητικότητά του, ἢ ὁποία παρακωλύει τὴν ἀμεσον καὶ ἀνευ ἐλέγχου εἰσοδοχὴν ξένων ἠθῶν, ἐν τούτοις εἰς τὴν περιοχὴν τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν δὲν ἀπέφυγε καὶ ξενικὰς ἐπιδράσεις.

Κατ' ἀρχὰς ἡ ἀδήριτος ἀνάγκη ἀπεμάκρυνε τὴν γυναῖκα ἀπὸ τὸ θασίλειον τῆς οικογενειακῆς τῆς ἐστίας καὶ τὰ καθαρῶς οἰκιακὰ τῆς καθήκοντα, καὶ τὴν ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἐξωοικιακὴν ἐργασίαν. Ἀκολούθως ἡ ἠθελημένη προσ-αύξεις ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας δὲν δι-

καιολογεί εἰμὴ μόνον ἢ ἀπερίσκεπτος ἐπιθυμία μιμῆσεως, ἐπέτεινε τὴν ἐξόρμησιν πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας καὶ ἀπασχόλησιν ἐκτὸς τοῦ οἴκου τῆς. Ἡ καθημερινὴ ὁμως ἐγκατάλειψις τῆς οἰκίας ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα θέτει ἐπὶ τάπητος τὸ πρόβλημα τῶν ἐγκαταλειπομένων παιδιῶν, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀνάγκην καθημερινῶν καὶ συστηματικῶν φροντίδων.

Ποῖος θὰ ἔχη τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ἐπιδείξῃ τὴν προσήκουσαν στοργὴν πρὸς τὰ παιδιὰ; μὲ τὴν παρουσίαν τίνων ἀτόμων θὰ ἀποκτήσῃ τὸ παιδί τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας; τῶν συγγενικῶν προσώπων ἢ τῶν ἐπ' ἀμοιβῇ προσλαμβανομένων; Εἶναι πρόδηλον, ὅτι τὰ τοιαῦτα πρόσωπα, καὶ ὑπὸ τὰς καλλιτέρας προϋποθέσεις, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνσταλάξουν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδιῶν τὴν εὐχαρίστησιν καὶ χαρὰν, ποῦ μόνον μία μητέρα ἔχει τὴν δύναμιν νὰ κατορθώσῃ.

Καὶ ὅταν ἡ μητέρα μετὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς, κατὰκοπος ὅπως θὰ εἶναι, θὰ ἔχη τὴν ψυχικὴν ἡρεμίαν καὶ ἀνοτοχὴν νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ παιδιὰ τῆς, ὅταν ἄλλα οἰκιακὰ καθήκοντα θὰ ἐγείρουν ἐπιτακτικὴν τὴν φωνήν, ἢ ὁποῖα θὰ καλῇ τὴν μητέρα νὰ δώσῃ προτεραιότητα εἰς τὴν ἰκανοποίησίν των;

Τὰ παιδιὰ θὰ ζοῦν τὴν πικρίαν τῆς ἐγκαταλείψεως μὲ ἀποτέλεσμα τὸν κλονισμόν τοῦ νευρικοῦ τῶν συστήματος καὶ τὴν ἐξασθένεισιν τοῦ πρὸς τοὺς γονεῖς σεβασμοῦ των. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας διασπάται ἡ συνοχὴ τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ ἡ διάσπασις αὐτῆ δὲν προοιωνίζεται ἀγαθόν τι.

Εἶναι κοινὴ ἡ διαπίστωσις τῆς πλειονότητος τῶν γονέων, ὅτι τὰ παιδιὰ των θέλουν ἐνωρὶς νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, μίαν ἀνεξαρτησίαν πλήρη καὶ ἀπόλυτον, καὶ νὰ ρυθμίσουν τὴν ζωὴν των ἐπὶ τῇ θάσει τῶν ἰδικῶν των ἀντιλήψεων καὶ μακρὰν ἀπὸ τὰς συντηρητικὰς ἀπόψεις τῶν γονέων των. Καὶ ἡ χειραφέτησις αὐτῆ δὲν ἀποτελεῖ διεκδικησιν μόνον τῶν ἀγοριῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν κοριτσιῶν, τὰ ὁποῖα πολλάκις κα-

τὰ τρόπον ἀδίστακτον κατέρχονται εἰς τὴν δίνην τῆς ἐξευλιγμένης δῆθεν ζωῆς, διὰ νὰ γνωρίσουν τελικῶς ὀδυνηρὰς περιπετείας καὶ ἀνεπανορθώτους συμφορὰς.

Δὲν εἶναι εὐκόλον θεβαίως νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι τὰ κορίτσια πρέπει νὰ ζήσουν συμμορφούμενα πρὸς τὸ πνεῦμα ἐπιτυμβίου ἐπιγράμματος τῆς Βυζαντινῆς περιόδου, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

«Παρθένον αἰγλήεσαν ἔχω κόνις,
ἢ πάντων ἀνδρῶν λάθην ὄμματα».

Ἡ ζωὴ ἀπέκτησε νέαν ὄψιν καὶ ἡ παρατηρηθεῖσα ἐξέλιξις ἐπιβάλλει τὴν υἱοθέτησιν πολλῶν νέων στοιχείων. Ὑπάρχουν ὁμως πολλὰ τὰ ἀπόβλητα, ἰδίᾳ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦν τὸν μάταιον πολλαπλασιασμόν τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς καὶ τὸν κλονισμόν τοῦ κύρους τῶν γονέων.

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἐκδηλώσεις ἐνὸς ἐγωῖσμοῦ, ὁ ὁποῖος ὑποσκάπτει ὑπούλως, ἀλλὰ καὶ δραστικῶς, ὄχι μόνον κάθε κοινωνικὸν οἰκοδόμημα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν προκοπὴν καὶ εὐτυχίαν τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα τὸν ὑποθάλλουν καὶ τὸν ἐνισχύουν. Ἐὰν λείψῃ ἡ χαρὰ τῆς προσφορὰς ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ἢ ἀκτινοβολία τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἐξαφανίζεται. *Alteri vivas oportet, si vis tibi vivere.* (Σενέκα, ἐπιστ. 48, 2) «πρέπει νὰ ζῆς διὰ τοὺς ἄλλους, ἐὰν θέλῃς νὰ ζῆς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου».

Εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν παιδιῶν, ποῦ δὲν ἔχουν τὸ πλεονέκτημα νὰ αἰσθάνωνται παρὰ τὸ πλευρόν των τὴν μητέρα των εἰς τὴν καθημερινὴν των ζωὴν, διότι λόγω ἐξωοικιακῆς ἐργασίας ἀπουσιάζει, πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ παιδιὰ εὐπόρων γονέων, πολλοὶ τῶν ὁποίων θεωροῦν τὴν παρακολούθησιν τῶν παιδιῶν των ὡς οἰκιακὸν ἔργον κατωτέρας σημασίας καὶ ἀναθέτουν αὐτὴν ὡς ἐκ τούτου εἰς ἄλλα πρόσωπα, διὰ τὴν καταλληλότητα τῶν ὁποίων δὲν γίνεται κανεὶς ἔλεγχος.

Μοιραίως ὡς ἐκ τούτου δημιουργεῖται διὰ διαφόρους λόγους μία δυσάρεστος κατάστασις, ἢ ὁποῖα ἐγκυμονεῖ κινδύνους, ἐφ' ὅσον τὰ παιδιὰ, ἐπὶ τῶν ὁ-

ποιών στηρίζομεν τὰς ἐλπίδας μας δι' ἓν καλλίτερον μέλλον, ζοῦν καὶ ἀναπτύσσονται ὑπὸ συνθήκας μὴ ἱκανοποιητικὰς ἀπὸ ἀπόψεως διαπαιδαγωγήσεως. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ προσχολικὴ περίοδος εἶναι ἡ πολυτιμότερα ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάπλασιν τάσεων, κλίσεων, ἔξεων καὶ βιοθεωρίας, γίνεται ἀντιληπτόν, ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἐπιδείξωμεν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱκανοποιητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδιῶν κατὰ τὴν ἐν λόγῳ περίοδον. Συμφωνῶντες πρὸς ὠρισμένα ὁρίσματα τῆς ἐπιστήμης ἢ ἔλλειψις οἰκογενειακῆς θαλαπῶρης ἀναβιβάζει τὸ ποσὸν τῶν παραστρατημένων παιδιῶν εἰς 85%.

Πρὸς ἀποτροπὴν τῶν κινδύνων αὐτῶν, τοὺς ὁποίους γεννοῦν ἡ ὑποτίμησις τοῦ παράγοντος, πού λέγεται «παιδί», καὶ αἱ νέαι συνθήκαι τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ὑπάρχει δυνατότης νὰ ληφθοῦν μέτρα ἱκανὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν δυσμενίαν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τῶν παιδιῶν ἢ νὰ μειώσουν τὴν ἔντασιν αὐτῆς;

B' Τρόποι ἀντιμετωπίσεως αὐτῶν.

Βασικῶς ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναπροσαρμόσωμεν τὰς περὶ ζωῆς ἀντιλήψεις μας καὶ νὰ σκεφθῶμεν σοβαρῶς τὸ μέγεθος τῆς ἀξίας, τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύει ὁ ἄνθρωπος· ἡ συνειδητὴ ἀναγνώρισις τοῦ ἀνθρώπου θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι ὄχι μόνον οἱ γονεῖς, ἀλλ' οἱ πάντες πρέπει νὰ περιβάλλουν μὲ τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν στοργὴν των τὸ παιδί, ὥστε ἡ ἀνάπτυξις του νὰ συντελήται ἀνέτως, ἀβιάστως καὶ μὲ λελογισμένην ἐλευθερίαν. Τυρβάζοντες περὶ πολλὰ καὶ περιττὰ ἔχομεν — ἢ φαίνεται νὰ ἔχωμεν — λησμονήσει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατέχει ἰδιάζουσας θέσιν ἐν τῷ κόσμῳ, μὲ ἐκδηλον καὶ ἀδιαμφισβήτητον τὴν ὑπεροχὴν του ἔναντι τῶν ἄλλων ὄντων καὶ ὅτι περικλείει ἓνα ἐξαιρετικὸν δυναμισμόν σκέψεως, ἱκανῆς νὰ μεγαλοουργῇ καὶ νὰ ἐγκαθιδρύῃ φάρους, πού νὰ φωτίζουν τὴν πορείαν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν. Ἐπὶ πλέον ἐκ μέρους ἐκεί-

νων, οἱ ὁποῖοι ἐφιλοσόφησαν, ἔγινεν ἀντιληπτόν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξις εἶναι συυφασμένη μὲ θεϊκὴν χάριν καὶ δύναμιν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνοίγεται ἐνώπιόν της ἡ ὁδὸς τοῦ χρέους, ὅπως ἀποδειχθῆ ἀνταξία τῆς εὐνοίας, μὲ τὴν ὁποίαν ἔχει περιβληθῆ. (Εἰς τὸ Πλουτάρχου Συμπόσιον τῶν 7 σοφῶν ἐμφανίζεται ὁ Ἀνάχαρσις λέγων τὰ ἑξῆς: «Ὅργανον τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ σῶμα, ἡ δὲ ψυχὴ εἶναι ὄργανον τοῦ Θεοῦ»). Τοποθετοῦντες λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ πλαίσια τῶν ὡς ἄνω προϋποθέσεων, σημειώνομεν τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν, κατὰγομεν τὴν πρώτην νίκην, ἡ ὁποία ὑπόσχεται νέα ἀποκτήματα μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Τὴν κορυφὴν τῆς πυραμίδος τῶν οἰκογενειακῶν φροντίδων καὶ διαφερόντων πρέπει νὰ κατέχη τὸ παιδί.

Ἐπὶ τὰς συνθήκας αὐτὰς γίνεται ἀντιληπτόν, ὅτι οἱ γονεῖς ἀντιμετωπίζουν τὴν ἀνάγκην προσφορᾶς ὑπηρεσιῶν εἰς θάρος τῶν ἀτομικῶν των ἀναγκῶν ἢ εὐχαριστήσεων καὶ ἀπολαύσεων. Διαγράφεται δηλαδὴ ἡ εἰκὼν τῆς βλαστήσεως καὶ ἀνθοφορίας τῆς ἐννοίας «ἀγάπη», μιᾶς ἀγάπης ἀγνῆς, ἀνιδιοτελοῦς, ζωηρᾶς, ἀδιαλείπτου, φωτισμένης, ἐτοιμῆς νὰ υποβάλλῃ εἰς θυσίαν τὸν ἀγαπῶντα, ἔάν παραστή ἀνάγκη.

Συμβίβασμοι δὲν χωροῦν εἰς τὴν περιπτῶσιν αὐτὴν· δὲν εἶναι δυνατόν οἱ γονεῖς νὰ ἐπαρκοῦν καθ' ὅλα καὶ εἰς ὅ,τι ὑπαγορεύει ἡ φροντις τοῦ ἀτόμου των καὶ εἰς αὐτό, πού ἐπιβάλλει τὸ ἱερὸν καθήκον τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν τοῦ παιδιοῦ. Ὁ ζυγὸς τῆς οἰκογενειακῆς εὐτυχίας πρέπει νὰ παρουσιάσῃ κατερχομένην τὴν πλάστιγγα τῶν φροντίδων μας διὰ τὸ παιδί καὶ ἀνερχομένην τὴν πλάστιγγα τῶν φροντίδων διὰ τὸ ἰδικόν μας ἄτομον. Ἄς ἔχουν οἱ γονεῖς εἰς τὴν σκέψιν των τὴν εἰκόνα αὐτὴν τοῦ ζυγοῦ, διὰ νὰ ἀντιπαραβάλλουν ἐκάστοτε τὴν στάσιν των πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις των, πρὸς τὸ πνεῦμα θυσίας, πού πρέπει νὰ τοὺς διέπῃ. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀντιπαραβολῆς θὰ προκύψουν τὰ κατάλληλα συμπεράσματα· ὁ αὐτοέλεγχος ἢ θὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς γονεῖς,

χαρίζων εις αὐτοὺς τὴν ἀνέκφραστον χαράν, ὅτι ἐπετέλεσαν τὸ καθήκον των ἢ θὰ ἐπιτιμηθοῦν ἀπὸ τὴν κραυγαλέαν διαμαρτυρίαν τῆς φωνῆς τοῦ παραμεληθέντος καθήκοντος.

Ἐπάρχει ὅμως ἡ περίπτωσις τῶν μητέρων ἐκεῖνων, αἱ ὁποῖαι ἐργάζονται πρὸς ἰσοσκελίαν τοῦ οἰκογενειακοῦ των προϋπολογισμοῦ· δικαιολογημένη ἡ ἀπουσία των ἐπὶ ὠρισμένον χρόνον καθ' ἐκάστην ἐργασίαν ἡμέραν ἀπὸ τὴν κατοικίαν των. Ἡ ἀπουσία τῆς μητέρας δημιουργεῖ ἕνα κενόν. Πῶς πληροῦται συνήθως τὸ κενόν αὐτό; Μὲ ἐπιστράτευσιν συγγενικῶν προσώπων ἢ γειτόνων ἢ ἀτόμων, ποὺ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των διὰ τὴν ἐπιβλέψιν μικρῶν παιδιῶν ἐπ' ἀμοιβῇ ἢ μὲ τὴν λειτουργίαν θρεφικῶν ἢ παιδικῶν σταθμῶν. Ἐγγύησιν ἰκανοποιητικῆς ἐπιβλέψεως παρέχει ἡ λειτουργία τῶν σταθμῶν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον οἱ ἀσκούντες ὑπευθύνως τὸ ἔργον αὐτὸ ἔχουν τὰ προσόντα ἐνὸς παιδαγωγοῦ, ποὺ γνωρίζει νὰ ἀγαπᾷ καὶ θέλει νὰ προσφέρῃ. Πάντως εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ μητέρα εἰς ἀκτινοβολίαν ἀγάπης καὶ προσφορᾶς.

Ἐφ' ὅσον οἱ σταθμοὶ συγκεντρώσεως παιδιῶν κατὰ τὴν προσχολικὴν περίοδον προσφέρουν θετικὴν ὑπηρεσίαν, τὸ κράτος πράττει καλῶς νὰ ἐπιζητῇ τὴν αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σταθμῶν αὐτῶν. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία πολλὰ δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ εἰς τὸν τομέα αὐτόν.

Ἄλλ' ἡ λειτουργία θρεφικῶν καὶ παιδικῶν σταθμῶν δὲν λύει τὸ πρόβλημα· χρειάζεται νὰ ἀναληφθῇ μία σταυροφορία πρὸς κάλυψιν κατὰ τὸ δυνατόν τῶν παιδικῶν ἀναγκῶν. Νομίζω, ὅτι ἐὰν ὑπῆρχεν ἡ εὐχέρεια νὰ χρησιμοποιηθοῦν στατιστικοὶ πίνακες ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἡ κατάστασις θὰ παρουσιάζετο θλιθερά.

Ἐπιβάλλεται ἐπίσης ἡ παροχὴ οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως εἰς ἀπόρους οἰκογενείας, διὰ τὴν ἐπαρκῆ καὶ ἰκανοποιητικὴν διατροφήν τῶν παιδιῶν, ὅπου παρίσταται ἀνάγκη.

Δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐπωφελῆς ἡ πύ-

κνωσις τῶν τάξεων τῶν κοινωνικῶν λειτουργῶν, οἱ ὁποῖοι κατανεμημένοι, ὅπως πρέπει, θὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ παρακολουθοῦν τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν ἐντὸς τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ ἐπισημαίνουν τὰς διαφόρους ἀνάγκας εἰς τοὺς ἀρμοδίους, ὥστε νὰ προλαμβάνωνται ὀλισθηραὶ καὶ τραγικαὶ καταστάσεις.

Ἐκ παραλλήλου πρέπει νὰ καλλιεργητῆ ὀυσιαστικὴ συνεργασία σχολείου καὶ οἰκογενείας, ἐκτεινομένη, πέραν τῶν τυπικῶν ἀνακοινώσεων περὶ τῆς ἐπίδοσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὰ διάφορα μαθήματα, καὶ εἰς ζητήματα σχετιζόμενα μὲ τὴν καθ' αὐτὸ ἀγωγήν τῶν παιδιῶν. Κατὰ τὴν ἀνάπτυσιν τῆς συνεργασίας αὐτῆς ἐκεῖνο, ποὺ πρέπει νὰ ἀποφεύγηται, εἶναι ἡ μείωσις τοῦ κύρους τῶν διδασκάλων ἢ τῶν γονέων· ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς συντελεστὰς αὐτοὺς τῆς διαιδευτικῆς ἐργασίας τῶν παιδιῶν πρέπει νὰ παραμείνῃ ἀκέραιος καὶ πλήρης. Ἀναφύονται θεβαίως προβλήματα ψυχικῆς εὐεξίας τῶν μαθητῶν καὶ ἡ ἀντιμετώπισις των πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ μὲ ὄλην τὴν δυνατόν λεπτότητα, τὴν εὐελκρίνειαν καὶ τὴν ἀγάπην. Πρὸς ἐπίλυσιν τοιοῦτων προβλημάτων εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπιστράτευσις ἀνθρώπων παιδαγωγικῶς φωτισμένων, οἱ ὁποῖοι ἀποβαίνουν ἐπωφελεῖς διὰ τῆς παροχῆς τῶν πολυτίμων συμβουλῶν των.

Κατὰ τὴν ἀνάπτυσιν τῆς συνεργασίας σχολείου καὶ οἰκογενείας διεπιστώθη ἡ ἀνάγκη διαφωτίσεως καὶ ἐνημερώσεως τῶν γονέων τῶν μαθητῶν ἐπὶ θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑψηλῆς των ἀποστολῆς, ἥτοι τῆς διαμορφώσεως ἀτόμων μὲ εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ἡ μελέτη τῆς ἀνάγκης αὐτῆς ὠδήγησεν εἰς τὴν κατ' ἀπομίμησιν πρὸς τὰ συμβαίνοντα εἰς ἄλλα κράτη ἴδρυσιν Σχολῶν γονέων. Ἀξίζει καθε ἕνα οἱ ἐργαζόμενοι πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐν Ἑλλάδι, ἀξιὸν δὲ ἰδιαιτέρας μνείας διὰ τὸ ἔργον του εἰς τὸν τομέα αὐτὸν εἶναι τὸ Ἰνστιτούτον Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία, ὅτι τὸ ἔργον τῶν Σχολῶν

γονέων πρέπει να έπεκταθῆ εἰς ὅλην τὴν χώραν, ὅπου ὑπάρχουν αἱ ἀπαραίτητοι προϋποθέσεις, καὶ νὰ ἀποκτήσῃ, βάθος, ὥστε νὰ καλύπτῃ τὸ σύνολον, εἰ δυνατόν, τῶν κενῶν, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ μόρφωσις τῶν γονέων.

Ἡ μέριμνα τοῦ κράτους διὰ τὴν ψυχικὴν ὑγείαν τῶν παιδιῶν πρέπει νὰ στραφῆ προσέτι εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ διάθεσιν ἀριθμοῦ ψυχολόγων, οἱ ὁποῖοι θὰ τηροῦν ἐπαφὴν συστηματικὴν μὲ τὸ διδάσκον προσωπικόν, διὰ νὰ ἐνημερώνονται ἐπὶ τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως τῶν παιδιῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα θὰ εἶχον ἀνάγκην ἐγκαίρου καὶ ἐπωφελοῦς ἐπεμβάσεως ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων παραγόντων.

Δὲν εἶναι ὀλιγώτερον σημαντικὸς ὁ παράγων Ἐκκλησία, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν φροντίδων διὰ τὴν ἱκανοποιητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ διαπαιδαγωγίαν τῶν παιδιῶν. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποῖα θὰ καλλιεργήσῃ τὴν θρησκευτικὴν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδιῶν καὶ θὰ βοηθήσῃ τοὺς γονεῖς νὰ ἀντιληφθοῦν, ὅτι τὰ παιδιὰ τῶν δέν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποβοῦν ἠθικαὶ προσωπικότητες χωρὶς θρησκευτικότητα. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν οἱ γονεῖς ὀφείλουν νὰ παρουσιάζουν συνέπειαν τῶν λόγων πρὸς τὰς πράξεις των.

Μὲ τὰ ἀνωτέρω δὲν ἐξαντλεῖται τὸ θέμα τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἐκ τῆς χαλαρώσεως τῆς οἰκογενειακῆς συνοχῆς κινδύνων. Ἐχουν ἀπλῶς ἐπισημανθῆ οἱ κυριώτεροι στόχοι. Πάντως ἡ εὐρύτης τοῦ θέματος εἶναι τεραστία, διότι ἀναφέρεται εἰς τὸν ὑπὸ δημιουργίαν ἄνθρωπον, διὰ τὸν ὁποῖον ὀφείλουν νὰ ἀναλάβουν τὰς εὐθύναις των ὅλοι, ὅσοι ἔχουν κάποιαν ἀρμοδιότητα, μικράν ἢ μεγάλην. Οὗτοι δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγει ὁ Σωκράτης εἰς τὸν Γοργίαν τοῦ Πλάτωνος (487): «πάντων δὲ καλλίστη ἐστὶν ἡ σκέψις, ποῖον τινα χρὴ εἶναι τὸν ἄνδρα καὶ τί ἐπιτηδεύειν καὶ μέχρι τοῦ, καὶ πρεσβύτερον καὶ νεώτερον ὄντα». (Δὲν ὑπάρχει ὠραιότερα σκέψις καὶ φροντίς ἀπὸ τοῦ νὰ μελετᾷ κανεὶς τὸ θέμα ποῖος

πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τί νὰ ἐπιδιώκῃ εἰς τὴν ζωὴν του καὶ μέχρι ποίου σημείου, ἀσχέτως πρὸς τὴν ἡλικίαν του).

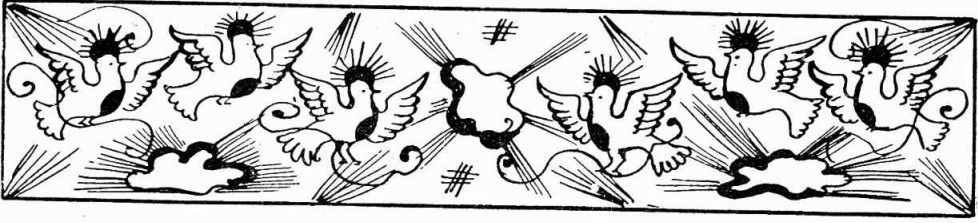
Ἐὰν σκεφθῆ κανεὶς τί πρέπει νὰ γίνεταί διὰ τὸ παιδί καὶ τί γίνεται εἰς τὴν πραγματικότητά, θὰ ὑποχρεωθῆ νὰ παραδεχθῆ, ὅτι πολλοὶ εἰμεθα δικαίως ἐκτεθειμένοι διὰ τὴν παραμέλησιν τῶν βασικῶν καὶ ἐπιτακτικῶν καθηκόντων μας πρὸς τὸ παιδί· δὲν μᾶς σώζει ἀπὸ τὴν ἐπίκρισιν τῆς συνειδησεῶς μας ἡ ἄλυσις τῶν καταπληκτικῶν ἐπιτυχιῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν διαστημικῶν ἐρευνῶν. Ἡ συνειδησίς μας θὰ ἐπανελάβετο τὸν μῦθον τοῦ Αἰσώπου, ποῦ τιτλοφορεῖται «Ἀστρολόγος». Τὸν παραθέτω εἰς τὸ πρωτότυπον:

«Ἀστρολόγος ἐξιὼν ἐκάστοτε ἐσπέρας ἕθως εἶχε τοὺς ἀστέρας ἐπισκοπήσαι· καὶ δήποτε περιῶν εἰς τὸ προάστειον καὶ τὸν νοῦν ὅλον ἔχων ἐν τῷ οὐρανῷ ἔλαθε καταπεσὼν εἰς φρέαρ. Ὀδυρομένου δὲ αὐτοῦ καὶ βοῶντος, παριῶν τις ὡς ἤκουσε τῶν στεναγμῶν, προσελθὼν καὶ μαθὼν τὰ συμβεβηκότα ἔφη πρὸς αὐτόν. «᾿Ω οὗτος, σὺ τὰ ἐν οὐρανῷ θλέπεις πειρώμενος τὰ ἐπὶ τῆς γῆς οὐχ ὄρας;»

Ἐν μεταφράσει:

«Ἐνας ἀστρονόμος, ἐξερχόμενος ἀπὸ τὴν πόλιν πάντοτε κατὰ τὴν ἐσπέραν, εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ παρατηρῆ τοὺς ἀστέρας. Κάποτε λοιπόν, ἐνῶ περιεπάτει εἰς τὸ προάστειον καὶ εἶχεν ἐστραμμένην ὅλην τὴν προσοχὴν του εἰς τὸν οὐρανόν, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῆ κατέπεσεν εἰς ἕνα φρέαρ. Ἐνῶ δὲ αὐτὸς ὠδύρετο καὶ ἐφώναζε ζητῶν βοήθειαν, κάποιος, ποῦ διήρχετο πλησίον, μόλις ἤκουσε τοὺς στεναγμούς, ἀφοῦ ἐπλησίασε καὶ ἔμαθε τὰ συμβάντα, εἶπε πρὸς αὐτόν: «Σὺ, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖς νὰ παρατηρῆς τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, πῶς δὲν προσέχεις τὰ ἐπὶ τῆς γῆς;»

Ν. ΠΙΖΑΝΙΑΣ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Μετατίθεται αὐτὴν τὴν στιγμήν ἐκ τῆς θεολογικῆς τοῦ θάσεως τὸ πρόβλημα τῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν κόσμον. Πρῶτην φοράν ἀντιλαμβάνεται ὁ ἄνθρωπος τὴν ὑπαρξίν του ἱστορικῶς καὶ πρῶτην φοράν ἐδημιούργησεν ὄρους διὰ τὴν πνευματικὴν του κατασκευὴν καὶ τὸ βιολογικόν του τέλος. Ἐὰν ὁμως ἐξηγῆ τὴν ὑπαρξίν του ἐπὶ τῇ θάσει τῶν γεγονότων, διὰ τὰ ὁποῖα φέρει τὴν εὐθύνην ὁ ἴδιος ὡς ἄτομον καὶ κυρίως εἰς τὴν συλλογικὴν του πρᾶξιν καὶ ἂν ταυτοχρόνως ἀναλαμβάνῃ διὰ τῶν πρακτικῶν μεθόδων τῆς ἐπιστήμης τὴν κηδεμονίαν τῆς ζωῆς εἰς τὸν κόσμον, ἀνατρέπει τὰ δεδομένα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασίσθη μέχρι στιγμῆς ἡ εὐσέβεια.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν πολιτιστικῶν χρόνων ἡ θρησκεία ἐπέβαλεν εἰς τὴν ὕλην τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν θείων ὑποθέσεων. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Μεσοποταμίαν διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ ναοῦ καὶ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Εὐρώπην διὰ τὴν τήρησιν τοῦ προγράμματος τῆς προσευχῆς κατὰ τὴν νύκτα τοῦ χειμῶνος, ὁπότε λόγω τοῦ ψύχους ἐπάγωνεν ἡ κλειψύδρα, ἐφευρέθησαν ἡ γραφὴ καὶ τὸ μηχανικὸν ὥρολόγιον⁽¹⁾. Ὅπου ὅμως ἡ πρακτικὴ καὶ ἡ θεωρητικὴ ἐπέμβασις εἰς τὴν φύσιν ὡς περιοχὴν τῆς θείας ἐκφράσεως δὲν εἶχε σχέσιν πρὸς τὴν θρησκείαν, προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίδρασίν της. Οἱ Κνίδιοι ἐγκατέλειψαν τὴν ὀχυρωματικὴν προσπάθειαν διανοίξεως ἰσθμοῦ ἐνώπιον τῆς πόλεως τῶν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν Πέρ-

σιν σατράπην ἄμαχητί, διότι κατὰ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἂν ὁ Ζεὺς ἤθελεν ἀντι νήσου νὰ κατασκευάσῃ χερσόνησον, θὰ τὸ εἶχε πράξει⁽²⁾. Οἱ Ἄραβες κατεδίκασαν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, διότι τὴν ἀντελήφθησαν μετὰ τὴν παγίωσιν τῶν ἐξωτερικῶν τῶν ὀρίων καὶ τὴν διοχέτευσιν τῆς δραστηριότητος τοῦ Ἄλλᾶχ εἰς τὰ ἐσωτερικά των ζητήματα ὡς ἀνταγωνισμὸν τῆς υπερφυσικῆς τοῦ ἐξουσίας⁽³⁾. Ἐὰν εἰς τὴν ἐποχὴν μας ὁ ἄνθρωπος ἐξασφαλίζῃ τὴν διαβίωσίν του καὶ προσπαθῆ νὰ λυτρωθῆ διὰ τῆς ἀντικειμενικῆς υπερβάσεως τῶν φυσικῶν του ὀρίων, ἔθεσε προηγουμένως τὸν Θεὸν ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ἥθους καὶ τῆς ἐργασίας διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀστυνομικοῦ κράτους καὶ τῆς βιομηχανικῆς ζωῆς.

Ἡ Εὐρώπη ἀπέκλεισε τὴν θεϊαν διοίκησιν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φύσεως, καθ' ὃν χρόνον ἀνέπτυσσε θεολογικά συστήματα ὑπερβατικῆς ἐρμητικῆς τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Συνέβη λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ μεταθέτῃ τὸ πνευματικὸν βάρος τῆς ζωῆς του εἰς ὅ,τι τὸν περιβάλλει ἀντικειμενικῶς καὶ παραλλήλως νὰ ἐλέγῃ τὸν Θεὸν μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ ἔλεγχος αὐτὸς εἶναι ἡ οὐσία τῆς θρησκείας. Εἰς τὴν Εὐρώπην τῆς μετακλασσικῆς ἐποχῆς ἔπ α υ σ ε ν ὁ

(2) Ἡροδότου: Ἱστοριῶν I 174.

(3) E. Maier: Sufik und Kulturverfall: «Klassizismus und Kulturverfall», ἐκδ. G. E. Grunnenbaum, Frankfurt α. M. 1960, σ. 159, 167/68, Nizami: Haft Peiker, ἐκδ. H. Ritter—J. Rupka, Prag 1934, σ. 164 κ.έ. H. Ritter: Hasan Al-Basri: «Der Islam», ἐκδ. R. Strothmann, Berlin XXI τόμ. 1933, σ. 21.

(1) Ἴδε Σπ. Δ. Κυριαζοπούλου: Ἡ καταγωγὴ τοῦ Τεχνικοῦ πνεύματος, Ἀθῆναι 1965, σελ. 216 κ.έ.

ἄνθρωπος εἰς τὴν σχέσιν του πρὸς τὸν Θεὸν νὰ εἶναι τὸ πρόβλημα. "Οχι τίθαι ἔπραττε, διὰ νὰ δικαιωθῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πῶς θὰ ἐσκέπτετο τὸν Θεόν, ἀπετέλεσε τὸ ἱστορικὸν του θέμα.

"Οτι αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον ἀνέτειλε μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πανθέου, διὰ νὰ μεσουρανήσῃ μετὰ μίαν χιλιετίαν εἰς τὴν Δύσιν, ὑπῆρξε συνέπεια τῆς ἀπεμπολήσεως τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς ζωῆς διὰ τοῦ πρακτικοῦ διαχωρισμοῦ τῶν δύο κόσμων, τοῦ ὑπερφυσικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ, οἱ ὁποῖοι εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους πολιτισμοὺς τῆς ἱστορίας ἔχουν συνυφανθῆ, γίνεται μόλις τώρα σαφές, ὁπότε ὁ ὑπερανθρώπινος παράγων παύει νὰ χρειάζεται διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀγροῦ καὶ τὴν ἠθικὴν συνοχὴν τῆς ζωῆς. Εὕρισκόμεθα εἰς τὴν περιόδον τῆς κοινωνικῆς διαθεσιμότητος τῆς θείας παρουσίας. Ἄφ' ὅτου ὁ Πλάτων ἐδιχοτόμησε τὸ οἰκοδόμημα τῆς ὑπάρξεως καὶ τὴν τομὴν ἐξετίμησεν ὁ Χριστιανισμὸς (ὁ ὁποῖος ὁμῶς εἰς τὸ Βυζάντιον κατάρθρωσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἐνότητα, νὰ ἐξαγιασῇ τὴν φύσιν, ὥστε τὰ πράγματα νὰ μὴ γίνουιν ἀπλῶς εἰδῶλα, ἀλλὰ δοχεῖα τοῦ πνεύματος: ἡ φυσικὴ γλῶσσα τῆς θείας συμπαραστάσεως), ἐδημιουργήθη θεωρητικῶς ἡ προϋπόθεσις μιᾶς πραγματικότητος ἀσχέτου καὶ ἀντιθέτου τοῦ ἰδανικοῦ κόσμου, ἔναντι τοῦ ὁποῖου ἔπρεπε νὰ σιωπήσουιν καὶ ἡ αἴσθησις καὶ ὁ νοῦς.

"Ενεκα τῆς ἐκ τῶν ἑξῶ ἐπιβολῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς καὶ τῆς καθιερώσεως ἐπὶ πλέον ἐνὸς ξένου ὄργανου πνευματικῆς ἐπικοινωνίας πρὸς τὸν Θεόν, τὸ ὁποῖον ἐξέφραζε τὸ μεσιτευτικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ζωὴ ἐστράφη παραδειγματικῶς εἰς τὴν Δύσιν πρὸς τὸν θεὸν κ ὁ σ μ ο ν. Ἄπο τῆς αὐγῆς τῆς δευτέρας χριστιανικῆς χιλιετίας ἀφαιροῦνται τὰ ἐρείσματα τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ κόσμου. Ἄφ' ὅτου ἰδίως ἀναπτύσσονται πολιτικὰ κράτη ἀνεξάρτητα

τῆς Ρώμης, ἡ θεία δικαιοδοσία περιορίζεται πρακτικῶς εἰς τὴν συμπεριφορὰν, ἡ ὁποία δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ζώην, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐπεκτάσεως τῆς μετὰ τὸν θάνατον. Ὡς πρόβλημα ἐξηκολούθησεν ὁ Θεὸς νὰ προσανατολίξῃ τὴν μεταφυσικὴν ἀνησυχίαν, ἡ πράξις ὁμῶς ἀπέβαλε τὴν θρησκευτικὴν τῆς ἀναφορὰν. Πρᾶξις χωρὶς θρησκευτικὴν ἀναφορὰν εἰς ἀντικατάστασιν τῶν φυσικῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ οὐσία τῆς τεχνικῆς.

Χωρὶς ἀναφορὰν εἰς τὸν Θεὸν προκύπτουιν καὶ κυκλοφοροῦν τὰ σημερινὰ προβλήματα τῆς ἱστορίας. Τοῦτο συμβαίνει καὶ διότι ἐπισήμως πιστεύεται, ὅτι τὰ προβλήματα τοῦ κόσμου ἐν σχέσει πρὸς τὸν Θεὸν ἔχουιν ἤδη λυθῆ καὶ διότι ὁ τεχνικὸς κόσμος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συλλάθῃ ὡς πρόβλημα, ὅτι ἐπιτυγχάνει ὡς λύσιν. Τὰ μεγάλα ζητήματα τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀναπτύσσονται ὁμῶς μόνον εἰς τὸ περιθώριον τῆς θεολογίας, ἀλλὰ διάγουιν ἐπίσης πρὸς τὸ παρὸν θίον παράλληλον πρὸς ὅ,τι θεωρεῖται ἄξιον προσοχῆς. Εἰς τὴν σκιάν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἔργων τῆς τεχνικῆς συντρίβεται αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἡ πνευματικὴ περιουσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ δικαίωμα του νὰ εἶναι ἀνεπαλάμπτος καὶ ὑπεύθυνος, δημιουργὸς τοῦ πνευματικοῦ του προσώπου.

★ ★ ★

Ἡ συντριβὴ τοῦ πνεύματος ὑπῆρξεν ἡ εἴσοδος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον. Ὁ Θεὸς ἐπεσκέφθη τὸν ἄνθρωπον, ὅπου ἐκεῖνος προσέκρουσεν εἰς τὰ ὄριά του. Διὰ δευτέραν φορὰν ἡ φιλοσοφία ἐτοιμάζει τὴν χάριν ὡς «συναίσθησις τῆς αὐτοῦ ἀσθενείας καὶ ἀδυναμίας περὶ τὰ ἀναγκαῖα» (4).

ΣΠ. Δ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΣ

(4) Ἀρριανου: Τῶν Ἐπικτήτου διατριβῶν II 11, 1.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΩΝ ΠΩΣ ΣΚΕΠΤΕΤΑΙ;

«Οὐδέν μοι μέλει, ἂν τε ζῶ, ἂν τε ἀποθά-
νω... Πάντα οὖν ὑπὲρ ἐκείνης πράττωμεν
ζωῆς, πάντα πρὸς ἐκείνην ὀρώντες ἐργα-
σώμεθα».

(Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος)

Σὲ ὅλα τὰ πεδία τῆς ἀνθρωπίνης σκέ-
ψεως κυριαρχεῖ σήμερα κάποια πραγμα-
τικά ἐπαναστατική ἀποψη. Ζοῦμε ἀναμ-
φισθήτητα σὲ μιὰ ἐποχὴ πού, γιὰ πρῶ-
τη φορά — ὅπως λένε — στὴν ἱστορία
τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύμα-
τος, ὁ ἀνθρώπος ἀνοίγει τὰ φτερά τῆς
γνώσεώς του καὶ μπορεῖ νὰ πετάξῃ ψη-
λά, νὰ διασχίσῃ τὸ πλάτος τοῦ οὐρανοῦ
κυριολεκτικὰ καὶ μεταφορικὰ. Μπορεῖ
νὰ ἀφήσῃ τὸν πλανῆτῃ του κι' ἐλεύθε-
ρα νὰ ταξιδέψῃ γιὰ τὴ σελήνη. Κι' ὄχι
μόνο νὰ τὴν πλησιάσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν
πατήσῃ. Γρήγορα δὲ ἴσως — ἄσχετα ἂν
ἀκόμη τώρα δὲν γνωρίζουμε «πρὸς τί;» —
νὰ τὴν κατοικήσῃ. Τόσα προδιαγράφον-
ται κάθε μέρα ἀπὸ τοὺς εἰδικoὺς ἐπι-
στήμονες πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κα-
τάκτηση τοῦ διαστήματος.

Ἄν μερικοὶ ἀνθρώποι ἀγωνίζονται
νὰ βροῦν τὴ γνώση ψηλά, μερικοὶ ἄλλοι
πού μένουν στὴ γῆ προσπαθοῦν κι' αὐ-
τοὶ νὰ εἰσχωρήσουν μὲ ἄλλο τρόπο στὴν
ἀναζητήσή της. Εἶναι ἡ μερίδα τῶν ἀν-
θρώπων τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, ἡ ἐξέ-
λιξη τῆς ὁποίας — ὅπως κατ' ἐπανάλη-
ψιν ἔχει ἀναφερθῆ — ξεπέρασε κάθε ἄλ-
λη ἐπιστημονικὴ ἐπανάσταση, ἀκόμη καὶ
τὴ διαστημικὴ πτήση. Ἡ ἔκπληξη καὶ
ὁ θαυμασμός γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ὀφεί-
λεται στὴν προσπάθεια τῶν κλάδων τῆς
ἐκείνων, πού παλεύουν μὲ τὴ μεταμό-
σχευση ὀργάνων καὶ μάλιστα καρδιάς.
Ἡ δυνατότης νὰ ἀναζωογονηθῇ σ' ἓναν
ἀνθρώπο ἢ καρδιά του πού ἔπαψε νὰ

δίη «παλμὸ ζωῆς», θεωρεῖται μέχρι καὶ
σήμερα κάτι πολὺ ἀξιόλογο, θαυμαστό.
Ἡ δυνατότης ὅμως νὰ μορῆ κανεῖς, ὅ-
ταν πιὰ ἀποτύχη ἢ προσπάθεια ἀνανή-
ψεως, νὰ ἀλλάξῃ μιὰ νεκρὴ ἢ μιὰ πά-
σχουσα ἀθεράπευτα καρδιά μὲ μιὰ ἄλ-
λη ζωντανὴ παρμένη ἀπὸ ἀνθρώπο (ἴ-
σως κι' ἀπὸ ζῶο) ἢ μὲ τεχνητὴ (πρὸς
αὐτὴ τὴ κατεύθυνση καταβάλλεται κυ-
ρίως προσπάθεια μὲ ἀρκετὲς ἐλπίδες),
τότε πλέον θρισκόμαστε σὲ πραγματι-
κὰ ἐπιστημονικὸ θαῦμα. Κάποιο παρα-
μῦθι πού θέλει τὸν ἀνθρώπο ἀθάνατο καὶ
σὲ τούτῃ τὴ ζωῇ, πάει νὰ θρῆ πραγμά-
τωση.

Ἔτσι λοιπὸν πού ἔφθασε ὁ ἀνθρώπος
νὰ θλέπῃ τῆς γῆς του τὸ σπίτι ἀπὸ τὸ
φεγγάρι καὶ πού μπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ στὸ
σῶμα κάποιο ζωτικὸ ὄργανο (νεφρό,
καρδιά, ἥπαρ), ὅταν τὸ καλῆ ἢ ἀνάγκη,
τότε ἀλήθεια, χωρὶς νὰ θέλῃ, νοιώθει
κάποια ἔπαρση, ἀλαζονεία. Ἄν ὄχι κι'
ἔτσι, πάντως ἀρχίζει νὰ σκέφτεται δια-
φορετικὰ. Ξεπηδοῦν μπροστά του ἴσως
καὶ ὠρισμένα ζητήματα μεταφυσικά.
Νομίζει πὼς κάπως ἀλλοιώτικα θλέπει
τὸν κόσμο καὶ τὸ Θεό, πὼς ἡ ζωὴ καὶ
ὁ θάνατος ἐπιδέχονται κάποια νέα θε-
ώρηση.

Εἶναι βέβαια ἀληθινὸ πὼς ἀνάλογες
ἐφαρμογὲς τῆς ἐπιστήμης στὸν ἀνθρώ-
πο ἐπάνω καὶ στὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζω-
ῆς του, δίνουν εὐκαιρία γιὰ μεταβολὲς
στὴ σκέψη, κ ἄ π ο τ ε καὶ γιὰ μ ε ρ
ι κ ο ὺ ς ριζικές. Κι' αὐτὲς δὲν ἐπι-

ρεάζουν μόνο τὸν ἀσχολούμενο μὲ τὴν ἰατρική. Δὲν ἀφήνουν ἀμέτοχο τὸ νοῦ καὶ τοῦ θεολόγου καὶ τοῦ νομικοῦ, καὶ τοῦ φιλοσόφου καὶ τοῦ κοινωνιολόγου. Σκέψεις, θέσεις, προβλήματα ἀπὸ παντοῦ. Καὶ τὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζονται παίρνουν πολλές φορές ὀξεία μορφή καὶ οἱ συζητήσεις γίνονται μὲ πάθος. Ἀπὸ τὴν πρώτη ἰδιαίτερα μεταμόσχευση καρδιάς καὶ μέχρι σήμερα — μάλιστα ποὺ χάθηκε κι' ὁ πρώτος ἀνθρωπος ποὺ ἔζησε μὲ ξένη καρδιά τὸ μακρότερο χρονικὸ διάστημα — βλέπουμε συνεχῶς εἰδικὰ συνέδρια, συμπόσια, ἀνακοινώσεις, δημοσιεύσεις κοινές ἀπὸ γιατροὺς, θεολόγους, νομικοὺς καὶ ἄλλους ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ προβλήματά του. Μέσα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς συζητήσεις — ἂν θγάλλουμε τὶς ξερὲς ἐπιστημονικὲς θέσεις κάθε συζητητοῦ εἰδικοῦ στὸν τομέα του — σὰν κυρίαρχο ἐρώτημα στὸ θάθος τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται τὸ πῶς ἀντιμετωπίζουμε τὸ θάνατο σ ἡ μ ε ρ α, ποὺ ἔχομε τὴ δυνατότητα νὰ μεταμοσχεύουμε ὄργανα. Καίτοι τὸ θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων σὲ διεθνή κλίμακα δὲν ἔχει τὴν ἴδια φλόγα τῶν πρώτων ἐνθουσιασμῶν, παραμένει ἐν τούτοις στὸ προσκήνιο. Ἐξ ἄλλου γιὰ τὴν ἐπιστήμη ἢ ὁποία δὲν παύει νὰ ἀναζητᾶ τὴν ἀλήθεια, ὀπισθοχώρηση δὲν ταιριάζει. Βιασύνη δὲν χρειάζεται.

★ ★ ★

Ἔτσι θρισκόμαστε στὸ δρόμο αὐτὸ μὲ τὶς συνεχεῖς προσπάθειες τὶς ἐπιστημονικὲς καὶ σύγχρονα κοντὰ σὲ σκέψεις, ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὰ διάφορα προβλήματα. Προβλήματα ποὺ δὲν εἶναι μόνο τὰ καθαρὰ τεχνικά, ἐπιστημονικά, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄχι λίγα ἠθικά. Μπορεῖ ἄρα γε ὁ ἄνθρωπος νὰ δώσει σαφὴ ἀπάντηση καὶ ὀρθὴ λύση σ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα;

Τί εἶναι ὁ θάνατος;

Πότε πεθαίνει ἓνας ἄνθρωπος, ὅταν σταματήσει ἡ καρδιά του ἢ ὅταν πάψει νὰ «ἀποδίδῃ» ὁ ἐγκέφαλός του;

Ἔχει δικαίωμα ὁ ἄνθρωπος νὰ στα-

ματήσει τὴν καρδιά ἑνὸς «ἀνεγκέφαλου» σώματος — ἀνθρώπου θεωρουμένου σὰν «πτῶμα ζωντανό»; Δὲν εἶναι ἡ πράξη αὐτὴ εὐθανασία;

Μήπως ἐγκληματοῦμε πρὸς τὸ ἄτομο τὸ ἴδιο ἢ πρὸς τὸ περιβάλλον του, ἂν προσπαθοῦμε νὰ κρατοῦμε ἓναν ἄνθρωπο στὴ «φυτική» ζωὴ;

Ἀναγνωρίζουμε τὴν ἀξία τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν εὐθύνη του γι' αὐτὴν πάνω στὴ γῆ;

Ἀναγνωρίζουμε τὴν αὐθεντικότητα τῆς εὐθύνης γιὰ τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου στὸ γιατρό, σὲ ὁποιαδήποτε περίπτωσι καὶ περίστασι;

Μπορεῖ ὁ γιατρός πάντοτε μὲ ὅλα τὰ μέσα καὶ χωρὶς περιορισμοὺς νὰ ἐγγυηθῆ στὸ κάθε ἄτομο τὸ ὀλοκληρωτικὸ δικαίωμα τῆς ὑπάρξεώς του;

Ἀπὸ τὴ δυνατότητα ποὺ ἔχομε νὰ ἀπαντήσουμε, θὰ ἐξαρτηθῆ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἡ γενικὴ γραμμὴ ἀντιμετωπίσεως. Πολλὲς φορές ὅμως ἔχομε δὴ ὅτι φτάνουμε στὰ βαθύτερα προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ θέλομε ἴσως νὰ πάρουμε καὶ θετικὲς θέσεις στὸ α ἢ β θέμα, πρὶν λύσουμε σίγουρα ὅ,τι μᾶς ἔφερε στὶς νέες σκέψεις. Ἔτσι ἔγινε κι' ἐδῶ. Μιὰ μεταμόσχευση καρδιάς, πρὶν κιόλας στερεώσι, ἔγινε ἀφορμὴ νὰ συζητηθῆ ὁ θάνατος σὰν κάτι διαφορετικὸ γιὰ τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο. Μιὰ μικρὴ συνοπτικὴ ἀνάλυση στὸ ὅλο θέμα θεωρεῖται σκόπιμη καὶ ἀναγκαία. Γιὰ τὴν ἰατρικὴ σήμερα τὸ θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων καὶ μάλιστα τῆς καρδιάς παρουσιάζεται φοβερά δύσκολο, ἂν ὄχι ἄλυτο. Βρίσκεται σὲ στάδιο πειραματισμοῦ. Δὲν μιλοῦμε καθόλου θέσια γιὰ τὸ τεχνικὸ μέρος, τὸ ὁποῖο γιὰ τοὺς εἰδικούς εἶναι λυμένο. Γιὰ τὴν ἰατρικὴ ὅμως ἡ μεταμόσχευση ἀντικειμενικὰ ἐπιτυχημένη δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἰδικὸ τεχνικὸ μέρος τῆς· ἀντίθετα τὸ γενικὸ πρόβλημα εἶναι τὸ ἀνοσοβιολογικὸ, δηλαδὴ ἡ δυσκολία ποὺ παρουσιάζει ὁ ὀργανισμὸς νὰ δεχτῆ ξένο ὄμμα. Καὶ τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀκριβῶς προσπαθεῖ ἢ ἐπιστήμη νὰ ἐπιλύσῃ· ὡς τότε ἡ μεταμόσχευση ὄργανου, λόγῳ τῶν ἀνωμαλι-

ών που προξενεί στο λήπτη, και τών συνθηκῶν που χρειάζονται, ὥστε νά μὴ ἀποβληθῆ γρήγορα, ἀποτελεῖ μιὰ δευτέρη νόσηση. Καὶ διερωτᾶται κάποιος συγγραφεύς, εἶναι ἄραγε τὸ θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων δίκαιη προσδοκία ἢ μιὰ φαντασίωση ἢ κουταμάρα; Βέβαια κι' αὐτὴ ἢ πεσομιστικὴ ἀποψη εἶναι μιὰ ὑπερβολή. Στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τὸ στοιχεῖο τῆς ἐλπιδοφόρας προσπαθείας δὲν πρέπει νά ἀπουσιάσῃ.

Τὸ δεύτερο ἀμέσως ἱατρικὸ ἐρώτημα πού ἀντιμετωπίζουμε καὶ ἂν ἐπιλυθῆ τὸ ἀνοσοβιολογικὸ θέμα, εἶναι ἢ δυνατότης ἐκτιμῆσεως τοῦ θανάτου τοῦ δότου. Πάντοτε στὴν ἱατρικὴ ὑπῆρχε τὸ θέμα ποτε ἕνας ἄνθρωπος πεθαίνει. Συνέδεσαν τὸ φαινόμενο τῆς παύσεως τῆς ζωῆς μὲ τὸ σταμάτημα (μὲ τὴ σειρά) τῆς λειτουργίας καρδιάς — πνευμόνων — ἔγκεφάλου. Πίστευαν παλαιὰ πὼς αὐτὰ δὲν χωρίζουν. Σήμερα ὅμως ἀπὸ τοὺς περισσότερους ἐρευνητὰς γίνεται παραδεκτὸ ὅτι ἡ ζωὴ ἢ ὁ θάνατος τοῦ ἔγκεφάλου μόνον (ἢ καλύτερα ὁ θάνατος τοῦ νευρικοῦ συστήματος) καθορίζουν τὸν παράγοντα πού ἀποφασίζει, ἐάν μιὰ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ ζῆ ἢ ὄχι. Παραδέχονται ἔτσι ὅτι δὲν μπορεῖ νά νοηθῆ «ζωντανὴ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ» σῶμα τὸ ὁποῖο εἶναι ἀνεγκέφαλο καὶ διατηρεῖται στὴ ζωὴ σὰν μιὰ ἀπλὴ βιολογικὴ ὄντοτης, χωρὶς νά μπορῆ ὅμως νά ἔχῃ πνευματικὴ παραγωγὴ.

Ἄλλοι ὅμως ἐπιστήμονες παραδέχονται ὅτι ἐφ' ὅσον διατηροῦμε (καὶ αὐτὸ εἶναι μέσα στὸ σκοπὸ μας), μὲ ὅσες προσπάθειες μπορεῖ νά καταβάλλῃ σήμερα ἢ Ἱατρικὴ, τὴ συνεχῆ λειτουργία τῆς καρδιάς καὶ τῶν πνευμόνων, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἔγκεφαλος «δείχνει» ὅτι ἀπώλεσε τὴ ζωτικότητα του, τὴ δραστηριότητά του, τὸ ἄτομο πρέπει νά θεωρητὰ ὅργανισμὸς ζωντανός. Σὲ μιὰ παράμοια κατάσταση δὲν μποροῦμε νά μιλοῦμε γιὰ τὸ δικαίωμα διακοπῆς τῆς καρδιοαναπνευστικῆς λειτουργίας. Εἶναι γνωστὸ ὅτι μὲ τέτοιες συνθηκῆς ζωῆς τὸ ἄτομο θεωρεῖται ὑπαρκτὸ ἀπὸ νομικῆς πλευρᾶς. Παίρνει μισθὸν ἀπὸ τὴν ἐργασία του, συμπληρῶνει χρόνον ὑ-

πηρεσίας κλπ. Εἶναι χρήσιμος διὰ τὸ οἰκογενειακόν του περιβάλλον ἐμμέσως. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ περιπτώσεις οἱ ὁποῖες ἀντίθετα δημιουργοῦν προβλήματα ποικίλα καὶ ἢ διατήρησή τους στὴ ζωὴ τὴ φυτικὴ χαρακτηρίζεται «ἐγκληματικὴ». Ἀλλὰ ποιὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νά μιλήσῃ αὐθεντικὰ πάνω στὴ διακοπὴ τῆς καρδιακῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου, μάλιστα σὲ κατάστασι ἀδυναμίας νά ὑπερασπισθῆ τὸν ἑαυτό του; Στὴν ἱατρικὴ πολλὰς φορές ἔχουμε διαψευσθῆ. Καὶ γιὰ τὰ κριτήρια πού σήμερα προτείνονται γιὰ τὴ διαπίστωση τοῦ θανάτου τοῦ ἔγκεφάλου, ἀπόλυτα δὲν ἔχουν πεισθῆ ὅλοι οἱ ἐρευνηταί. Πρὸς τὸ παρὸν λοιπὸν δὲν ὑπάρχει τὸ ἰδανικὸ κριτήριον πού μπορεῖ νά χαρακτηρίσῃ ἕνα ἄτομο ἔγκεφαλικά νεκρὸ, «ἀ π ὄ λ υ τ α» ἂν μποροῦμε νά ποῦμε. Αὐτὸ εἶναι ἄρκετὰ σημαντικὸ γιὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ δότου. Δὲν θὰ συζητήσουμε ὅτι ἱατρικὰ καὶ ἱατροθηκὰ ζητήματα προκύπτουν πολλὰ καὶ γιὰ τὸν λήπτη ὄργάνου.

Ἡ ἱατρικὴ πρέπει νά προχωρῆ, πάντοτε ὅμως μὲ ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα τῆς νά χαρίζῃ τὴν υγεία καὶ τὴ ζωὴ στὸν ἄνθρωπο, ὥστε κι' αὐτὸς νά μπορῆ νά ἐκπληρῶνῃ τὸ σκοπὸ τῆς ὑπάρξεώς του πάνω στὴ γῆ αὐτῇ, χαρούμενος κι' εὐτυχισμένος. Κι' ἐφ' ὅσον ἢ ἱατρικὴ θὰ προχωρῆ, ἔχοντας πάντα στὴν ἔρευνά της τὸν ἄ ν θ ρ ω π ο ν καὶ γιὰ τὸ θέμα πού συζητοῦμε, ἢ συνεργασία της καὶ μὲ ἄλλους κλάδους τῆς ἐπιστήμης πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸν ἄνθρωπο, εἶναι ὄχι ἀπλῶς ἐπιθυμητὴ ἀλλὰ ἀναγκαία καὶ ἐπιβεβλημένη. Ζητᾶει ὅμως ἢ ἱατρικὴ μιὰ προσφορὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους κλάδους τόσο θερμῆ καὶ πρόθυμη, ὅσο ἀλήθεια εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας καὶ τῆς προσφορᾶς τοῦ γιατροῦ γενικὰ πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Ἡ συνεργασία αὐτὴ εἶναι ἀπαραίτητη γιατί, ὅπως ὅλοι ξέρουμε, ὁ ἄνθρωπος «ζῆ μὲ νόμους». Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι φαινόμενα μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται καὶ ἢ ἱατρικὴ, ἀλλὰ καὶ ἢ θεολογία καὶ ἢ νομικὴ. Καὶ ἢ συνεργασία αὐτὴ νά εἶναι ἄρμονικὴ γιὰ νά μὴ φτάσουμε

στη χαρακτηριστική εκείνη και αρκετά δηκτική παρατήρηση τῶν ἀρχαίων προγόνων μας, πῶς «στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης μόνο νομικοὶ (δικαστικοί) καὶ γιατροὶ θανατώνουν χωρὶς νὰ τιμωροῦνται!...».

Ἡ νομικὴ πλευρὰ λοιπὸν στὸ τεράστιο αὐτὸ ζήτημα τῆς ἱατρικῆς, ὅπου ὁ γιατρός παίρνει τὸ «ρόλο Θεοῦ» γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο τοῦ ἀνθρώπου, τόσο στὸν τόπο μας ὅσο καὶ στὶς ἄλλες χῶρες ἔχει τὶς ἐπιφυλάξεις της. Σκοπὸς της ἢ προστασία τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ δικαίωματος τῆς ἀτομικῆς ὑπάρξεως. Δὲν προστατεύει καθόλου τὸ γιατρὸ πού θὰ βελήσῃ νὰ προχωρήσῃ ἀγνωῶντας τὸ νόμο γύρω ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἐλευθερία. Μάλιστα θεωρεῖ ὅτι ὁ γιατρός «εἶναι ὁ ἐντεταλμένος νὰ σταθῇ τὸ πρόπυργιο τῆς ἀτομικῆς καὶ δημοσίας υἰγείας». Δὲν μπορεῖ νὰ συζητήσῃ ἀκόμη γιὰ τὴν ἐλεύθερη δράση τοῦ γιατροῦ γιὰ μιὰ «θανάτωση» ἀπὸ τὴν «ἀναγκαία» ἀφαίρεση ἑνὸς σωματικοῦ ὄργάνου, ἔστω κι' ἂν ἐπικαλεῖται ἱατρικὰ σημάδια τὸ ἱατρικὸ συμβούλιο. Ἡ νομικὴ ἀπαιτεῖ κατοχύρωση ἀφοῦ διεθνῶς καὶ ὁμόφωνα ἡ ἱατρικὴ παραδεχτὴ τὰ κριτήρια τοῦ θανάτου, τότε θέβαια ὁ νομοθέτης θὰ σκεφτῇ διαφοροτικά. Ἀκόμη δὲν ἐπιτρέπει — προστατεύοντας ἔτσι τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνυπερασπίστου λόγῳ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου μονίμου ἢ προσωρινοῦ — νὰ προχωρήσῃ ὁ γιατρός, ἔχοντας συγκατάθεση συγγενῶν. Μήπως εἶναι πάντοτε ἄδολη μιὰ τέτοια συγκατάθεση; Καὶ πῶς τολμάει ὁ «φιλόανθρωπος» συγγενὴς νὰ χαρίσῃ ζωὴ, θυσιάζοντας ὄχι τὴ δική του, ἀλλὰ τοῦ ἄλλου; Ὑπάρχουν καὶ πολλὲς ἄλλες πλευρὲς πού θέτουν κωλύματα. Βέβαια κάθε ἠθικονομικὴ συζήτηση πρέπει νὰ ἔχῃ σκοπὸ νὰ διευκρινίξῃ καὶ νὰ ξεκαθαρίξῃ τὶς δυσκολίες καὶ ὄχι ἀπλῶς νὰ ὑπερπεριορίξῃ μὲ τὴν τήρηση τοῦ τύπου τοῦ γράμματος τοῦ νόμου, γιατί ἔτσι μπορεῖ, γιὰ ὠρισμένες τουλάχιστον περιπτώσεις, νὰ κάμῃ θλάθῃ.

Ἡ θεολογία τί λέει στὴν ἀγωνία τοῦ γιατροῦ πάνω στὰ προβλήματα αὐτά; Νοεῖται ὑπαρξῆς θρησκευτικοῦ κωλύμα-

τος σὲ μιὰ ἐπιστημονικὴ θεραπευτικὴ μέθοδο πού ἀποβλέπει μόνον στὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου; Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀποφύγουμε τὴν παρεξήγηση καὶ πρὸ παντὸς νὰ μὴ μεταθέσουμε τὸ θάρος τοῦ θέματός μας πρὸς ἄλλο ἐπεδίο, τὸ ὁποῖο πάντοτε θεωροῦμε ὡς ἐμπόδιο. Τί λέει ἡ ἠθικὴ τάξη γιὰ τὰ ἱατρικὰ θεραπευτικὰ μέσα τοῦ ἀνθρώπου; Ὁ Θεὸς παραγγέλλει στὸν ἄρρωστο: «ἱατρῶ δὸς τόπον' καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισε Κύριος». Τίποτα πού νὰ ξεκινᾷ μὲ τὴ θαθεῖα ἀγάπη τοῦ γιατροῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο, δὲν τὸ θλάπει ἀντίθετο πρὸς τὸ πνεῦμα της, ἡ Ἐκκλησία. Ἡ πρόθεση καὶ τὸ ἐλατήριο τοῦ γιατροῦ καθορίζουν τὴ θρησκευτικὴ στάση ἀπέναντι σὲ κάθε θέμα πού τυχὸν ἐγείρει ζήτημα ἠθικῆς τάξεως. Καμιὰ ἠθικὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἱατρικὴ πρόοδο. Τὴν πρόοδο πούχει σκοπὸ τῆς τὴν ἀνακούφιση τοῦ πόνου (μὲ τὴν εὐρεία ἔννοια) τοῦ ἀνθρώπου καὶ θεωρεῖ αὐτὸν ὡς ἓνα σύνολο σωματο-ψυχο-πνευματικόν. Γιὰ τὸ συγκεκριμένο θέμα μας, ἀπαράδεκτο ἠθικὰ εἶναι νὰ μὴν ἔχουμε καθορίσῃ ἐπακριβῶς τὴν κατάσταση θανάτου ἑνὸς ἀτόμου (ἱατρικὰ αὐτό, γιὰ τὸ χρονικὸ διάστημα πού ἐπιεγόμεθα, δὲν μπορούμε νὰ τὸ ἀποδείξουμε ἀπόλυτα πρὸς τὸ παρόν) καὶ νὰ τὸν προκαλέσωμε ἐμεῖς μὲ τὴν ἀφαίρεση π. χ. τῆς καρδιάς. Ἀσφαλῶς σκεπτόμαστε νὰ χαρίσωμε ζωὴ σὲ κάποιον ἄλλο, ἔστω κι' ἂν αὐτὴ μορῆ νὰ διαρκέσῃ λίγες μέρες ἢ λίγους μῆνες. Ὅπωςδήποτε παραμένει ἡ δυσκολία γιὰ τὸ δικαίωμα τῆς ἀφαιρέσεως ὄργάνου. Μὲ τέτοια ἐρωτηματικά δὲν μπορούμε νὰ λέμε πῶς ἔχουμε «ζωοδότην θάνατον». Πολλοὶ ἄνθρωποι ἀρχίζουν νὰ ἀνησυχοῦν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τους μέσα σ' ἓνα Νοσοκομεῖο, ἂν βρεθοῦν στὴν παρόμοια κατάσταση. Καὶ ἡ κοινωνία δικαιολογημένα ἐκφράζει τὸ φόβο της: ὑπάρχει πέρα-πέρα ἡ δυνατότης εὐσυνείδητα νὰ δράσῃ ὁ γιατρός γιὰ τὸ καλὸ τοῦ συνανθρώπου του ἢ ὁ γιατρός ποθεῖ νὰ κάμῃ ἐπιδέξια τεχνικὰ μόνον μιὰ μεταμόσχευση;

Μπροστά στις πάρα πάνω σκέψεις και θέσεις τών επιστημόνων, κάθε άνθρωπος στέκεται για λίγο σιωπηλός· κι' ό μορφωμένος κι' ό άγράφματος κι' ό πνευματικά καλλιεργημένος κι' ό άξεστος κι' ό πιστός κι' ό άπιστος. Όλοι σέκονται σκεπτικοί κι' ό καθέννας προσπαθεί νά δη τή σημασία όλων αυτών τών σημαντικών γεγονότων για τή ζωή έδώ στη γη.

Μπορεί τó πέταγμα τού ανθρώπου στη σελήνη ή ή μεταμόσχευση καρδιάς ν' αλλάξουν τó νόημα τής ύπάρξεώς μας ή νά δώσουν άπάντηση στα έρωτήματα που άναφέραμε στην άρχή; Άντίθετα μπορεί ό σκοπός τού ανθρώπου στη γη νά έμποδιζή τήν έπιστημονική πρόοδο; Κάθε άλλο. Η έπιστήμη θά προχωρή και θά ολοκληρώνεται έτσι μέσα σ' αυτήν ό έμφυτος θαθός πόθος τού ανθρώπου για τή γνώση και τή σοφία. Ό Πλάστης έτσι θέλει τó άνώτατο αυτό δημιούργημά του, νά ναι κυρίαρχο πάνω σ' όλα τά πράγματα τής φύσεως.

Ό άνθρωπος με τά έπιτεύγματα αυτά στηλώνει πιό πολύ τó βλέμμα του στον Ούρανό. Ξέρει πώς κάθε προσπάθεια τής έπιστήμης έρχεται νά τόν βοηθήσει στη γη, όμως δέν τού προσφέρει τή λύτρωση. «Ό έδόθη εις τιμήν λυτρώσεως τής ψυχής ήμών, τó Άγιον και πολύτιμον Αίμα τού Κυρίου ήμών Ίησου Χριστού» αυτό είναι σέ τελική άνάλυση ή δύναμη τής λυτρώσεως.

Και τόσο τó καλύτερο άν περισσότερα χρόνια, μ' όποιο τρόπο, ή Ίατρική μας χαρίζη νά ζήσουμε, άφου αυτά θά χρησιμεύουν για τόν άγώνα τής τελειώσεώς μας, τού άγιασμού μας, τής κατακτήσεως τής Αίωνιότητας.

Η Γραφή θά έχη πάντα τήν ίδια ούσιαστική σημασία για τόν άνθρωπο κά-

θε έποχής, είτε τή διαβάζει στο δωμάτιό του, είτε μέσα στο διαστημόπλοιο. Άρκεϊ μόνο ένα: νά τή διαβάξη «με τήν καρδιά του» κι' άς είναι και... ξένη!...

MIX. Θ. ΜΗΛΙΓΚΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Lenègre J. (1968): Attitude du médecin et du chirurgien devant les opérations et traitements d' avant-garde (Ε' Εδωρωπαϊκόν Καρδ. Συνέδριον, Άθήναι).
2. Συμπόσιον Μεταμοσχεύσεων Έλληνικού Τμήματος Διεθνούς Κολλεγίου Χειρουργών (1968, Άθήναι).
3. 1st International congress on genesis of sudden death and the reanimation. Clinical and moral problems connected. (1965, Φλωρεντία).
4. Bergen R. (1969): Legal regulation of heart transplants (Dis. Chest 54:352).
5. Bronstein H. Rabbi (1969): The power over life and death (Dis. Chest 54: 347).
6. Burchell H. (1969): A cardiologist's view of modern cardiovascular surgery (Dis. Chest 55: 323).
7. Crafoord C. (1969): Cerebral death and the transplantation era (Dis. Chest 55: 141).
8. Harken D. (1969): One surgeon looks at human heart transplantation (Dis. Chest 54: 352).
9. Debaquey M. (1969): Human cardiac transplantation. Clinical experience. (J. Thoracic-Cardiovas. Surg. 58: 303).
10. Κοτσιάνου Στ. (1969): Τά νομικά προβλήματα τών μεταμοσχεύσεων τής καρδιάς και τών άλλων οργάνων (Νομικόν Βήμα).
11. Μαρκαντώνη Ι. (1969): Οί τρεις Ί-ράρχαι έξ έπόψεως άνθρωπολογικής-ύπαρξιακής (Άθήναι).
12. Μηλίγκου Μ. (1969): Τό συμπόσιον μεταμοσχεύσεων — Έπιστολή («Ακτί-νες», 32: 278).

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΩΣ ΛΑΪΚΟΝ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ

Ὁ θεσμός τῶν βιβλιοθηκῶν εἶναι πολὺ παλαιός. Ἡ ἀρχὴ του ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐφευρέσεως τῆς γραφῆς. Οἱ ἀρχαῖοι ἀνατολικοὶ λαοὶ (Αἰγύπτιοι, Βαβυλώνιοι κ.λ.π.), εἶχον βιβλιοθήκας, συνήθως εἰς ναοὺς. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι, καθὼς καὶ οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον ἰδρύσει πολλὰς βιβλιοθήκας. Περισσότεραι ἰδρύθησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας καὶ τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν ἐντύπων.

Κατὰ τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν ὅμως καὶ μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος αἱ βιβλιοθήκαι ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον ἀπὸ τοὺς λογίους καὶ τοὺς ὀλίγους μορφωμένους ἀνθρώπους. Ὁ πολὺς λαὸς δὲν τὰς ἐχρησιμοποῖει, οὔτε ἠδύνατο εὐκόλως νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτάς. Κύριος λόγος τοῦ φαινομένου αὐτοῦ ἦτο ἡ ἔλλειψις τῆς παιδείας εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ.

Μετὰ τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, ὁλοὲν καὶ περισσότεροι ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦν τὰς βιβλιοθήκας. Καὶ ἐπειδὴ αἱ περισσότεραι βιβλιοθήκαι δὲν ἔχουν ἀναγνωστήρια, λειτουργοῦν ὡς δανειστικά. Ἀλλὰ καὶ ὁ δανεισμός ἦτο ἐνίοτε δύσκολος, διότι τὰ βιβλία δὲν εἶχον πολλάκις ταξινομητῆ συστηματικῶς καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ εὑρῆ κανεὶς ὅ,τι ἐχρειάζετο. Ἐπειτα οἱ βιβλιοθηκάριοι ἦσαν συνήθως ἄνθρωποι λόγιοι, οἱ ὅποιοι εἶχον ἄλλην ἀντίληψιν περὶ τοῦ ἔργου των. Ἐθεώρουν δηλαδὴ ὡς κύριον ἔργον των τὴν ἀπόκτησιν, τὴν καταγραφὴν καὶ τὴν φύλαξιν τῶν βιβλίων, ὡς δευτερεύον δὲ ἔργον τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγνωστῶν.

Σήμερα ὅμως τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει. Αἱ βιβλιοθήκαι ἔχουν ὁργανωθῆ με ἐπιστημονικὰ συστήματα, βάσει τῶν ἀρχῶν

μῆς νέας ἐπιστήμης, τῆς βιβλιοθηκονομίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι εὐκόλον νὰ εὑρῆ κανεὶς εἰς αὐτάς ὅποιαν πληροφορίαν ἢ ἐντύπον θέλει. Ἐπειτα ἤλλαξε καὶ ὁ ρόλος τῶν βιβλιοθηκῶν εἰς τὴν ζωὴν τῆς κοινωνίας. Ἐπαυσαν νὰ εἶναι διακοσμητικὰ στοιχεῖα τῆς κοινότητος ἢ καταφύγια ὀλίγων λογίων. Ἐγίναν τώρα μέσα διαδόσεως τῆς παιδείας εἰς τὸν λαόν, λαϊκὰ μορφωτικὰ κέντρα. Κύριον ἔργον τῶν βιβλιοθηκῶν θεωρεῖται σήμερον ὄχι τόσοσιν ἡ ἀπόκτησις καὶ φύλαξις τῶν ἐντύπων, ὅσον ἡ καλὴ λειτουργία τῆς βιβλιοθήκης, ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν ἀναγνωστῶν, ἡ συμβολὴ τῆς εἰς τὴν ἀνοδὸν τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ.

Ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων, ἡ διάδοσις τῆς μορφώσεως ὁλοὲν καὶ εἰς πλατιότερα στρώματα τοῦ λαοῦ εἶναι ἕνα αἴτημα τῆς ἐποχῆς μας. Πολλοὶ διεθνεῖς ὁργανισμοὶ (ὅπως ἡ UNESCO, ἀλλὰ καὶ κρατικά ὑπηρεσία) ἐργάζονται ἐντατικῶς εἰς τὸν τομέα αὐτόν. Καὶ τοῦτο διότι ἡ ἀνοδος τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ θὰ βοηθήσῃ τὰ ἄτομα νὰ γίνον καλλίτεροι ἄνθρωποι, καλλίτεροι ἐπαγγελματίαι ἢ ἐπιστήμονες καὶ καλλίτεροι πολῖται.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ζῆ εἰς ἕνα κόσμον πολὺπλοκον καὶ δύσκολον, ἔχει ἀνάγκην πολλῶν γνώσεων καὶ μορφώσεως, διὰ νὰ προσαρμοσθῆ εἰς τὸ περιβάλλον καὶ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ζωὴν. Πρέπει πρῶτον νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸν κόσμον εἰς τὸν ὁποῖον ζῆ, νὰ σχηματίσῃ μίαν κοσμοθεωρίαν. Χρειάζεται πολλὰς τεχνικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς γνώσεις καὶ συνεχῆ ἐνημέρωσιν εἰς αὐτάς, διὰ νὰ ἀσκήσῃ καλλίτερον τὸ ἐπάγγελμα του ἢ τὴν ἐπιστήμην του. Τέλος, ἔχει ἀνάγκην πνευματικῆς καλλιερ-

γείας, διὰ τὴν γίνῃ καλλίτερος ἄνθρωπος καὶ καλὸς πολίτης. Ἐπομένως ἡ παιδεία, ἢ συνεχῆς ἐπιμόρφωσις εἶναι μία ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον.

Τὴν ἀνάγκην αὐτὴν θὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ βιβλία καὶ αἱ βιβλιοθήκαι. Καὶ ἐπειδὴ κανεὶς δὲν δύναται νὰ ἔχη ὅλα τὰ βιβλία ποὺ χρειάζεται, εἶναι δυνατόν νὰ εὔρη αὐτὰ εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ νὰ ἐνημερώνεται τακτικῶς διὰ τὰς νέας ἐκδόσεις καὶ τὰς προόδους εἰς τὰ θέματα ποὺ τὸν ἐνδιαφέρουν. Ἡ βιβλιοθήκη κατέστη σήμερον βασικὸν μορφωτικὸν ἴδρυμα κάθε κοινωνίας, τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ λαοῦ, ὅπως τὴν ὠνόμασεν ὁ Θ. Καρλάν.

Ἡ βιβλιοθήκη παρέχει εἰς τὸν λαὸν ὄχι μόνον τὰ μέσα τῆς αὐτομορφώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπωφελοῦς καὶ εὐχαρίστου διαθέσεως τοῦ ἐλευθέρου χρόνου, τῆς ἀγνῆς ψυχαγωγίας, ἢ ὅποια συνδυάζεται καὶ μετὰ τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν καὶ μόρφωσιν. Ὅθεν ἐπιβάλλεται ἡ διάδοσις τοῦ θεσμοῦ τῶν βιβλιοθηκῶν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς χώρας μας, ἰδίως εἰς τὰς ἐπαρχίας.

Μία καλὴ βιβλιοθήκη θὰ ἀσκήσῃ λίαν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ὑπαίθρου· θὰ ἀναβιάσῃ τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τοῦ λαοῦ, θὰ δημιουργήσῃ πνευματικὰ διαφέροντα εἰς τοὺς κατοίκους, θὰ φέρῃ μίαν πνευματικὴν κίνησιν. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων καὶ κομποπόλεων τῆς ἐπαρχίας συχνὰ πληττουν, ὅπως λέγουν, ἀπὸ ἑλλειψιν μέσων ψυχαγωγίας καὶ διαθέσεως τοῦ ἐλευθέρου χρόνου των, τὸν ὁποῖον συνήθως σπαταλοῦν εἰς τὰ καφενεῖα ἢ τὴν χαρτοπαιξίαν. Τὸ παράδειγμα τῶν μεγάλων ἐπιθεῖται καὶ τοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι ἀντὶ νὰ φροντίσουν νὰ μορφωθοῦν καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἐφόδια διὰ τὴν ζωὴν, χάνουν ἀσκόπως τὸν καιρὸν των εἰς τὰ καφενεῖα, ὅπου διαφθείρονται ψυχικῶς καὶ ἀφήνουν νὰ σβήσουν ἀπὸ τὴν ψυχὴν των τὰ ὠραῖα νεανικά των ὄνειρα καὶ ἰδανικά.

Δὲν εἶναι μόνον ἡ διάθεσις τοῦ ἐλευθέρου χρόνου. Καὶ οἱ ἀγρόται καὶ οἱ ἀπλοὶ ἐπαγγελματίαι θὰ εὔρουν εἰς τὰ βιβλία ὁδηγίας καὶ συμβουλὰς διὰ τὴν καλλιτέρευσιν τῆς ἐργασίας των. Σήμερον κάθε ἐργασίᾳ τείνει νὰ συστηματοποιηθῇ καὶ νὰ ὀργανωθῇ ἐπιστημονικῶς. Ἐπομένως ἡ βι-

βλιοθήκη θὰ συμβάλῃ καὶ εἰς ἄνοδον τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄλλην ποικίλην μόρφωσιν ποὺ θὰ δώσῃ.

Ἡ βιβλιοθήκη ἀκόμη δύναται νὰ ἐπιδράσῃ εὐεργετικῶς καὶ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων μορφωτικῶν προγραμμάτων, νὰ γίνῃ δηλαδὴ ἓνα εἶδος πνευματικοῦ κέντρου, τὸ ὁποῖον θὰ δώσῃ μίαν ζωὴν, μίαν πνευματικὴν κίνησιν εἰς τὸν τόπον. Εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, αἱ βιβλιοθήκαι καταρτίζονται κατ' ἔτος μορφωτικὰ προγράμματα, μετὰ διαλέξεις καὶ συζητήσεις, μετὰ θεατρικὰς παραστάσεις, μετὰ χορωδίας ἢ ἀπαγγελίας, μετὰ προβολὰς μορφωτικῶν ταινιῶν, μετὰ ἐκθέσεις βιβλίων ἢ ἔργων τέχνης.

Παρόμοια πράγματα εἶναι δυνατόν νὰ γίνονται καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ μέσα ὑπάρχουν. Εἰς ὅλα τὰ μέρη ὑπάρχουν ἐπιστήμονες, ἐκπαιδευτικοὶ καὶ ἄλλοι μορφωμένοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι δύναται καὶ θέλουν ἴσως νὰ κάμουν μίαν διάλεξιν, μετὰ θέμα τῆς ειδικότητός των ἢ νὰ ὀργανώσουν μίαν ἄλλην μορφωτικὴν ἐκδήλωσιν. Ἀρκεῖ νὰ εὔρεθῇ κάποιος νὰ τοὺς κινητοποιήσῃ. Αὐτὸ δὲ δύναται νὰ πράξῃ κάλλιστα ὁ βιβλιοθηκῆριος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ συντελέσῃ ἐμμέσως καὶ εἰς τὴν προβολὴν τῆς βιβλιοθήκης καὶ εἰς τὴν διέγερσιν τοῦ διαφέροντος τῶν κατοίκων δι' αὐτὴν καὶ τὰ βιβλία.

Καὶ εὐτυχῶς ὑπάρχουν καὶ εἰς τὸν τόπον μας βιβλιοθήκαι, αἱ ὁποῖαι ὀργανώνουν ἐφορτάς, ὁμιλίας ἢ ἄλλας ἐκδηλώσεις. Πρέπει ὅμως νὰ γενικευθοῦν αἱ ἐκδηλώσεις αὗται καὶ νὰ πλουτισθοῦν περισσότερον. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρω τὴν Δημοτικὴν Βιβλιοθήκην Ἐρμουπόλεως Σύρου, ὅπου ὀργανώνονται συχνὰ διαλέξεις καὶ ἐνισχύεται τὸ ἔργον αὐτῆς ἀπὸ τὸν Δῆμον. Μία ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς εἶναι καὶ ἡ ἐορτὴ τῆς κοπῆς τῆς πίτας τῆς πρωτοχρονιάς. Κατ' αὐτὴν παρουσία τῶν τοπικῶν ἀρχῶν καὶ λαοῦ γίνεται ἐορτὴ, ἐκφωνοῦνται λόγοι, διανέμονται δῶρα, βιβλία εἰς τοὺς μαθητάς, οἱ ὁποῖοι ἐδιάβασαν τὰ περισσότερα βιβλία κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος. Καὶ τοῦτο γιὰ νὰ γενῶνται κάποια ἀμίλλα μεταξὺ τῶν παιδιῶν εἰς τὴν χρῆσιν τῆς βιβλιοθήκης. Ἐπίσης

γίνεται ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου τῆς βιβλιοθήκης κατὰ τὸ λήξαν ἔτος.

Εὐκαιρία διὰ πνευματικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις παρουσιάζονται πολ-
λοι, ἀρκεῖ νὰ ἀξιοποιοῦνται καταλλήλως
πρόσωπα καὶ περιστάσεις. Ἡ βιβλιοθήκη
ἔχει ἀρκετὰ μέσα εἰς τὴν διάθεσίν της διὰ
τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸν πλουτισμὸν τῶν ἐκ-
δηλώσεων τούτων. Μόνον ἔτσι θὰ κάμῃ αἰ-
σθητὴν τὴν παρουσίαν της εἰς τὴν ὑπαι-
θρον, καὶ θὰ ἀποβῇ ἀληθὲς πνευματικὸν
καὶ μορφωτικὸν ἴδρυμα.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον τὰ μορφωτικὰ
προγράμματα. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸ ἔργον
της μία ἐπαρχιακὴ βιβλιοθήκη, πρέπει νὰ
περιέχῃ βιβλία ἀνάλογα μὲ τὰ διαφέροντα,
τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον καὶ τὰς ἀσχολίας
τῶν κατοίκων. Ἄλλως δὲν θὰ κινήσῃ τὸ
ἐνδιαφέρον των. Ἐνθυμοῦμαι μὲ πόσῃν ἀ-
διαφορίαν εἶδον οἱ κάτοικοι μιᾶς κομοπό-
λεως τὴν ἴδρυσιν βιβλιοθήκης εἰς τὸ κοι-
νοτικὸν γραφεῖον καὶ τοῦτο διότι μὲ τὰ
διατεθέντα χρήματα ἠγοράσθησαν μερικὸι
ὀγκώδεις τόμοι ἐπιστημονικῶν καὶ ἱστορι-
κῶν ἔργων, ἀχρηστων διὰ τὸν πολὺν κό-
σμον.

Ὁ πλουτισμὸς τῆς βιβλιοθήκης πρέπει νὰ
γίνεται μὲ βάσιν κάποιας ἀρχῆς καὶ σχέ-
διον, ὄχι μὲ τὰς τυχαίας δωρεάς. Τὸ σχέ-
διον θὰ καταρτίζεται κατόπιν μελέτης τῶν
διαφερόντων καὶ τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν
τῶν μελλοντικῶν ἀναγνωστῶν. Θὰ ἀγορά-
ζονται δὲ πρῶτον βιβλία, τὰ ὁποῖα κυρίως
ἐνδιαφέρουν τοὺς ἀναγνώστας (π.χ. γεωργι-
κὰ, ναυτικὰ ἢ ἄλλα), καὶ ἔπειτα μερικὰ
ἀνάλογα πρὸς τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῶν
κατοίκων, ἐγκυκλοπαιδικὰ καὶ λογοτεχνικὰ
βιβλία, ὥστε νὰ ἱκανοποιῦνται τὰ διαφέρον-
τα ὅλων.

Ἀπὸ τὰς ἐπαρχιακὰς βιβλιοθήκας δὲν
πρέπει νὰ λείπουν τὰ θρησκευτικὰ βιβλία.
Παλαιότερον καὶ μάλιστα ἐπὶ τουρκοκρατί-
ας, εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Εὐ-
ρώπῃν κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν αἱ βιβλιοθή-
και εἶχον κυρίως θρησκευτικὰ βιβλία καὶ
ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς θρησκευτι-
κῆς πίστεως τοῦ λαοῦ. Ἐνθυμοῦμαι πάλιν
μίαν ἄλλην ἐπαρχιακὴν βιβλιοθήκην μὲ με-
ρικὰ καλὰ θρησκευτικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα
συχνὰ ἐδανείζοντο καὶ ἐμελέτων πολλοί.

Τὰ θρησκευτικὰ βιβλία ἴσως ἀγοράζον-

ται ὀλιγότερον σήμερον ἀπὸ πολλὰς βιβλιο-
θήκας. Δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νομίζω νὰ ἰ-
δρυσθῶν εἰδικαὶ βιβλιοθήκαι μὲ θρησκευ-
τικὰ βιβλία. Παλαιότερον τὴν πρωτοβου-
λίαν πρὸς ἴδρυσιν βιβλιοθηκῶν ἐλάμβανον
κυρίως οἱ κληρικοί. Καὶ σήμερον ἡ Ἐκκλη-
σία δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς τὸν τομεᾶ
αὐτὸν ἰδρύουσα κυρίως θρησκευτικὰς βι-
βλιοθήκας. Τελευταίως ἐδιάβασα εἰς τοπι-
κὴν ἐφημερίδα τῆς Ἀρκαδίας ὅτι ὁ ἱερεὺς
μιᾶς κομοπόλεως συνέστησε θρησκευτικὴν
βιβλιοθήκην, ἡ ὁποία ἔγινε ἐνθουσιωδῶς
δεκτὴ ἀπὸ ὅλους.

Τὸ θρησκευτικὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἦτο
ἄλλοτε θεμελιώδης πνευματικὴ τροφή, τεί-
νει σήμερον νὰ παραμερισθῇ ἀπὸ πολλούς.
Καὶ ὅμως σήμερον χρειάζεται περισσότερον
ἢ πνευματικὴ τροφοδοσία, ὁ πνευματικὸς
προσανατολισμὸς τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι λοι-
πὸν χορήσιμον νὰ ἰδρυσθῶν θρησκευτικαὶ
βιβλιοθήκαι, ἔστω καὶ εἰς ἀντίρροπον τῶν
ἄλλων ἐπιβλαβῶν ἐπιδράσεων τοῦ συγχρό-
νου πολιτισμοῦ καὶ μάλιστα τοῦ κεντρικοῦ
τύπου.

Ἐπειτα κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν βιβλίων
δι' ὅλας τὰς βιβλιοθήκας πρέπει νὰ λαμβά-
νονται ὑπ' ὄψιν ὄχι μόνον τὰ διαφέροντα
τῶν ἀναγνωστῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ
πνευματικὴ τῶν ποιότης. Μόνον μὲ καλὰ
βιβλία θὰ ἀσκήσῃ ἡ βιβλιοθήκη μορφωτι-
κὴν ἐπίδρασιν, ἄλλως εἶναι δυνατὸν νὰ
βλάβῃ πολλούς.

Τέλος, ἔχω νὰ σημειώσω, ὅτι τὸ πολὺ-
πλευρον ἔργον τῆς βιβλιοθήκης εἶναι δύ-
σκολον νὰ ἔρθῃ εἰς πέρας ἀπὸ ἓνα ἄνθρω-
πον, τὸν βιβλιοθηκάριον. Χρειάζεται τὴν
συμπαραστάσιν καὶ τῶν ἄλλων παραγόντων
κάθε τόπου. Πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς ὅλους
τοὺς τομεῖς αὐτῆς δύναται νὰ προσφέρῃ
ἓνας σύλλογος φίλων τῆς βιβλιοθήκης, ὁ
ὁποῖος θὰ φροντίξῃ ὄχι μόνον διὰ τὴν οἰ-
κονομικὴν ἐνίσχυσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ
τὸν καταρτισμὸν τῶν μορφωτικῶν της προ-
γραμμάτων. Μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν θὰ κα-
ταστῇ πράγματι ἡ βιβλιοθήκη πνευματι-
κὸς φάρος τῆς κοινότητος καὶ μορφωτικὸν
κέντρον μὲ πλουσίαν πνευματικὴν ἀκτινο-
βολίαν.

Β. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΑΓΧΟΥΣ

Ὁ ἄνευ σκοποῦ καὶ μεθόδου ἐξελισσόμενος ἐπιστημονισμός, ἐν τῷ συνόλῳ του, ἐνδιαφερόμενος τὰ μέγιστα, ἰδίως κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, διὰ τὴν ἀπιθάνως ἐντυπωσιακὴν καλλιέργειαν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν μηχανῶν, μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὸν παρόντα τεχνολογικὸν αἰῶνα, τὸν ὁποῖον ἐπλούτισε μὲ ἀφθονίαν πάσης φύσεως τεχνικῶν προϊόντων, ἀμελήσας τὸν ἐξανθρωπισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ παρεμέρισεν εἰς τὸ περιθώριον τὸν ἠθικοπνευματικὸν πολιτισμὸν. Οὕτως αἱ μηχαναὶ ἀπερρόφησαν ἅπαν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπιστημονισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἠδιαφόρησε διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐπικράτησιν τῶν ἠθικῶν ἀξιών. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ Τζὼν Κένεθ Γ'άλμπραιθ ἔχει καταλήξει, προσφάτως, εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τόσον εἰς τὴν σκέψιν, ὅσον καὶ εἰς τὴν δράσιν, ἔχομεν μεταβληθῆ εἰς ἀγχώδεις δούλους τῶν μηχανῶν, τὰς ὁποίας ἔχομεν δημιουργήσει πρὸς ἐξυπηρέτησίν μας. Συνέπεια τῆς μηχανοκρατικῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ἐπικράτησις τῶν ἐνστικτικῶν τῆς τυφλῆς βίας, τοῦ ἀκράτου ἠδονισμοῦ καὶ τοῦ ὑπερφιάλου ἐγωῖσμοῦ, τοῦ ὁποίου βασικὴ ἐκδήλωσις εἶναι ἡ παντὶ τρόπῳ ἐξυπηρέτησις τοῦ στενοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος. Ἡ ἀνθρωπίνη βία, ἐκδηλουμένη διὰ τῆς ἐπιθετικότητος, ἡ ὁποία φανερώσει ἔλλειψιν εἰς τοὺς φορεῖς τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος, εἶναι ἀνωτέρα τῆς τοιαύτης καὶ τῶν ἀγριωτέρων ζῶων, κατὰ τοὺς σύγχρονους ἐρευνητάς, Κόνραντ Λώρεντς καὶ Τόμας Γκρήν, καὶ ἰδίως ἡ βία ἡ ἐκδηλουμένη μεταξὺ τῶν κρατῶν. Ταύτης ἔχει πικρὰν πείραν ἡ σύγχρονος ἀνθρωπότης (75 ἑκατ. νεκρῶν καὶ 400 ἑκατ. ἀναπήρων καὶ τραυματιῶν πολέμου ἐντὸς μιᾶς 30ετίας, 1914-45). Ὁ ἠδονισμός, ὑ-

λοποιούμενος ἰδίως διὰ τῶν παρανόμων σαρκικῶν σχέσεων, ἔχει κατακτήσει τὴν σύγχρονον κοινωνίαν καὶ κυρίως τὴν νεολαίαν. (Πλὴν τῶν ἄλλων τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν μεγίστην ἐμπορικότητα τῶν κινηματογραφικῶν ταινιῶν, βιβλίων, ἀναγνωσμάτων κ.λ.π., ἐφ' ὅσον περιέχουν θέματα σέξ, βίας, πολεμικά, ἀστρνομικά, κατασκοπείας κ.λ.π.).

Ὁ σύγχρονος Γάλλος σοφὸς Ἄντρέ Μαλρώ ἀπεφάνθη πέρυσιν: «Ἡ κρίσις, ἡ ὁποία ἐξέσπασε κατὰ τὴν παρούσαν ἀγχώδη ἐποχὴν εἶναι μία ἀνυπέρβλητος κρίσις τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Ὁ νέος μας τεχνολογικὸς πολιτισμὸς ἐνῶ ὤθησε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν ἀστρῶν, δὲν τὸν ἐνέπνευσε νὰ κτίσῃ ἕνα νέον Παρθενῶνα. Οἱ καιροὶ τῆς ἀποκαλύψεως, ὡς οἱ σημερινοὶ, ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἰδίαν των καταστροφὴν, ἐὰν δὲν ἀντιμετωπισθοῦν ὀρθῶς. Ἐντὸς τῆς ὑφισταμένης μεγάλης κρίσεως εἶναι ἀνάγκη νὰ θεμελεωθῇ νέα πνευματικὴ δράσις». Καὶ ὁ Ζακ Μονὸ ὑπερθεματίζων τονίζει: «Ὁ σύγχρονος ἐπιστημονισμὸς δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ καθορίσῃ τὴν νέαν ἠθικὴν καὶ δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ, διατί δὲν ἐπέτυχε τὸ ἰδικόν του σύστημα ἀξιών. Ἐπιβάλλεται ὅπως νέοι πεφωτισμένοι ἐπιστήμονες φέρουν εἰς τὸ προσκήνιον τὴν ἀληθῆ ἠθικὴν, ἡ ὁποία νὰ ἱκανοποιῇ τὰς ὀρθὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου». Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ εἰκοστός αἰὼν θὰ σημειωθῇ ὡς ὁ σημαντικώτερος σταθμὸς τῆς μέχρους αὐτοῦ ἐξελιξέως τῆς καὶ ὡς ἀπαρχὴ μιᾶς ἀγχώδους περιόδου. Ἐπίσης θὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὁ αἰὼν τῶν ταχειῶν ἐξελιξέων, τῶν ἐπιταχυνόμενων ἀλλαγῶν καὶ τῆς ὑπερόγκου συσσωρεύσεως γνώσεων. Συνε-

πέρα των ανωτέρω ἐγένετο κατορθωτὸν νὰ δεσμευθῆ ἡ πυρηνικὴ ἰσχὺς καὶ νὰ ἐξέλθῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ Διάστημα. Οὕτω, ὁ τεχνολογικὸς πολιτισμὸς ἐπαίρεται διὰ τὰ καταπληκτικὰ ἐπιτεύγματά του, ἐνῶ ὁ ἠθικοπνευματικὸς τοιοῦτος θρηνεῖ διὰ τὴν κατὰπτωσιν τῶν ἠθικῶν ἀξιών. Ὁ ἄνθρωπος, ἐκτραπεῖς τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ του, ἀρέσκειται ὑπηρετῶν πιστῶς τὸν προαιώνιον νόμον τῆς ζούγκλας καὶ ἐχρησιμοποίησε τὸν νοῦν του διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς χαώδους κοινωνίας. Διὰ τὸν ἐκπροχιασμὸν του ὅμως τοῦτον προσεβλήθη, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ἀνιάτως, ὑπὸ τῆς ἀσθενείας ἐνὸς ἀτέρμονος ἄγχους. Τὸ ἄγχος τοῦτο σήμερον ἔχει σημειώσει μίαν ἐκπληκτικὴν ἐξάπλωσιν καὶ ἡ ἐκδήλωσις αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀδυναμίας προσαρμογῆς τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου πρὸς τὸν κόσμον του, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ἐδημιούργησεν, ἄνευ λογικοῦ σχεδίου καὶ προοπτικῶν, μὲ περαιτέρω συνέπειαν τὴν διάσπασιν τῆς ἁρμονικῆς συνυπάρξεως τοῦ τριμῶρου ἀνθρωπίνου βιώματος του (πνεύματος, ψυχῆς καὶ σώματος), τοῦ ὁποῖου αἱ τρεῖς τροχαῖαι, ἐμπνεόμεναι ὑπὸ ἀλλοκότων ἐπιθυμιῶν καὶ ἐπιδιώξεων, διίστανται πολλάκις μέχρι τοῦ ἀντιθέτου, μὲ ἐνδεχόμενον τὸν πλήρη κατακερματισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει διαγνώσει τὴν κρίσιν τῆς ὑπάρξεώς του, ζῶν εἰς τὸν κνεῶνα μιᾶς ἀλόγου ἐλευθερίας, ἡ ὁποία τὸν ὀδηγεῖ εἰς συνεχῶς ἀπομακρυνόμενον ὀριακὸν τέμα, ἡ ἀφίξις εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐσήμεναι τὴν λήξιν τῶν δεινῶν του. Πλέει εἰς ἓνα ὠκεανὸν ἀμφιβολιῶν, αἱ ὁποῖαι θεωροῦν ἀχρήστους τοὺς, ἀξία, ἱστορικῶς ἐπιβληθέντας θεσμοὺς, ἐμπνέουν τὴν ἀνίαν πρὸς τὸν ἠρωϊκὸν προτύπων καὶ ὀδηγοῦν εἰς τὴν ὀλοσχερῆ ἄρνησιν τῶν ἀξιών. Ἄπαντα τίθενται ὑπὸ τὴν κρίσιν μιᾶς ἐπιπολαίας λογικῆς, ἡ ὁποία οὐδὲν ἀποδέχεται πλὴν τῆς ζωῶδους εὐδαιμονίας τῆς ὑπάρξεως, διὰ τρώπων τῶν ὁποίων ἡ συχνὴ ἐφαρμογὴ ἀπομακρύνει διηνεκῶς τὸν ἐπιδικώμενον ἀπατηλὸν σκοπὸν. Ὁ ἀγχώδης ἄνθρωπος ζητεῖ νέα πεδία ἐρευνῶν, ἵνα δημιουργήσῃ ἐν πλήρῃ αἰσθησιακῶν ἰδανικῶν, ἀπολύτως ἁρμονικὸν πρὸς τὰς νέας

ἀντιλήψεις του, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπολαύσῃ ἀμέσως καὶ μέχρι τρυγός.

Αἱ μεταφυσικαὶ ὄνειροπολήσεις (ὡς ἀποκαλεῖ τὰς πνευματικὰς κοσμοθεωρίας τὰς πέραν τοῦ αἰσθητοῦ) τὸν ἀφήνουν ἀδιάφορον καὶ ἐν πολλοῖς εἰρηνικόν. Ἡ βασικὴ κοσμοθεωρία του εἶναι τὸ ἱκανοποιεῖν τὰς ὀρέξεις του παρὸν, τροφοδοτουμένη ἀπὸ τὴν ἀέναον πηγὴν ἰλιγγιωδῶν γνώσεων καὶ ἐκπληκτικῶν τεχνολογικῶν ἐπιτευγμάτων. Αἱ ἀναζητήσεις νέων ὀριζόντων ποδηγετοῦνται ὑπὸ μιᾶς ἐπιρρομένης λογικῆς, ἥτις ὅμως ἀδυνατεῖ νὰ θέσῃ ὑγιῶς σκοπούς. Οὕτως ὁ ἀγχώδης τύπος τοῦ σύγχρονου τεχνολογικοῦ ἀνθρώπου κνηγᾷ παντοῦ τὴν εὐτυχίαν, ἀλλ' οὐδαμοῦ τὴν εὐρίσκει. Ὁ μὲχρις ἐξαλλοσύνης κομπορημονῶν διὰ τὰς τεχνολογικὰς κατακτήσεις του σημερινὸς ἄνθρωπος δὲν κατώρθωσε νὰ εὔρῃ τὴν εὐτυχίαν οὔτε εἰς τοὺς τερατώδεις παμμεγέθεις μύκητας τῶν θερμοπυρηνικῶν ἐκρηξέων, οὔτε εἰς τοὺς ἀδελφίους βηματισμοὺς του ἐπὶ τῆς νεκρᾶς Σελήνης.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος περιφρονεῖ τὸ ἠθικοπολιτιστικὸν οἰκοδόμημα, ὅπερ τοῦ παρέδωσαν, μετὰ ἐπιμελῆ σμίλευσιν χιλιετιῶν, αἱ παρωχημένα γενεαί, καὶ θεωρεῖ τοῦτο, παρὰ τὴν μεγαλοπρέπειάν του, ἀκατάλληλον ὡς κατοικίαν του. Ζῶν ἐντὸς φρενίτιδος ἀλλαγῶν καὶ ὑλιστικῶν κατακτήσεων, σχεδιάζει ἕτερον πολιτιστικὸν οἶκον, παντελῶς νέον, ἔστω καὶ ἐὰν ὁμοιάξῃ μὲ καλύθην ἢ σπῆλαιον. Ἐπιζητεῖ γεφύρωσιν τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ἐνὸς νέου κόσμου (τοῦ ὁποίου ὅμως τὴν ὑφῆν δὲν δύναται νὰ προσδιορίσῃ). Ἄλλὰ τὸ ἄγχος ἐκ τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς ἐλλείψεως ὑγιῶν ἀρχῶν καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν γεφύρωσιν καὶ οὕτω μένει μετέωρος μεταξὺ παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου. Σμιλεύει ἐν νέον εἶδος πολιτισμοῦ, τοῦ ὁποίου ὄνειροπολεῖ τὸ μέγεθος νὰ πληροῖ τὸ Σύμπαν, ἀλλὰ εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν δύναται νὰ γεμίσῃ οὔτε τὴν κενὴν ψυχὴν του. Ἀπαρνεῖται ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος τὸν εὐγενῆ θετικισμὸν, τὴν ἁρμονικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς συνε-

χίσεως τοῦ ἐπιτυχοῦς παρελθόντος μὲ ἐν ἀξιοκρατικὸν μεγαλυνόμενον μέλλον. Δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι ὁ ὑγιῆς συνδυετικὸς κρῖκος μιᾶς ὀρθῶς συνεχιζομένης ἱστορικῆς ἐξελέξεως, διὰ τὴν ὁποῖαν ἔχουν τεθῆ ἀπὸ μακροῦ ἐξιδανικευμένοι ἐπιτυχεῖς σκοποὶ. Ἡ βραχεῖα ἐμπειρία του διὰ τὴν ὑπαρξίν του—τὴν ὁποῖαν μόνον παραδέχεται—παρομοιαζομένη μὲ εὐθραυστον μικρὰν λέμβον, τὸν ὥθησε παραλόγως νὰ ἐγκαταλείψει τὸν ἀσφαλῆ λιμένα ἐπιβιώσεώς του καὶ τὸν ὀδηγεῖ, ἄνευ πηδαλίου καὶ πυξίδος, εἰς τὸν ἀνοικτὸν ὠκεανὸν μιᾶς ὑπερεκχειλιζούσης ἐπιθυμητῆς ἐλευθερίας, ὅστις ὅμως ἔχει τὴν πρόθεσιν νὰ χρησιμοποιήσῃ κατὰ τοῦ ἄφρονος ναυτιλλομένου τὸν αἰολικὸν σάκκον ἀπεριγράπτων δεινῶν. Ὁ δημιουργούμενος νέος κόσμος του τοῦ ἀπαρνεῖται τὸν εἰρὸν καὶ τὴν ἁρμονίαν. Ἐντὸς σκότους φωτιζόμενον ἀμυδρῶς ἀπὸ φευγαλέας ἀστραπᾶς ἐλπίδος, τοῦ ἀνοίγει πρὸ τῶν ποδῶν του παγιδευμένας λεωφόρους ἢ βραχῶδεις ἀτραπούς, δυσχερεῖς ἀνωφερείας ἢ ὀλισθηρὰς κατωφερείας, ἐνῶ πρὸ τῶν ὀμμάτων του τοῦ παρουσιάζει ἀγγῶδεις εἰκόνας ὁμοιογενῶν ἢ ἀντιφατικῶν περιέργων ἐπιτευγμάτων, δι' ὧν ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιτύχῃ ἁρμονικὴν σύνθεσιν. Τὰ μεγαλειώδη—ὡς τὰ θεωρεῖ—ἐπιτεύγματα του ταῦτα, δὲν ἀκολουθοῦν τροχιὰν πρὸς τινα λογικὸν σκοπὸν καὶ ἀφήνουν ἀνικανοποίητον τὸ πνεῦμα, κενὴν τὴν ψυχὴν καὶ κεκμηκὸς τὸ σῶμα. Ἡ ψυχὴ τότε δρᾷ ἐνδοστροφῶς καὶ νοσταλγεῖ μιὰν αὐτοϊκανοποίησιν

εἰς ἐν οἰονδήποτε ἐπιζητούμενον πρὸς σωτηρίαν τῆς νοικὸν μυστηριακὸν ἐφεύρημά της. Οὕτω τὸ ἄγχος ἀντὶ νὰ τιθασευθῆ, ἐπιτείνεται, καὶ τὰ ἀπατηλὰ ἀνθρωποκτόνα σωσίβια τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς ἀμβιβολίας καλοῦν ὡς διηρικαὶ σειρήνες τὸν ναυαγόν, τὸν ὁποῖον θὰ βυθίσουν ἐπὶ τοῦ ἀσφαλοῦς, ὅταν θὰ στηριχθῆ ἐπ' αὐτῶν πρὸς σωτηρίαν του.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος νομίζει ὅτι ἐκέρδισε τὸν τεχνολογικὸν παράδεισον, ἀλλὰ εἰς τὴν πραγματικότητά ἔχασε τὴν ψυχὴν του, τὴν ὁποῖαν μετέβαλεν εἰς ἓνα σκωριῶντα μηχανισμόν ἀθύρματος, ἀχρηστοῦ παιγνίου εἰς χεῖρας ἑνὸς παρανοικοῦ συνόλου. Εἰς τὸν νέον τοῦτον κνεῶνα τὸ σῶμα φθίνει, τὸ πνεῦμα παραληρεῖ καὶ ἡ ψυχὴ κενὴ καὶ μὲ χαῶδες περιοχόμενον ζητεῖ μιὰν ἀσφαλῆ δὸν διὰ τὴν ἁρμονικὴν ἐπιβίωσιν αὐτῆς καὶ τοῦ φορέως της, συμφιλιουμένη μὲ αὐτόν, ἐντὸς ἑνὸς κόσμου ἀπῆλλαγμένου τοῦ ἄγχους, καὶ διεπομένου ἀπὸ τὸν ὀρθολογισμόν καὶ τὴν ἡρεμίαν. Τότε, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐπανεύρῃ τὸν ὑγιᾶ ἑαυτόν του, αἱ ἐπιτεύξεις τῶν προσπαθειῶν του θὰ εἶναι πράγματι θαυμασταὶ καὶ μεγαλειώδεις. Διὰ τὴν ἐπαναφορὰν του ὅμως εἰς τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισον τῶν αἰώνων ἠθικῶν ἀξιών ἀπαιτεῖται εἰς τιτάνιος ἀγὼν ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν πεφωτισμένων καὶ γενναίων διανοιῶν. Πῶς, πότε καὶ ποῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τίνος θὰ δημιουργηθοῦν αὐταί;

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΤΑΓΑΡΗ5

ΤΟΜΑΣ
ΣΤΕΡΝ
ΕΛΙΟΤ

Α΄

*Χρόνια πνευματικής δοκιμασίας πού
καταλήγουν στην ύποταγή
στον Θεό.*

Άρκετοι ώς τὰ σήμερα «Έλληνες δια-
νοηται καταπιάσθηκαν με τὸν Thomas
Stern Eliot. Οἱ περισσότεροι ὅμως λίγο ἐ-
τόνισαν τὸ «ἄρωμα τῆς χριστιανικῆς τέ-
χνης», πὺ εὐωδιάζει τὸ ἔργο του.
Ὡστόσο θρῑσκόμεστε καὶ στὴν περί-
πτωσι τοῦ "Ελιοτ στ' ἀχνάρια «ἐνὸς κυ-
νηγημένου κυνηγοῦ» ἀπὸ τὴν χάρι τοῦ
Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ τὸ ἔργο του ἀναδίδεται
ἡ γνήσια πίστις τοῦ ποιητοῦ. Καὶ τὸ μή-
νυμά του—μήνυμα ἡγέτου καὶ ἀγωνιστοῦ
τῆς Ἀλήθειας—τὸν ἀνέδειξε Ὀδηγὸ
στοὺς καιροὺς μας.

Ὁ ποιητῆς γεννήθηκε στὰ 1888 στὸν
Σαὶν Λούις τῆς Ἀμερικῆς. Στὰ 1927
πολιτογραφήθηκε Βρεττανὸς ὑπήκοος,
κι' ἔτσι τὰ ἀγγλικά γράμματα ξανακερ-
δίσανε τὴν οἰκογένεια "Ελιοτ, πὺ πρὶν
ἀπὸ τρεῖς περίπου αἰῶνες εἶχε ἐγκατα-
λείψει τὸ ἀγγλικὸ νησί γιὰ νὰ ἐγκατα-
σταθῆ στὸ Νέο Κόσμο. Οἱ πρόγονοί του
εἶχαν διακριθῆ στὰ γράμματα καὶ στὰ
ἱερατικὰ ἀξιῶματα. Ὁ ποιητῆς σπού-
δασε στὸ Χάρβαρντ, στὴν Σορβόννη καὶ
στὴν Ὁξφόρδη. Ἔτσι σμίξανε μέσα του
ὁ Ἀγγλοσαξονικὸς κι' ὁ Λατινικὸς κό-
σμος καὶ ἐπέδρασαν στὴ διαμόρφωσι

τοῦ πνευματικοῦ του εἶναι, τόσο ἡ Βί-
βλος, ὅσο καὶ ὁ Ἔσδρα Πάουντ καὶ ἡ
ἀσιατικὴ ποίησι καὶ φιλοσοφία.

Ἀργότερα ἐπέδρασαν στὴν διαμόρφω-
σι τῆς κοσμοθεωρίας του οἱ Πατέρες
τῆς Δύσεως, ὁ Πασκάλ, ὁ Ντάντε. Οἱ
Πατέρες τοῦ χάρισαν τὴν θεολογικὴ σκέ-
ψι, ὁ Ντάντε τὴν θεώρησι τῆς ἀμαρτίας,
ὁ Πασκάλ τὴν ἀγωνία γιὰ τὴν πορεία
τοῦ κόσμου.

Γράφει ὁ Ἄντ. Ζαχαρόπουλος: «Κάθε
δημιουργὸς ξεκινάει ἀκούγοντας μέσα
του τίς φωνές πὺ ἀντήχησαν χρόνια
πρὶν ἀπὸ τὴ δικιά του, πὺ μόνο τὸ πα-
λιὸ τραγοῦδι θὰ συνεχίσει. Μοιάζει με
τὸ δένδρο πὺ κρατᾷ βαθιὰ μέσα στὸ
χῶμα τίς ρίζες του γιὰ νὰ ξεπετάξῃ τοὺς
καινούργιους τοὺς καρπούς».

Ὁ "Ελιοτ πέρασε ἀπὸ πολλὰ ἐπαγ-
γέλματα: Καθηγητῆς, ὑπάλληλος, δημο-
σιογράφος καὶ ἐκδότης τοῦ λογοτεχνι-
κοῦ περιοδικοῦ «Κριτήριον». Ἀργότερα
ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσι τοῦ μεγάλου ἐκ-
δοτικοῦ οἴκου τοῦ Λονδίνου: «Faber and
Faber». Πέθανε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1965.

Ἀπὸ τὰ 1909 ἄρχισε νὰ γράφῃ τοὺς
πρώτους του στίχους, μὰ μόνο στὸ 1917
τοὺς δημοσιεύσε γιὰ πρώτη φορὰ. Ἀπὸ

τά πρώτα του κιόλας ποιήματα νοιώθει κανείς πώς κάτι έσωτερικά καινούργιο υπάρχει σ' αυτόν τον ποιητή. Όμως οί συμπατριώται του δέν τόν προσέχουν. Ή καθιέρωσίς του γίνεται μόνο στα 1922, όταν κυκλοφόρησε τήν «Έρημη χώρα».

Ή «Έρημη χώρα», γράφει ο Γ. Σεφέρης, «είναι ένα έπος τής παρακμής του κόσμου όπου ζοϋμε άκόμα. Στηρίζεται σ' ένα θεμελιώδη μύθο· στο μύθο του νεκρού θεοϋ που ανάσταίνεται: του "Άδωνη, του "Ατη, του "Οσιρη, του Θαμμούζι. Τό γονιμοποιό στοιχείο είναι τό νερό· τό άγνοιο στοιχείο, ή στέγνια· τό έξαγνιστήριο στοιχείο, ή φωτιά... Τά ειδικώτερα σύμβολά τής είναι τά σύμβολα του μεσαιωνικού θρύλου τής ανάζητησης του Γκράλ: ο γέρος «Ψάρας-Βασιλιάς» που ή σωματική παρακμή του προεκτείνεται σ' ολόκληρο τό θασίλειό του, στή στεγνή «Έρημη χώρα» του, όπου τά νερά έχουν στερέψει, ή άγάπη είναι άγονη, ή γή δέν άνθίζει, τά ζώα δέν γεννοϋν, ώσπου νά φέρει ο «Άγνός Ίπότης» από τό «Έπικίνδυνο ξωκλήσι» τή λόγχη και ένα κύπελλο, τό Γκράλ, όπου διασώθηκε τό αίμα του Έσταυρωμένου. "Αν επιτύχει, θα πέσει ή θροχή, θα ξανάρθει ή εύφορία...».

Στό πρώτο μέρος του ποιήματος υπάρχουν δύο σίχοι-κλειδί:

«Κείνο τό λείψανο που φύτεψες στον κήπο σου τόν άλλο χρόνο, άρχισε νά θλασταίνει; Πές μου θα άνθίσει έφέτος;».

Έδω έχουμε νά κάνουμε με τό μύθο του νεκρού θεοϋ· τό λείψανο είναι ο νεκρός θεός, και τό έρώτημα: «"Αρχισε νά θλασταίνει;» είναι τό αγωνιώδες έρώτημα ενός κατοίκου τής «Έρημης χώρας»: «Θά ιδοϋμε τήν άνάστασι;»

Ό "Ελιστ' τονίζει πώς όλοι είμαστε εκτοπισμένοι, όλοι πρόσφυγες, όλοι ξεριζωμένοι από τήν πνευματική μας πατρίδα, τίς παλιότερες θεβαιότητες τής θρησκείας ειδικώτερα. Ή δική μας έποχή είναι πολύ πιό εικονοκλαστική από τήν έποχή του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Λέοντα του Ίσαύρου. Έκείνο που θρηνεί

είναι ο χαμός τής πίστεως, «ή στοίθα των σπασμένων εικόνων», τά έρείπια του εύρωπαϊκού πολιτισμοϋ και τής θρησκευτικής κληρονομιάς. Ό ήλιος χτυπάει τή στοίθα των κομματιών, θλέπουμε ένα νεκρό δένδρο και είμαστε ξαφνικά στην έρημη χώρα, τό κεντρικό σύμβολο του ποιήματος, σε μιá άνυδρη έρημο κραυγάζοντας για τό νερό τής σωτηρίας.

Ό άνθρωπος βυθισμένος μέσα στο σύγχρονο χάος, διψασμένος μέσα στην έρημο, δέν ξέρει τίποτε άλλο παρά σπασμένες εικόνες και άσυνάρτητα όνειρα, όπτασίες ή έφιάλτες που κανένα γόνιμο συναίσθημα δέν μπορεί νά ένωση. Είναι ένα πλήθος νεκρών.

«Δέν τόχα σκεφθεί πώς ο θάνατος είχε ξεκάνει τόσους πολλούς».

Όλοι αυτοί «ποτές τους δέν ήταν ζωντανοί», γιατί δέν έκαναν μήτε καλό, μήτε κακό. Όπως θα γράψη άργότερα ο "Ελιστ, ή έλλειψις πνευματικού και ήθικου άγώνος, που είναι συνέπεια τής έλλείψεως πνευματικής άνατάσεως, κάνει τούς ανθρώπους νά γίνονται όλοένα και λιγώτερο άνθρωποι. Όπως ο Θεός τους, όλοι στην Έρημη χώρα είναι νεκροί. Άλλά δέν τό καταλαβαίνουν ή δέν τό όμολογοϋν κάτω από τή μάσκα τής ύποκρισίας:

«Υποκριτά άναγνώστα—όμοιέ μου—άδελφέ μου!»

Ή άπομάκρυνσις του ανθρώπου από τήν Πηγή - τόν Θεό, δέν είναι πρωτόφανερο γεγονός. Ή ιστορία συχνά καταγράφει τέτοιες έποχές. Τόσο στην έποχή τής Παλαιάς Διαθήκης, όσο και στους αιώνας τής Χάριτος, πολλές φορές οί άνθρωποι δοκιμάζουν νά ζήσουν χωρίς τή συντροφιά του Θεοϋ. Μιά αύτάρκεια, ή έωσφορική κενοδοξία τούς άπομακρύνουν από τή στέγη του Πατέρα σε τόπους μακρυνούς.

Μιά-δυό φορές μόνο, στο Ε' μέρος, τής «Έρημης χώρας», γίνεται μιá έλαφρά νύξις τής άναστάσεως του νεκροϋ θεοϋ:

«Ποιός είναι ο τρίτος που περπατεί πάντα στο πλάϊ σου;», που άντιστοιχεί

στην συμπορεία του Κυρίου, με τον Λουκά και τον Κλεόπα, όπως αναφέρεται στο κατά Λουκάν Ευαγγέλιο. Ἄλλά τόσο μόνο· δὲν φτάνουμε ποτὲ στο δειπνοστούς Ἑμμεαούς. Δὲν φτάνουμε ποτὲ στην ἀναγνώρισι τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ.

Τὴν «Ἐρημη χώρα», συμπληρώνει ἡ ποιητικὴ του δημιουργία: Οἱ «Κούφιοι Ἀνθρώποι». Τὸ ποίημα αὐτὸ ἐκφράζει, σημειώνει ὁ Σεφέρης, τὸ κενὸ μιᾶς χωρὶς πίστι ζωῆς:

«Εἴμαστε οἱ κούφιοι ἀνθρώποι
Εἴμαστε οἱ παραγεμισμένοι ἀνθρώποι
Ποὺ σκύβουμε μαζί.
Καὺκαλα μ' ἄχερα γεμάτα ἀλίμονο!...
Μορφὴ χωρὶς σχῆμα, σκιά χωρὶς χρώμα,
Παραλυμένη δύναμη, γνέψιμο χωρὶς κίνηση».

Καὶ κορυφώνεται ἡ περιγραφή τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς Θεό, με τοὺς τελευταίους στίχους τούτου τοῦ ποιήματος. Ἀναδίδουν ἕνα σκληρὸ πεσιμισμό:

«Ἔτσι τελειώνει ὁ κόσμος
Ἔτσι τελειώνει ὁ κόσμος
Ὅχι μ' ἕνα θρόντο, μὰ μ' ἕνα λυγμό».

Γιὰ τὰ ποιήματα τῆς πρώτης αὐτῆς περιόδου τοῦ Ἐλιοτ οἱ μελετηταὶ του σημειώνουν ὅτι στρέφονται ἀνέλπιστα πρὸς μιὰ ζωὴ χαμένη γιὰ πάντα, εἴτε κινοῦνται μέσα στὸν κύκλο ἑνὸς ἀτομικοῦ δράματος. Στὶς γραμμὲς τους ὑπάρχει μιὰ σύγκρισις μεταξύ τῆς αἰδειας σύγχρονης ζωῆς καὶ τοῦ ἀφάνταστου πλοῦτου καὶ τῆς γονιμότητος τοῦ παρελθόντος. Ὁ Δρ. Τζόζεφ Μπότκολ, καθηγητῆς τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης σὲ μιὰ του διάλεξι εἶπε, ὅτι «τὸ αἰώνιο μεγαλεῖο τους ἔγκειται ποὺ σὰν ποιήματα δὲν πάληωσαν, δὲν ξεπεράστηκαν—μᾶλλον ἔχουν ἀποκτήσει θαυτέρο νόημα καὶ προσέλαθον ἐπιπρόσθετο τραγικὸ μεγαλεῖο μετὰ τὴν ἀνείπωτη φρίκη τῶν Ναζιστικῶν στρατοπέδων συγκεντρώσεως, τὴν σφαγὴ ἑκατομμυρίων ἀθῶων, τὴν ἐξαφάνισι ἔθνῶν ποὺ εἶδαμε στὴν ἐποχὴ

μας». Καὶ ὁ Γ. Σεφέρης προσθέτει τὰ ἑξῆς: «Ἄν δὲν ἔκανε τίποτε ἄλλο ὁ Ἐλιοτ μετὰ τὴν «Ἐρημη χώρα» καὶ τοὺς «Κούφιους ἀνθρώπους», ἔκανε τοῦλάχιστο τοῦτο· ἔκαψε πίσω του μερικὰ γιοφύρια. Τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ἀποσύνθεσι ἀπλωνότανε τριγύρω του, τὸ ἔνωσε καὶ τὸ φώναξε. Μετὰ τὸν Ἐλιοτ μποροῦμε νὰ κάνουμε ὅ,τι θέλουμε, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ γυρίσουμε πίσω πρὸς ὠρισμένα πράγματα, σαπισμένα».

Στὰ ποιήματά του «Ἐρημη χώρα» καὶ «Κούφιοι ἀνθρώποι», δίνει καὶ τὴν εἰκόνα τῆς καρδιάς του, χωρὶς πάντως νὰ ταυτίζεται πλήρως, χωρὶς νὰ ἀνήκη πλήρως στὸν ἀποστατημένον κόσμον. Ἐχει μέσα του ἀναπάντητα ἐρωτήματα. Ἐχει μέσα του τὴν «Ἐρημη χώρα». Ὡστόσο ὅμως δὲν ταυτίζεται ὀλοκληρωτικὰ μετὰ τὴν παρακμὴ τῆς ἐποχῆς του· ἐτοιμάζει ἕνα διαφορετικὸ αὔριο. Ἐλπίζει καὶ ποθεῖ νὰ μὴ ποντισθῇ στὰ θαθειά. Νὰ μὴ καταπλακωθῇ ἀπὸ τὰ συντρίμια. Αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Ἐλιοτ στὸν γεμάτο νόημα στίχο του:

«Μὲ τὰ συντρίμια αὐτὰ ὑποστήλωσα
τὰ ἐρείπιά μου».

Ἄν καὶ δοκίμασε τὸ ἄγχος τῆς ἀμφιβολίας καὶ ἔμεινε «μόνος μετὰ τὸν Μόνον», σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀπομονώσεως, μπόρεσε νὰ διατυπώσῃ, συναρμολογώντας τὰ συντρίμια ποὺ θρῆκε γύρω του, ἕνα νέο πιστεύω.

Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀμφιβολίας, τῆς ἀνησυχίας καὶ τῆς ἀπομονώσεως, φαίνεται σύντομα ἄφησε τὴν θέσι της στὴν ἐποχὴ τῆς ἀναζητήσεως, ποὺ τὸν ὠδήγησε στὸν δρόμον τῆς Δαμασκοῦ. Καμμιά φορὰ, ὅταν ἡ ψυχὴ ἐλάχιστα τὸ σκέπτεται καὶ ἐλάχιστα τὸ ἐπιθυμεῖ, ὁ Θεὸς τὴν ψαύει θεϊκὰ, προκαλώντας ἔτσι τὴ σκέψιν νὰ τὸν στοχασθῇ. Κάποτε πάλι τὰ θεῖα ἀγγίγματα εἶναι ξαφνικὰ, ὅπως στὶς περιπτώσεις τοῦ Π. Κλωντέλ ἢ τοῦ Τζ. Παπίνι. Καὶ εἶναι τ' ἀγγίγματα τούτα τόσο αἰσθητὰ κι' ἀποτελεσματικὰ, ὥστε νὰ κάνουν ὄχι μόνον τὴν ψυχὴ, ἀλλ-

λά και τὸ σῶμα νὰ τρέμη. Ἄλλοτε πάλι ἔρχονται ἀπαλά, χωρίς καμμιά ταραχή, καὶ συνοδεύονται ἀπὸ μιὰ βαθειὰ αἰσθησι ἀπολαύσεως καὶ πνευματικῆς ἀναψυχῆς. Στις περιπτώσεις αὐτές ἡ ψυχὴ δὲν χρειάζεται νὰ κοπιᾷ γιὰ νὰ τὰ δεχθῆ, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ταπεινὴ καὶ παραδομένη, γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ποῦ θὰ κάνη τὸ ἔργο Του...

Τὸ ξύπνημα τοῦτο στὴ «μεσοχείμωνι ἀνοιξι» εἶναι πνευματικό. «Τὸ βουβὸ πνεῦμα ταράζει», «ὄχι ἄνεμος μὰ τῆς Πεντηκοστῆς φωτιά», ὅπως ὁ ἴδιος θὰ τραγουδήσῃ ἀργότερα. Τὸ φῶς τῆς Ἀλήθειας ἔλαμψε καὶ φώτισε ἀθόρυβα τὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλιοτ. Στὴν ὁμιλία του «Χριστιανισμὸς καὶ Κομμουνισμὸς» περιέγραψε τὴν ἐπιστροφή του:

«Βαθμιαῖα κανεῖς φέρεται πρὸς οἰανδήποτε βαθειὰ πεποίθησι, ποῦ ἴσως ἀσυναίσθητα γιὰ πολὺ καιρὸ μέσα του κυοφορεῖται, ἢ φθάνει στὸ τέρμα ἀπὸ ἰσχυρὰ αἰτία καὶ τραντακτὰ γεγονότα. Σὲ κάποια στιγμή, πετυχαίνει ἕνα εἶδος ἀποκρυσταλλώσεως, ὅπου πρωτοπαρουσιάζεται ἡ πίστις. Στὴν δική μου περίπτωσι, νομίζω πῶς μιὰ ἀπὸ τὶς αἰτίες νὰ φθάσω στὴν πίστι, ἦταν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἦταν τὸ μόνο σύστημα ποῦ μποροῦσε ἀποτελεσματικὰ νὰ με βοηθήσῃ. Ἡ σκέψις αὐτὴ ἀφαιροῦσε κάθε ἄλλη πίστι σὲ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ἔδιωχνε κάθε προκατάληψι, μὲ ὠδηγοῦσε νὰ ἀμφιβάλω γιὰ τὶς ὡς τώρα πεποιθήσεις

μου, ἀμφιβολία ποῦ εἶναι ὁ προθάλαμος τῆς ἐπιστροφῆς. Καὶ ὅταν λέω «ἀποτελεσματικὰ» ξέρω καλὰ ὅτι εἶχα ἐντελῶς προσωπικὴ ἀντίληψι τοῦ περιεχομένου τῆς «ἀποτελεσματικότητος» τοῦτου τοῦ συστήματος. Ἀνάμεσα σ' ἄλλα σημεῖα, ὁ Χριστιανισμὸς παρουσιαζόταν τὸ μόνο σύστημα, ποῦ μοῦ πρότεινε ἀξίες, ποῦ ἔπρεπε νὰ διατηρήσω. Ἀξίες, ὅπως ἦταν ἡ πίστις σὲ μιὰ ἅγια ζωὴ καὶ ἕνα ἅγιο θάνατο, ἢ πίστις στὴν ἀγιότητα, στὴν ἀγνότητα, στὴν ταπεινὴ σὺνη. Κι' ἀκόμα τὸ γεγονός πῶς ὁ Χριστιανισμὸς ποτὲ δὲν ἐφαρμόσθη τέλεια καὶ ἴσως ὅτι οὔτε στὸ προσεχὲς μέλλον θὰ ἐφαρμοσθῆ τέλεια, εἶναι ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κανένα τέλειο σύστημα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐφαρμοσθῆ τέλεια μὲ ἀτελεῖς ἀνθρώπους».

Ἡ διακήρυξις τῆς πίστεως ἀπὸ τὸν Ἑλιοτ ξεσήκωσε πολλὰ ἀντιγνώμιες στοὺς φιλολογικοὺς κύκλους, μάλιστα ὅταν ἔγινε φανερὸ ὅτι τὰ χριστιανικὰ θέματα ἀρχισαν νὰ εἰσβάλλουν ὄλο καὶ περισσότερο στὴν ποίησί του. Μερικοὶ σκέφθηκαν πῶς ἀπότομα καὶ θλιθερὰ θὰ ἀναστέλλετο ἡ πρόδός του, ἄλλοι νόμιζαν ὅτι ἡ νέα του ἔμπνευσις θὰ ἀπομυζοῦσε ὅλες τὶς ἱκανότητές του. Ὁ χρόνος ἔδειξε ὅτι δὲν ἐστεῖρευσαν οἱ πηγές τῆς ποιήσεώς του.

(Συνεχίζεται)

I. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΜΑΘΗΤΕΙΑ ΜΙΚΡΗ ΣΤΗΝ ΟΡΙΑΚΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ

Ἡ θεανθρώπινη Βυζαντινὴ Τέχνη δὲν εἶναι μιὰ συνηθισμένη καλλιτεχνικὴ ζωγραφιὰ πούχει προορισμό της ταμένο νὰ θρέφῃ τὰ σωματικὰ μάτια καὶ νὰ συγκινή αἰσθητικὰ μόνο, ἀλλὰ μιὰ χαρμονὴ τῆς ψυχῆς βαθύτερη, μιὰ τέχνη ἀναγωγικὴ. Ἦγουν, θέλει νὰ μᾶς ἀναγάγῃ «ἐκ τῶν φθαρτῶν εἰς τὰ ἄφθαρτα ἐκ τῶν προσκαιρῶν εἰς τὰ αἰώνια». Ἐσχατο νόμμά της δὲν ἔχει ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ «θέωσι» τοῦ ἀνθρώπου, διὰ μέσου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ «Λόγου», πάντιμη λειτουργία ποὺ τὴν ἐπιτελεῖ μὲ τοὺς δικούς της καλλιτεχνικούς κανόνες καὶ τὰ ἀναπαλλοτριώτα αἰσθητικὰ της μυστικά. Μὲ δυὸ λόγια ζητεῖ ν' ἀναπαραστήσῃ ἀποφατικὰ καὶ ν' ἀναπλάσῃ ἀφαιρετικὰ «ὃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε». Τὴν θεανθρώπινη αὐτὴ θεολογία της τὴν ἐκφράζει μὲ πλούσια ἐκφραστικὰ μέσα, μ' ἓνα μυστικὸ συμβολισμό ποὺ τὸ Θεὸ ἀκοίμητα δοξολογεῖ καὶ τὸν ἄνθρωπο διακονεῖ. Ἀπόλυτα ἔτσι, ἐξισορροπεῖ τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου τὴν ὑπόστασι δὲν ἐκμηδενίζει, ἀλλὰ νοηματίζει κι' ἐρμηνεύει φιλόανθρωπα.

Γι' αὐτὸ καὶ τ' ὄνομα ποὺ τῆς ἔχει χαρίσει ἡ ζωντανὴ εὐσέβεια τοῦ λαοῦ εἶναι δηλωτικὸ τῆς οὐσίας της, τοῦ περιεχομένου της καὶ τῆς μορφῆς της: Ἀγιογραφία τὴ λένε τὴν πάντιμη αὐτὴ τέχνη τῆς Ὁρθοδοξίας, γιατί ἰχνηλατεῖ μὲ τὰ χρυσὰ της τὰ κοντύλια ἁγιασμένα πρόσωπα καὶ ὑποθέσεις. Στὸ χῶρο τὸ δικό της, ὅπου κυρίαρχα καὶ δεσποτικὰ στοιχεῖα εἶναι τὸ δόγμα καὶ τὸ χρῶμα, τὰ πάντα παίρνουν πνευματικὲς διαστάσεις, καταληπτές καὶ ἀκατάλη-

πτες, πληρωμένες μυστικῆς θεολογίας καὶ συμβολισμοῦ, «ἀκόμη καὶ τὰ θάναυσα ἐργαλεῖα καὶ τὰ χρώματα καὶ οἱ τοῖχοι καὶ οἱ σανίδες καὶ ὅλα τὰ ὑλικά πράγματα καθαγιάζονται καὶ μεταμορφώνονται. Τὰ χρώματά της εἶναι τὰ περισσότερα χρώματα τῆς γῆς, ὅπου μοσχοβολοῦν ὅταν βραχοῦν ἀπὸ τὸ νερὸ, ἰδίως τὰ χρώματα τῆς τοιχογραφίας, καὶ εὐωδιάζουν ὅπως τὰ θουναὶ κατὰ τὰ πρωτοβρόχια ἢ ὡσὰν καινούριον κανάτι μὲ δροσερὸν νερόν. Εἰς τὸν κροκὸν τοῦ αὐγοῦ προσθέτομε ξύδι γιὰ νὰ γίνῃ φυσικὸ θερνίκι κι' ἔτσι τὸ ἄσπιο ξύλο τῆς εἰκόνας μαζί μὲ τὰ θυμιάματα τῶν πιστῶν τὰ καρδιοστάλαχτα δάκρυα, τοὺς ἀλάλητους στεναγμούς καὶ τὶς ἀδιάλειπτες θερμὲς προσευχῆς τους, τὰ ἅγια δηλ. βιώματα τῆς γαλθανισμένης πίστεως πλουτίουν τὶς σεβάσιμες εἰκόνες. Τὶς κάνουν *miraculose*, θαυματουργές δηλαδή, ὅπως ὀνομάζουν τὰ βυζαντινὰ εἰκονίσματα οἱ δυτικοὶ σ' ἀντίθεσι μὲ τὶς δικές τους ποὺ τὶς ἔχουν γιὰ διακόσμησι τοίχων καὶ αἰσθητικὴ ἀπόλαυσι, εἰκόνες μεγάλου λυρισμοῦ καὶ τέχνης ὑψηλῆς χωρὶς θεολογικὲς ρίζες, ποὺ θαμπώνουν ὅπωςδῆποτε μὲ τὴν ἐπιδερμικὴ ὁμορφιά τους, ἀφοῦ ἐταίρες ἢ ἐρωμένες τῶν ζωγράφων ἐπόζαυαν γιὰ μοντέλλα πολλὰς φορές, γι' αὐτὸ δὲν φέρνουν κατάνυξι, δάκρυα μετανοίας καὶ προσευχῆς. Ἡ ἀνθρωποκεντρικὴ Δύσι δὲν δημιούργησε, δὲν μπορούσε μὲ τὶς θεολογικὰς προϋποθέσεις ποὺ διεμόρφωσε νὰ φτειάξῃ ποτὲ τὸν τύπο τῆς λειτουργικῆς εἰκόνας ἔξω ἀπὸ τὶς σπουδαῖες θρησκευτικὲς ζωγραφιὰς ποὺ μὲ πάθος καὶ μονομέρεια καλλιέργησε:

Προσκολλήθηκε ἔτσι καὶ δέθηκε μὲ τὴ

σάρκα και ἄθελά της λάτρευσε «τὴν κτίσι παρὰ τὸν κτίσαντα». Ἡ δυτική θρησκευτική τέχνη λάτρευσε τὸν ἄνθρωπο μὲ μιὰ οὐμανιστική παραφορὰ ἀγνωῶντας ὅτι τὸ ἔσχατο νόημα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εἶναι νὰ φθάσῃ ἐνεργεῖα ἀπὸ τὸ κατ' εἰκόνα στοῦ «καθ' ὁμοίωσιν» στὴ «θέωσι» δηλαδή, διὰ μέσου τοῦ θεανδρικοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ Θεανθρώπου. Ἀκόμη ὁ βυζαντινὸς εἰκονισμὸς στοῦ σύνολό του εἶναι θαθεῖα ἀνθρώπινος, ἐλεήμων, συγκαταβατικός στὴν ὕλη, χωρὶς νὰ περιχαρακώνεται σ' αὐτή, γιατί τὴ θεωρεῖ διάμεσο κι' ὄχι σκοπό, δὲν ἀφομοιώνεται στοῦ πλέγμα τὸ ὕλιστικό. Τὴν προσλαμβάνει καὶ τὴν προσοικειώνεται γιὰ νὰ τὴ μεταμορφώσῃ, τὴν νοηματίζει καὶ τὴν ἀγιάζει γιὰ νὰ τὴν ἐξανθρωπίσῃ, δίνοντάς της μεταφυσικὲς διαστάσεις.

Τὰ ὕλικά πού δουλεύει ὁ ταπεινὸς ἀγιογράφος τὸ «ἀνώνυμο αὐτὸ αἰνίγμα», πού προτοῦ πιάσει τὸ πινέλλο στοῦ χέρι προσεύχεται καταनुκτικά καὶ ἀσκεῖται στὶς ἀρετὲς τῆς Ὁρθοδοξίας, τῆ νηστείας, τὴν ἀγρύπνια καὶ τὴν ἀγάπη, εἶναι τὰ γαιώδη χρώματα τὰ χωματένια, τὸ αὐγὸ μὲ τὸ ξύδι γιὰ νὰ γίνεται τὸ χρωμὰ ἀνεξίτηλο, τὸ κερί, τὸ κρασί, τὸ μαστίχι, τὸ κομμίδι τῆς μυγδαλιάς. Ὁ ἀφανὴς ἀσκητικὸς μαῖστορας τοῦ Βυζαντίου πού ἔμεινε ἀπὸ θαθεῖα ταπεινώσει ἀμάρτυρος πάνω στοῦ ἔργο του χωρὶς ὑπογραφή, παρὰ μόνο χάραξε «δοῦλος Θεοῦ» ἢ «ἀνάξια χεῖρ» ἢ «ἀμαρτωλὴ χεῖρ» αὐτὸς ὁ «ταπεινὸς τῆ καρδία» διόλου δὲν μεταχειρίζεται χονδρὴ ὕλη, παχυλὴ materia καὶ πηχτὲς ὑλῶδεις οὐσίες γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἡγεμονία τοῦ πνεύματος πάνω στὴν ὕλη.

«Ὅσο γιὰ τὸ λεκτικὸ τῆς ἀγιογραφικῆς αὐτῆς παραδόσεως εἶναι ἱερατικὸ σὰν νὰ διαβάξῃ κανεὶς κάποιον συναξάρι, θίους ἀγίων ἢ ἄλλο λειτουργικὸ βιβλίον» κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Φώτη Κόντογλου τοῦ Κυδωνιέως. "Ἐτσι διαβάξῃ κανεὶς «Φιαλόεσσα Ἐκκλησία σεμνοχρωμία, πυρρωδισμὸς, προπλασμὸς, σαρκώσεις, κιννάθαρις, ἐρμηνεῖα μέτρων, ἱστορίσμα τοίχων, χρυσογραματίζω, ποίησις θαφῆς, χρωμὰ θαυ-

μασιώτατο, ἀγιοκέρι, κηρόχυτη εἰκόνα, γλυκασμὸς, χαρμονή, χρυσοκονδυλιά, καὶ τὶς τεχνικὲς ἐκφράσεις θάλε εἰς χυθὰδα φυμμίθι μὲ διάκρισι, λαγαρίζω ἀσθέστη, ψυχιάζω τὰ χρώματα, ἱστορῶ τὰ εἰκονίσματα τὰ καρδιοστάλαχτα δάκρυα τῆς Παναγιᾶς».

Μὴν περάσῃ ὅμως ἀπὸ κανενὸς ἀνθρώπου τὸ ἱστοχασμὸ ἢ θέβηλη σκέψι πὼς τὸ χιλιόχρονο αὐτὸ πνευματικὸ κρασί εἶναι ἥσσοнос αἰσθητικῆς ἀξίας κι' ὅτι στερεῖται πλουσίας ἐκφραστικῆς εὐαισθησίας. Εὐτυχῶς πού ζοῦμε στὴν ἐποχὴ τῆς ἀπακαταστάσεως τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, γιατί ὄχι πολὺ μακρὰ τὸν προηγούμενο αἰῶνα μόλις, ἢ βυζαντινὴ τέχνη ἐπιστεῦετο ὅτι ὄπηρξε μιὰ ὀπισθοδρόμησι, μιὰ σφήνα μεσαιωνικὴ στα σπλάγχνα τῆς πολιτισμένης «Εὐρώπης». Ἀπέναντι στοῦ Βυζάντιο καὶ τὶς καλλιτεχνικὲς του ἐπιτεύξεις ἔγινε μεγάλη ἀδικία. Τὸ τυφλὸ μῖσος τῆς στρατευμένης ἀθείας ἀπ' τὴν Ἀναγέννησι καὶ μετέπειτα ἔβαλε παρωπίδες ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας πάντα στοὺς διανοητὲς καὶ γέμισε τὶς καρδιὲς τους πολύτροπη κακότητα. Εὐκόλα ὅμως ξεχάστηκε, ὅτι χωρὶς τὴ χιλιόχρονη αἵματηρὴ προσφορὰ τῶν βυζαντινῶν στὴ Δύσι θὰ εἶχε καταποθῆ ὁ Εὐρωπαϊκὸς κόσμος καὶ πολιτισμὸς ἀπὸ τὰ βαρβαρικά στίφη τῶν Ἀσιατῶν, ὅπως ἀκριβῶς διέτρεξε τὸν ἔσχατο κίνδυνο ἀργότερα ἀπὸ τὶς μανιασμένες τουρκικὲς ὀρδὲς πού ἔφθασαν μέχρι καὶ τῶν πυλῶν τῆς Βιέννης, ὅταν ὁ ἔμψυχος κυματοθραύστης τῶν Ρωμηῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε πνιγεῖ στοῦ αἵμα του.

Πὼς εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῆ ἱστορικὰ ὅτι ἕνας κόσμος δλόκληρος χίλια ἑκατὸν εἴκοσι πέντε περίπου χρόνια ζοῦσε σὲ μιὰ διαρκῆ παρακμῆ, ἀφοῦ τὸσους καὶ τὸσους νεαροὺς λαοὺς τοὺς χειραγώγησε ἱστορικά καὶ τοὺς γονιμοποίησε πολιτιστικά; "Ἡ μήπως μπορεῖ νὰ προσπεράσῃ κανεὶς εὐκόλα τὸ γεγονός, ὅτι τὰ σπέρματα τῆς Ἀναγεννήσεως γονιμοποιήθηκαν ἀπ' τὴν πνευ-

ματική μετακόμισι τῶν λογίων τοῦ Βυζαντίου στή Δύσι; Ποιὸς πῆγε ἐκεῖ τὸν Πλάτωνα καὶ τίς οὐμανιστικὲς σπουδές; Ἀλήθεια πολὺ ἀστεία πράγματα ὄχι μόνο νὰ τὰ σκέφτεται κανεὶς, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ θγάζη ἀπὸ τὸ ἔρκος τῶν δοντιῶν του καὶ μάλιστα σὲ μιὰ ἐποχὴ σὰν τὴ δική μας, ποὺ πανηγυρικὰ ἀνεγνώρισε καὶ κατακύρωσε αὐθεντικὰ τίς πολιτιστικὲς ἀξίες τῶν βυζαντινῶν πατέρων μας.

Βέβαια ὁ δρόμος γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ αὐτὴ καταξίωσι τοῦ Βυζαντίου σὲ τοῦτα τὰ χρόνια ἄνοιξε, ὥστε σήμερα τὸ βυζαντινὸ εἰκόνισμα νὰ γίνεται ἀνάρπαστο στὴν ἀγορὰ σὲ ἀστρονομικὲς τιμές, ἀπὸ τὸ δυνατὸ ἐκεῖνο ρεῦμα τῆς τέχνης, ποὺ εἶναι γνωστὸ μὲ τ' ὄνομα ἐξπρεσιονισμός. Τὸ φούντωμα τοῦ ἀνανεωτικοῦ τούτου κινήματος στὶς ὥραϊες τέχνες στὴν Εὐρώπη γύρω στὰ 1915-1918 μᾶς ἔφερε πολὺ κοντὰ στὴν χιλιόχρονη βυζαντινὴ καλλιτεχνικὴ παράδοσι. Μὲ τὴν ἀφαίρεσι τῶν περιττῶν ὑλικῶν, μὲ τὴν ὑποκειμενικὴ ἔστω πνευματικὴ θεώρησι τοῦ ἀντιτιθεμένου, μὲ τὴν ἐξομολογητικὴ του διάθεσι ποὺ ἀγνοεῖ κάθε λογικὴ ἢ νομικὴ σύμβασι καὶ φθάνει σὲ μιὰ ἀσυνείδητη μέσω τοῦ μηδενισμοῦ ἔκφρασι μεταφυσικὰ ἀποκαλυπτικὴ. Ὁ ἐξπρεσιονισμὸς ἔπλυνε καὶ λέπτυνε τὴν ὄρασί μας γιὰ νὰ μπορῆ αὐτὴ σήμερα νὰ βλέπη χωρὶς παρωπίδες, σκοπιμότητες ἐφάμαρτες κι' ἐπιφυλάξεις πονηρὲς τὸ γνήσιο κάλλος καὶ τὸν μυστικισμὸ τῆς πάντιμης λειτουργικῆς Βυζαντινῆς Τέχνης.

Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια, κι' ἄς μὴν ἐπιφύλαχθοῦμε νὰ τὴν ὁμολογήσουμε ἀφοῦ αὐτὴ θὰ μᾶς ἐλευθερώσει, ὅτι γιὰ τὸν γνήσιο κι' αὐθεντικὸ ἐξπρεσιονιστὴ μάστορα «ἡ πιστὴ ἀπεικόνισι τῆς φύσης εἶναι μίμησι ἀντικαλλιτεχνικὴ καὶ μαρτυρεῖ ὄχι μόνο μιὰ θλιθερὴ πλάνη,

ἀλλὰ καὶ ἀδειανὴ ψυχὴ, ἕνα ἐγὼ ποὺ ἔχει ἀποξενωθεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀνίκανο ἐπομένως νὰ νοιώσει τὸν παλμὸ καὶ τὴ χαρὰ τῆς ἀληθινῆς δημιουργίας».

«Σὲ ὅλες τίς μεγάλες τῆς ἐποχῆς ἢ Τέχνη εἶναι ἰδεαλιστικὴ». «Ὁ ἐξπρεσιονιστὴς ζωγράφος εἶναι σὰν τοὺς μαστόρους τῆς πρωτογοθθικῆς (καὶ μάλιστα τῆς βυζαντινῆς τέχνης) ἕνας «μυστικὸς». Ὁ μυστικὸπαθος ἄνθρωπος, μὲ στυλωμένα τῆς ψυχῆς του τὰ μάτια στὸ ἐπέκεινα, «μεταμορφώνει» τὸν κόσμον κλεισμένον μέσα στὸν ἑαυτό του ζῆ παραδομένος στὰ δικά του ὁράματα· ὀπτασιάζεται ἐκστατικὸς, καὶ τὰ πράγματα τριγύρω ἀλλοιώνονται, γιὰ νὰ χωρέσουν καὶ νὰ παραστήσουν τὰ ὄνειρα ποὺ κάνει ξυπνός».

Ὁ ἐξπρεσιονιστὴς τεχνίτης (ὅπως κι' ὁ βυζαντινός) «μετακινεῖ τὰ ἐπίπεδα, λυγáει καὶ σπάζει τὴ μορφή τῶν πραγμάτων, μεγαλώνει ἢ μικραίνει τίς διαστάσεις τους, τὰ ξαναχύνει μέσα σὲ ἄλλους τύπους, ἀλλάζει τίς ἀναλογίες τους, σθῆνει ἢ ζωηρεύει τὰ χρώματά τους, τοὺς δίνει ἄλλα ἐξωτικὰ χρώματα, τὰ περιχύνει μὲ φῶς ἀπόκοσμο γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἕνα κόσμον θαύματος, ὅπου μπορεῖ ἀνεμπόδιστα νὰ ζῆ τίς ὀπτασίες του.

Αὐτὸς ζητεῖ νὰ ζῆσει ἔντονα τὸ ὄραμά του καὶ σ' ἕνα μόνον ὁδηγὸ ἔχει ἐμπιστοσύνη: στὴ διαίσθησή του.

Ἐπιπλέον ἀπ' αὐτὲς τίς κατακυρωμένες αἰσθητικὲς θέσεις τῆς κριτικῆς τῶν ἐπαϊόντων, ποὺ τόση πνευματικὴ συγγένεια ἔχουν μὲ τὴν μυστικοθεολογικὴ τέχνη τοῦ βυζαντίου, νὰ κατηγορήσῃ κανεὶς τὴν βυζαντινὴ ἔκφρασι σὰν «ἀντικαλλιτεχνικὴ μούμια», «τέχνη ὀπισθοδρομικὴ» «κατασκευασμα» παθιασμένου βυζαντινισμοῦ;»

Γ. Ι. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΙ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

Ο «ΕΛΙΚΩΝ» ΒΟΣΤΩΝΗΣ

Ο σύλλογος Ἑλλήνων σπουδαστῶν ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἀποφοίτων ἑλληνικῶν καὶ ἀμερικανικῶν πανεπιστημίων «ὁ Ἑλικῶν» ἰδρύθη τὸ ἔτος 1911 ἐν Βοστώνῃ καὶ εἶναι ὁ πρῶτος εἰς τὸ εἶδός του εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀμερικὴν μὲ πολὺπλευρον μορφωτικὴν, ἔθνικὴν, καλλιτεχνικὴν καὶ κοινωνικὴν δράσιν.

Τὴν ιδέαν τῆς ἰδρύσεως του εἶχεν ὁ μᾶς Ἑλλήνων σπουδαστῶν εἰς τὰ διάφορα πανεπιστήμια τῆς Βοστώνης μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀείμνηστον Ἀριστείδην Εὐαγγέλου Φουτρίδην, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος πρόεδρος αὐτοῦ. Ὁ Ἀριστείδης Ε. Φουτρίδης ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Ἰκαρίαν τὸ ἔτος 1887 καὶ ἦλθεν εἰς Ἀμερικὴν τὸ ἔτος 1906 εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν.

Ἡ πρώτη συνάντησις ἔγινε εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Α. Φουτρίδου τὴν 26ην Νοεμβρίου 1911 καὶ διώρισε προσωρινὸν πρόεδρον τὸν Λουκᾶν Π. Κυριακίδην καὶ προσωρινὸν γραμματέα τὸν Πέτρον Π. Κωνσταντορογιάννην.

Εἰς τὴν αὐτὴν συνεδρίασιν ἐψηφίσθη καὶ τὸ πρῶτον καταστατικόν.

Ὁ σκοπὸς τοῦ συλλόγου καθορίζεται ὡς ἑξῆς διὰ τοῦ ἀρθροῦ 2 τοῦ καταστατικοῦ: 1ον Ἡ διὰ τῆς ἐν Ἀμερικῇ παιδείας προαγωγή Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνίδων ἐξεχούσης ἰδιοφυίας καὶ ἰκανότητος.

2ον Ἡ ἠθικὴ ὑποστήριξις καὶ ἡ ὑπόδειξις τῶν μέσων εἰς οἰονδήποτε Ἑλληνα ἐπιθυμοῦντα νὰ σπουδάσῃ ἐν Ἀμερικῇ.

3ον Ἡ διαφῶτισις καὶ γενικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς.

4ον Ἡ ἀνάπτυξις φιλελληνισμοῦ καὶ ἐκτιμῆσεως πρὸς τὸ νέον ἑλληνικὸν πνεῦμα παρὰ τοῖς ξένοις λαοῖς.

Τὸ ἄρθρον 3 προβλέπει τὴν ἰδρυσιν γραφείου ἰκανοῦ νὰ παράσῃ πᾶσαν δυνατὴν πληροφορίαν καὶ ἠθικὴν ὑποστήριξιν εἰς ὁμογενεῖς ἐπιθυμοῦντας νὰ σπουδάσουν ἐν Ἀμερικῇ.

Ἐπίσης τὸ ἴδιον ἄρθρον προβλέπει τὴν ἕκδοσιν περιοδικοῦ εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν εὐθὺς ὡς τὰ οἰκονομικὰ μέσα τοῦ συλλόγου ἐπιτρέψουν τοῦτο.

Ὁ Ἑλικῶν ἐξ ἀρχῆς ἰδρύθη ὄχι ὡς ἀπλὸς τοπικὸς σύνδεσμος, ἀλλὰ μὲ τὴν προοπτικὴν νὰ ἐπεκταθῇ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀμερικὴν. Τὸ ἄρθρον 12 τοῦ πρώτου καταστατικοῦ ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Οἱ μακρὰν τῆς ἕδρας τοῦ συνδέσμου σπουδασταὶ δύνανται νὰ ἐγγραφοῦν ὡς τακτικὰ μέλη ἀπ' εὐθείας, ἢ νὰ ἰδρυσουν ἴδιον τμήμα τοῦ συνδέσμου ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῶν, ἐφ' ὅσον εἶναι ἄνω τῶν πέντε».

Διὰ νὰ παρακινήσῃ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἀμερικῆς σπουδάζοντων Ἑλλήνων, ὁ Ἑλικῶν ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἑφημερίδα τῆς Νέας Ὑόρκης «Ἐθνικὸς Κήρυξ» τὴν 18ην Δεκεμβρίου 1917 ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον Κ ρ ἄ τ ο ς ἄ κ α τ ἄ λ υ τ ο ν, τὸ ὁποῖον κατ' οὐσίαν ἦτο ἐκκλησις διὰ τὴν δημιουργίαν παραρτημάτων τοῦ Ἑλικῶνος εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ ἄρθρον ἀναφέρει εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν δράσιν τοῦ Ἑλικῶνος καὶ τὴν τάσιν τῶν νέων ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὅπως «...τάμουσιν νέαν ὁδὸν καί, ἀποχωριζόμενοι ἀπὸ τὰς μέχρι τούδε ἐμπορικὰς ἐνασχολήσεως τῶν ὁμογενῶν, καταλάθουσι θέσεις εἰς τοὺς κύκλους τῆς διανοήσεως τοῦ τόπου». Καταλήγει δὲ μὲ τὴν ἑξῆς ἐκκλησίαν: «...τὸ ἔργον τοῦ Ἑλικῶνος εἶναι ἐπιθεβλημένον νὰ μιμηθῶν καὶ ὅλοι οἱ ἀπανταχοῦ τῆς Ἀμε-

ρικανικής Δημοκρατίας "Έλληνες φοιτηταί. Οί έν 'Αγίω Φραγκίσκω έσπευσαν φιλοτίμως νά ιδρύσωσι παράρτημα του 'Ελικώνος και δρῶσιν έν άμίλλη πρὸς τό κέντρον. Είναι καιρός νά οργανωθῶσι και οί σπουδασταί τῶν πανεπιστημίων του Πίτσμπουργκ, τῆς Νέας 'Υόρκης, τῆς Φιλαδελφείας, του Σικάγου και άπανταχοῦ, όπου ή όρμη τῶν ύψηλοτέρων παραδόσεων φέρει τοὺς "Έλληνας πρὸς τὰ ακαδημαϊκά τῆς 'Αμερικῆς ιδρύματα. 'Οργανωθῆτε όλοι και έμψυχώσατε τὴν θείαν πνοὴν του έρωτος πρὸς τὰ γράμματα και τὰς τέχνας διά νά δημιουργήσωμεν τὰ μόνα κεφάλαια τὰ όποία παραμένουν άθάνατα».

Τὸ πρῶτον παράρτημα του 'Ελικώνος, ὡς αναφέρεται και εἰς τὸ ὡς άνω δημοσίευμα, ιδρύθη τὸ έτος 1915 εἰς τὴν πόλιν Berkeley τῆς Καλιφορνίας και εἶχεν αξιόλογον δρᾶσιν και φήμην. Τὸ παράρτημα του Berkeley Cal. έδημοσίευσεν εἰς τὴν έφημερίδα «'Εθνικός Κήρυξ» τῆς 18ης Δεκεμβρίου 1917 τὴν κάτωθι έκκλησιν πρὸς τοὺς "Έλληνας νέους τῆς 'Αμερικῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ δύο άθάνατα εὐαγγέλια του έλληνικοῦ πολιτισμοῦ: Παιδεία και Δημοκρατία». Τὸ άρθρον εἶναι μακροσκελές. Σὺν τοῖς άλλοις αναφέρει και τὰ εξῆς:

«...άπευθύνομεν έκκλησιν πρὸς τοὺς έν 'Αμερικῇ νέους "Έλληνας και ζηλωτάς τῶν φιλελευθέρων ιδεῶν, ὅπως εἰσέλθωσι εἰς τὰ άπειράριθμα και λαμπρῶς καθηρτισμένα 'Αμερικανικά εκπαιδευτήρια και αρχίσωσι συστηματικὴν μελέτην και σπουδὴν. Μὲ μικρὸν χρηματικὸν ποσὸν δύναται τις έδῶ (Berkeley Cal.) νά ακολουθήσῃ σειράν σπουδῶν και έντός ὀλίγων έτῶν νά γίνῃ έπιστήμων. Οὐδέποτε έν 'Ελλάδι μάς έπαρουσιάσθη τοιαύτη εὐκαιρία. 'Αμέσως μετὰ τὴν λήξιν του πολέμου ή 'Ελλάς θά έχῃ μεγάλην ανάγκην έπιστημόνων, ὡς μηχανικῶν, ηλεκτρολόγων, οικονομολόγων και μάλιστα γεωπόνων, ὅπως καλλιεργήσῃσι, αναπτύξῃσι και έκμεταλλεῦθῃσι τὸν φυσικὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Τὸ μέλλον ένός έπιστήμονος εἶναι ποικίλον, πλούσιον, λαμπρόν! 'Εδῶ εἰς τὸ πανεπιστή-

μιον τῆς Καλιφορνίας εἶναι λίαν άνεπτυγμένοι εκείναι ακριβῶς αἱ έπιστήμαι, τῶν ὁποίων ή 'Ελλάς έχει τὴν μεγαλύτεραν ανάγκην. Τὰ πρὸς σπουδὴν έξοδα εἶναι ελαφρότερα από κάθε άλλο πανεπιστήμιον έν 'Αμερικῇ. 'Επὶ του παρόντος εἴμεθα 12 "Έλληνες φοιτηταί, αναμένομεν δὲ και άλλους».

Δύο έτη μετὰ τὴν ίδρυσιν του παραρτήματος έν Berkeley Cal., τὴν 3ην Μαΐου 1917 έξουσιοδοτήθη ὁ Κ. Α. Σαβισιάνας νά σχηματίσῃ παράρτημα του 'Ελικώνος εἰς Νέαν 'Υόρκην. Καταστατικὸν του παραρτήματος Νέας 'Υόρκης εστάλη πρὸς τὸ κεντρικόν, συνεζητήθη δὲ και ένεκρίθη εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς 18ης Μαΐου 1920 ὑπὸ τὴν προεδρίαν του Νικολάου Κασσαβέτη.

Εἰς τὸ αρχεῖον του 'Ελικώνος τὸ ὁποῖον φυλάσσεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην Houghton του Harvard University ὑπάρχει έπιστολή του παραρτήματος Νέας 'Υόρκης ἡμερομηνίας 9ης Αὐγουστοῦ 1924 με τυπωμένον τίτλον «Greek Students Association H e l i k o n New York». 'Η λέξις Helikon έδῶ γράφεται με Κ και ὄχι C, ὅπως εἰς τὸν τίτλον του κεντρικοῦ Βοστώνης.

Τὴν 14ην 'Ιουνίου 1917 ιδρύεται έπίσης παράρτημα του 'Ελικώνος εἰς τὴν πόλιν Oakland τῆς Καλιφορνίας.

"Ἢδη τὸ έτος 1918 ὑπῆρχον πέντε παραρτήματα του 'Ελικώνος, ὡς μάς πληροφορεῖ τὸ κάτωθι δημοσίευμα τῆς έφημερίδος «'Εθνικός Κήρυξ» τῆς 27ης Φεβρουαρίου 1918, ὑπὸ τὸν τίτλον «Π ν ε υ μ α τ ι κ α ἰ Κ α τ α κ τ ῆ σ ε ι ς».

«...ὁ 'Ελικών, ιδρύσας ἤδη πέντε άλλα παραρτήματα έν ταῖς 'Ηνωμέναις Πολιτεῖαις, σαλπίζων τὸ κήρυγμα ὑπὲρ τῆς παιδείας, γίνεται τὸ θαυμαστότερον ὄργανον του έρωτος πρὸς τὴν έλευθερίαν και τὴν δημοκρατίαν».

Τὸ πρῶτον καταστατικὸν του 'Ελικώνος έδημοσιεύθη εἰς τὴν έλληνικὴν έφημερίδα τῆς Βοστώνης «Εἰρηικός» τὴν 6ην 'Οκτωβρίου 1912 με τὰς ὑπογραφὰς του 'Αριστείδου Φουτρίδου ὡς προ-

έδρου, του Π. Κ. Κωνσταντορογιάννη ως γραμματέως και την ημερομηνίαν της επικυρώσεως του 17ην Δεκεμβρίου 1911. Απόκομμα του δημοσιεύματος της εφημερίδος «Ειρηνικός» διεσώθη παρά του Γεωργίου Μπακοπούλου, δευτέρου προέδρου του συνδέσμου και εύρισκεται κατατεθειμένον εις τὸ ἀρχεῖον τῆς Houghton Library του πανεπιστημίου Harvard.

Ἐπικολούθησαν τροποποιήσεις τοῦ ἀρχικοῦ καταστατικοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1917, 1921 καὶ 1923, ὁπότε τὸ καταστατικὸν μετεφράσθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ κατετέθη εἰς τὸ κυβερνεῖον τῆς πολιτείας τῆς Μασσαχουσέττης διὰ τὴν ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τοῦ συλλόγου. Τὸ καταστατικὸν τοῦτο ἐνεκρίθη τὴν 11ην Μαΐου 1923 καὶ ὑπεβλήθη εἰς τὸν Commissioner of corporation and Taxation τὴν 17ην Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁπότε καὶ ἐπληρώθη καὶ τὸ ποσὸν τῶν δολ. 5.00. Ἡ ἡμέρα αὐτὴ θεωρεῖται νομικῶς ἡ γενέθλιος ἡμέρα τοῦ Συλλόγου.

Τὸ ἰσχύον σήμερον καταστατικὸν ἐνεκρίθη τὴν 22ην Νοεμβρίου 1963.

Ὁ σκοπὸς τοῦ συλλόγου καθορίζεται διὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ πρώτου καταστατικοῦ, ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη ἀκολούθως, χωρὶς νὰ δύναται θεβαίως νὰ ἀλλάξη ριζικῶς. Ἔχομεν ὅμως τὰς ἐξῆς δύο γραπτὰς ἀναλύσεις τοῦ σκοποῦ τοῦ συλλόγου κατὰ τὸ ἔτος 1917. Ἡ πρώτη περιλαμβάνεται εἰς ἐπιστολὴν τοῦ προέδρου Νικολάου Κασσαθέτη πρὸς τὸν Ἕλληνα πρεσβευτὴν εἰς Οὐάσιγκτῶνα, συνταχθεῖσα παρὰ τοῦ Ραφαήλ Δήμου, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1917.

«... Ὁ Ἑλικὼν ἰδρύθη ἀπὸ ἐπτὰ τόσων ἐτῶν ὡς μία συναδέλφωσις τῶν ἐν Ἀμερικῇ εἰς ἀνωτέρας Σχολὰς φοιτῶντων καὶ φοιτησάντων Ἑλλήνων, ἔχει σκοπὸν οὐχὶ μόνον φιλολογικὸν ἀλλὰ καὶ πατριωτικὸν, ἐπιδιώκων ἐνδελγῶς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ γόητρου τῶν Ἑλλήνων παρὰ τοῖς Ἀμερικανοῖς καὶ τὴν ἐπιβοήθησιν τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως». Ἡ δευτέρα, δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν εφημερίδα «Ἀτλαντὶς» τῆς 14ης Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους καθορίζει τὸν σκοπὸν τοῦ συλλόγου ὡς κατωτέρω :

«Σκοπὸν αὐτοῦ ἔχει ὁ Ἑλικὼν τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν ὡς καὶ τὴν πνευματικὴν ἐν γένει ἀνάπτυσιν τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ὁποῖου τὸ γόητρον φιλοδοξεῖ νὰ ἐξαγάγῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον παρὰ τῆ Ἀμερικανικῇ κοινωνίᾳ. Παρὰ τὸν ὀλιγοετῆ αὐτοῦ βίον μεθ' ὑπερηφανείας ἀποθλέπει πρὸς τὸ παρελθόν καὶ μετὰ μεγαλυτέρων ἐλπίδων ἀτενίζει τὸ μέλλον, δυνάμενος νὰ καυχῆθῃ ὅτι ἐπετέλεσεν ἀναλόγως τῶν δυνάμεων τοῦ ἔργου οὐχὶ εὐκαταφρόνητον».

Μορφωτικὴ δράσις.

Βασικὸς σκοπὸς καὶ διαρκῆς μέριμνα τοῦ Συλλόγου ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἠθικὴ καὶ ὕλικὴ ὑποστήριξις τῆς σπουδαζούσης ἑλληνικῆς νεολαίας ἐν Ἀμερικῇ.

Τὸ ἔτος 1916 ὁ σύλλογος ἱδρυσεν γραφεῖον πληροφοριῶν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν καὶ ἐλήφθη ἀπόφασις ὅπως τὸ γραφεῖον προβῆ εἰς τὴν ἔκδοσιν ἐπισήμου ὄργάνου πρὸς κατατοπισμὸν καὶ διαφώτισιν τούτων. Ἐντὸς ἐνὸς ἔτους τὸ γραφεῖον ἔλαβεν 350 ἐπιστολάς.

Τὴν 27ην Μαρτίου 1917 ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν «Ἐθνικὸν Κήρυκα» τῆς Νέας Ὑόρκης ἡ ἀκόλουθος ἀνακοίνωσις σχετικῶς μετὰ τὴν ἱδρυσιν τοῦ γραφείου πληροφοριῶν.

«Ὁ Σύλλογος Ἑλλήνων Σπουδαστῶν ὁ «Ἑλικὼν», πρὸς πάσας τὰς Ἑλληνικὰς παραιοκίας τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν. Ὁ ἐν Ἀμερικῇ Σύλλογος Ἑλλήνων Σπουδαστῶν ὁ «Ἑλικὼν» ἐπιθυμεῖ νὰ καταστήσῃ γνωστὸν τὸ ἀπὸ τίνος συσταθῆν γραφεῖον πληροφοριῶν ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ Συλλόγου. Τὸ ἔργον καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ γραφείου τούτου εἶναι ἀφ' ἐνὸς μὲν ὅπως καταρτίσῃ ὅσον τὸ δυνατόν τελειότερον πῖνακα τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνίδων σπουδαστῶν εἰς τὰς ἀνωτέρας σχολὰς τῆς Ἀμερικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ παράσχη δωρεὰν πᾶσαν πληροφορίαν εἰς οἰονδήποτε Ἕλληνα ἐπιθυμοῦντα νὰ σπουδάσῃ.

Ὁ σύλλογος ὡς ἐκ τῆς τελείας ὀργανώσεως τοῦ γραφείου πληροφοριῶν εἶναι εἰς θέσιν νὰ παράσχη ἐκτενεῖς πληροφορίες περὶ παντὸς ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος, καθ' ὅτι τὸ γραφεῖον λαμβάνει τακτικὰς ἐγκυκλίους παρὰ τοῦ ὑπουργείου Παιδείας καὶ παρὰ τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων τῆς χώρας». Τὸ ἄρθρον ὑπογράφουν, οἱ Ν. Ι. Κασσαβέτης, πρόεδρος καὶ Ν. Μιχαλόπουλος γραμματεὺς. Ἐπίσης ἡ ἐφημερίς «Ἀτλαντὶς» εἰς δημοσίευσμά της τῆς 14ης Δεκεμβρίου 1917 προβαίνει εἰς τὸν κάτωθι ἀπολογισμὸν τοῦ ἔργου τοῦ γραφείου πληροφοριῶν καὶ τοῦ συλλόγου ἐν γένει. «Διὰ τοῦ γραφείου πληροφοριῶν τὸ ὁποῖον συνέστησεν ὁ σύλλογος πρὸ ἔτους ἔχει δώσει μέχρι σήμερον πολυτιμοτάτας πληροφορίας εἰς πλείστους ὄσους νέους διψῶντας παιδείας καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ὑποδείξας εἰς αὐτοὺς τὸν ὀριστον τρόπον καὶ τὰς καταλληλοτέρας σχολάς, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναπτύξωσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν κλίσιν καὶ τὸ τάλαντον. Συνειρηθηεῖς μετὰ τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν τῶν εἰς διαφόρους ἄλλας πόλεις τῆς Ἀμερικῆς Πανεπιστημίων, συνέταξε τῆ συνεργασίᾳ ἐκείνων τμήματα αὐτοῦ ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ σκοπὸν καὶ ἐργαζόμενα μετὰ τῆς αὐτῆς δραστηρότητος. Φροντίζων διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ δὲν παρέλειψε τὴν χρησιμοποίησιν παντὸς μέσου τὸ ὁποῖον θὰ συντελέσῃ εἰς τοῦτο. Διὰ τῶν τακτικῶν αὐτοῦ διαλέξεων διδομένων ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημόνων κατὰ τὸ πλεῖστον μελῶν αὐτῶν, τακτικῶν ἢ φιλικῶν, προσφέρει κατὰ τὴν χειμερινὴν περιόδον εἰς τὸ κοινὸν τῆς Βοστώνης πλείστας ὄσας ὠφελίμους γνώσεις. Ἐὰν ἐφέτος αἱ συνθηκαὶ ἐπιτρέψωσι, θὰ καταστήσῃ κοινῶν αὐτῶν καὶ τοὺς ἔξω τῆς Βοστώνης διὰ τῆς ἐν ἐνιαίῳ τόμῳ ἐκδόσεως διαφόρων διαλέξεων ἢ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ».

Ἄλλὰ ἀναμφιβόλως ἡ σπουδαιότερα καὶ θετικότερα μορφωτικῆ προσπάθεια τοῦ «Ἑλικῶνος» ὑπῆρξεν ἡ παροχὴ ὑποτροφιῶν εἰς Ἑλληνας σπουδαστάς. Οὐ-

δέποτε ἐσχηματίσθη πάγιον κεφάλαιον ἐκ τῶν πόρων τοῦ ὁποίου νὰ χορηγοῦνται ὑποτροφίαι. Ἐγένετο συνήθως χορὸς ἢ ἄλλη ἐπιχειρηδὴς ἐκδήλωσις ὡς καὶ ἀτομικαὶ προσφοραὶ πρὸς περισυλλογὴν τοῦ ἀναγκαιοῦντος χρηματικοῦ ποσοῦ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν.

Εἰς τὴν σφαίραν τῆς μορφωτικῆς δράσεως τοῦ Ἑλικῶνος ὑπάγεται καὶ ἡ προσπάθεια αὐτοῦ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ Γυμνάσια (High Schools) τῆς Βοστώνης καὶ τῶν ἄλλων παρακειμένων πόλεων, ὡς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν δημιουργίαν ἔδρας Νεοελληνικῶν Σπουδῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Harvard.

Ἐδῶ πρέπει παρεμπιπτόντως νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ Dr. Harry Messenger, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς διαθήκης του ἐκληροδότησε τὸ ποσὸν τῶν \$ 125,000.00 δολλαρίων διὰ τὴν ἀγορὰν Νεοελληνικῶν βιβλίων διὰ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου Harvard ἦτο μέλος τοῦ συλλόγου ἀνελλιπῶς ἀπὸ τὸ ἔτος 1913 μέχρι τοῦ θανάτου του, 1968 καὶ προσωπικὸς φίλος τοῦ Ἀριστείδου Φουτριδου.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰδρύσεώς του ὁ «Ἑλικῶν» ὑπεβοήθησε πολὺ τοὺς ὁμογενεῖς εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσης διὰ παροχῆς πληροφοριῶν ὡς πρὸς τὴν ἐγγραφὴν τούτων εἰς νυκτερινὰ σχολεῖα ὅπου ἠδύναντο νὰ σπουδάσουν τὴν ἀγγλικὴν καὶ νὰ καταρτιστοῦν ὡς πρὸς τὴν πολιτογράφησιν των.

Διαλέξεις μορφωτικοῦ, ἐπιστημονικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ περιεχομένου ἐδίδοντο τακτικὰ καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ δίδονται μέχρι σήμερον. Τὸ ἔθμα τοῦ Ἑλικῶνος ἐτίμησαν κατὰ καιροὺς διεθνεῖς, ἑλληνοαμερικανικαὶ καὶ ἑλληνικαὶ προσωπικότητες ἢ ἀπαρίθμησις τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατος.

Μοναδικὴ μορφωτικὴ ἐκδήλωσις τοῦ Ἑλικῶνος, ἦτο τὸ ραδιοφωνικὸν πρόγραμμα ἀπὸ τὸν σταθμὸν τοῦ Boston University Radio, κάθε Κυριακὴν ἀπὸ τις 6-7 μ.μ. καθ' ὁλόκληρον τὸ ἔτος 1959.

Ὁ «Ἑλικῶν» ὑπεβοήθησε κάθε προσπάθειαν διὰ τὴν διατήρησιν καὶ διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας καὶ κατὰ τὸ

μέτρον τῶν δυνάμεων του ἐνίσχυσε πρωτοποριακὰς κινήσεις, ὅπως τὸ Center For Neohellenic Studies τοῦ καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Ἀρνάκη εἰς τὴν πόλιν Austin τῆς πολιτείας Τέξας τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τὸ Zenon Papanastasiou Fund εἰς τὸ Hellenic College Broukline Mass. Ὁ Ζήνων Παπαναστασίου ἦτο τακτικὸν μέλος τοῦ συλλόγου καὶ ἐπιλεκτὸς ἐπιστήμων εἰς τὸν κλάδον τῆς βιομηχανίας. Ἐφονεύθη εἰς αὐτοκινητιστικὸν δυστύχημα τὸ ἔτος 1969. Οἱ φίλοι του ἴδρυσαν εἰς μνήμην του πάγιον κεφάλαιον ἐκ τῶν πόρων τοῦ ὁποίου θὰ χρηματοδοτοῦνται διαλέξεις ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου εἰς τὸ Hellenic College.

Ἄξιον μνείας εἶναι καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπογραφῆς καθηγητῶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς διδασκόντων εἰς τὰ πνευματικὰ ἰδρύματα τῆς περιφερείας Βοστώνης δημιουργηθείσης παρὰ τὸν Ἑλικῶνα. Κατὰ τὸ ἔτος 1968 ὑπῆρχαν ἐν ὄλῳ 68 καθηγηταὶ ἑλληνικῆς καταγωγῆς εἰς 10 Πανεπιστήμια.

Πατριωτικὴ καὶ ἐθνικὴ δραῖσις.

Ἄξιοσημείωτος καὶ ἐντατικὴ ὑπῆρξεν ἡ πατριωτικὴ δραῖσις τοῦ συλλόγου, ἥτις ἐξεδηλώθη πάντοτε ζωηρὰ καὶ ἐμπρακτος, ὡσάκις τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Ἀμερικῆς ἐπέβαλλον τοῦτο.

Ἡ πρώτη πατριωτικὴ χειρονομία τοῦ ἰδιοσυστάτου καὶ πτωχοῦ τότε συλλόγου τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν ἦτο ἡ καταβολὴ τοῦ ποσοῦ τῶν \$ 25.00 ἐκ τοῦ ταμείου του εἰς τὸν ἐν Ἀμερικῇ διεξαγόμενον ἔρανον ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος τὸ ἔτος 1912.

Τὴν Κυριακὴν 21ην Ὀκτωβρίου 1917 τῆ πρωτοβουλία τοῦ «Ἑλικῶνος» συνεκροτήθη μέγα συλλαλητήριον ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν θεμάτων, τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸν ἀγῶνα της κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τὴν προτροπὴν τῶν Ἑλλήνων ὅπως καταταγοῦν εἰς τὰς Ἀμερικανικὰς ἐνόπλους δυνάμεις. Κύριος ὁμιλητὴς τῆς ἡμέρας ἦτο ὁ δικηγόρος κ. Νικόλαος Γαλογιᾶς, ὁ ὁποῖος σὺν

τοῖς ἄλλοις λέγει καὶ τὰ ἐξῆς πρὸς τὴν συγκέντρωσιν: «Δὲν ἤλθαμεν ἐδῶ νὰ ἀκούσωμεν λόγους κομματικῆς φύσεως. Ἠλθαμεν ὡς τέκνα τῆς μεγάλης μας πατρίδος Ἑλλάδος, νὰ ἀποδείξωμεν εἰς τὴν ἔτι μεγαλύτεραν νέαν μας πατρίδα, τὴν Ἀμερικὴν, ὅτι ἠνωμένοι πλέον καὶ μὲ ἐνθουσιασμόν θὰ δυνηθῶμεν νὰ συνδράμωμεν τὸν ἀγῶνα της κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀνθρωπότητος... Ἀπὸ τὰ τακτικὰ μέλη τοῦ Ἑλικῶνος τὸ 1/5 ἔχει ἤδη καταταχθῆ εἰς τὸν Ἀμερικανικὸν στρατόν. Ὁ πρῶν πρόεδρος τοῦ Ἑλικῶνος κ. Γεώργιος Δημητρακόπουλος ἐκ τῶν πρώτων κατετάχθη ὡς ἐθελοντῆς καὶ εὐρίσκεται τώρα στὸ Γαλλικὸ μέτωπο. Ὁ πρῶν πρόεδρος κ. Πέτρος Κωνσταντορογιάννης ἐπίσης κατετάχθη ὡς ἐθελοντῆς ἀεροπόρος. Ἄλλο ἔνθερον μέλος τοῦ Ἑλικῶνος ὁ κ. Εὐάγγελος Δεσπότης εὐρίσκεται τώρα εἰς τὸ ἐν Ayre στρατόπεδον. Ὁ κ. Δημήτριος Καίρης ἐπίλεκτον μέλος τοῦ Ἑλικῶνος ἀπεφοίτησεν ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν (R.O.T.C.) τοῦ Πανεπιστημίου Harvard. Ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὰς τοῦ Ἑλικῶνος, ὁ πρῶτος πρόεδρος αὐτοῦ κ. Ἀριστείδης Φουτρίδης μὲ τὴν φλόγα τοῦ πατριωτισμοῦ στὴν ψυχὴν του, μόλις ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, ἀμέσως ἄφησε τὴν θέσιν του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Harvard καὶ κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν ὡς ἐθελοντῆς. Τώρα εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐν Platchburgh στρατόπεδον πρὸς ἐκγύμνασιν ἀξιωματικῶν. Αὐτοὶ εἶναι ἀπὸ τὸ ὄλιγομελὲς κέντρον τοῦ Ἑλικῶνος. Ἀλλὰ τὸ χακὶ ἄφθονο σὲ λεβέντικα ἑλληνικὰ κορμὰ ἤρχισεν παντοῦ νὰ στολίζῃ τὴν πόλιν μας ναὶ νὰ πείθῃ τὴν θετὴν μας πατρίδα ὅτι τὰ παιδιά της ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν καταγωγὴν δὲν εἶναι κωφὰ εἰς τὴν φωνὴν της...».

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἐθνικοῦ διχασμοῦ ὁ Ἑλικῶν ἀνέλαθε ρόλον εἰρηνοποιοῦ καὶ μεσολαβητοῦ, καὶ παντοῦ ἐκφράζεται ἰκανοποίησις διὰ τὴν συνδιαλλακτικὴν του προσπάθειαν. Εἰς ἐπιστολὴν του, συνταχθεῖσαν παρὰ τοῦ Ραφαὴλ Δήμου, πρὸς τὸν ἐν Οὐάσιγκτῶν Ἑλληνα πρεσβευτὴν κ. Γεώργιον Ροῦσον ὁ πρόεδρος τοῦ συλλόγου Ν.

Κασσαβέτης, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1917 ἀναφέρει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς: «Ὁ Ἑλικῶν οὐδόλως ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀδιάφορος πρὸς τὰ ἔθνικὰ πράγματα ἰδίᾳ κατὰ τὰς παρούσας κρίσιμους στιγμὰς ἃς ἡ πατρίς διέρχεται. Συναισθανόμενοι δὲ ὅτι τὸ μέτρον ὅπερ ἐπιβάλλει πρωτίστως ἡ ἀνάγκη σήμερον εἶναι ἡ ἐνοποίησης ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸ κοινὸν ἔργον τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου, ἀπεφασίσαμεν ὅπως συγκαλέσει τοὺς Ἕλληνας τῆς Βοστώνης καὶ περιχώρων εἰς πάνδημον συλλαλητήριον... Ὁ Ἑλικῶν ἔχει τὸ θάρρος νὰ προβῇ εἰς τὴν διοργάνωσιν τοιοῦτου συλλαλητηρίου διότι ὡς ἀκολουθῶν πρόγραμμα κυρίως καθαρῶς ἐκπαιδευτικὸν εἶναι πολιτικῶς ἐντελῶς ἀχρωμάτιστος καὶ ἐπομένως ἱκανὸς νὰ πλησιάσῃ ὄλους τοὺς Ἕλληνας...».

Ἐπίσης ὁ Ἑλικῶν παίζει ρόλον μεσολαβητοῦ εἰς διαμάχας ἐντὸς ἐλληνικῶν κοινοτήτων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1918 καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς 99ης, 101ης καὶ 103ης συνεδριάσεως ἐκδηλοῦται ζωηρὸν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν δικαίων αὐτῆς. Τὰ μέλη τοῦ συλλόγου προτρέπονται νὰ γράψουν ἄρθρα ἀγγλιστὶ πρὸς δημοσίευσιν εἰς τοπικὰς ἐφημερίδας, ἀποστέλλουν τηλεγραφήματα πρὸς τὰ ἀμερικανικὰ καὶ εὐρωπαϊκὰ Πανεπιστήμια καὶ δώσουν διαφωτιστικὰς διαλέξεις εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βοστώνης. Τὴν 9ην Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις ὅπως ὁ Ἑλικῶν ἐνισχύσῃ τὸν ἔρانون πρὸς περίθαλψιν τῶν Μικρασιατῶν.

Τὸ ἔτος 1941 ὁ Ἑλικῶν ἐκ τοῦ ταμείου του καταβάλλει τὸ ποσὸν τῶν 200.000 δολλαρίων εἰς τὸν ἔρانون ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος.

Τὴν 29ην Σεπτεμβρίου 1955 ὁ σύλλογος ἀπέστειλε τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας διὰ τὰς τουρκικὰς θαρσαρότητας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὅταν οἱ Τούρκοι ἐβομβάρδισαν τὴν Κύπρον κατὰ τὸ 1967.

Καλλιτεχνικὴ καὶ κοινωνικὴ δρα- σις.

Ἐκτὸς τῆς μορφωτικῆς καὶ πατριωτικῆς του δράσεως ὁ Ἑλικῶν ἐξ ἀρχῆς ἀνέπτυξε πολὺπλευρον καὶ ἐνδιαφέρουσαν καλλιτεχνικὴν καὶ κοινωνικὴν δραστηριότητα.

Κατ' ἀρχὰς ἐδίδοντο μηνιαῖα γεύματα, ἓνα εἶδος συνεστιάσεων τῶν ὀλιγαριθμῶν μελῶν, εἰς τὰ ὁποῖα συνεζητοῦντο διάφορα θέματα ἢ ζητήματα ἀφορῶντα τὸν σύλλογον. Τὸ πρῶτον γεῦμα ἐδόθη τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1912 εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον «Παρθενῶν» τῆς Βοστώνης.

Συχνὰ ἐπίσης ἐγίνετο ἡ προβολὴ κινηματογραφικῶν ταινιῶν μὲ θέμα τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς.

Εἰς τὰς καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ Ἑλικῶνος συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ διοργάνωσις ἐκθέσεων ἔργων τέχνης Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν ὡς καὶ αἱ ὁμαδικαὶ ἐπισκέψεις εἰς Μουσεῖα καὶ αἰθούσας ἐκθέσεως ἔργων τέχνης.

Πολλὲς φορὲς τὰ μέλη συνεκεντρώθησαν γιὰ τὸ κόσμημα τῆς πατροπαράδοτης Βασιλόπητας, ὅπου ἐγίνετο συνδυασμὸς τοῦ κοινωνικοῦ καὶ μορφωτικοῦ σκοποῦ, διότι ἐδίδοντο ὁμιλίαι μὲ τὰ ἑλληνοχριστιανικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς πρωτοχρονιάς.

Εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ Ἑλικῶνος ὑπάρχουν ἐπίσης πράξεις φιλανθρωπίας καὶ ἐνδιαφέροντος πρὸς πιάσχοντα καὶ ἀναξιοπαθοῦντα πρόσωπα.

Ὁ «Ἑλικῶν», ἐπίσης, ὡς πραγματικὴ ὀργάνωσις εἶχε κατὰ καιροὺς καὶ διαμάχας καὶ ἔριδας αἱ ὁποῖαι τὸν διήρρεσαν, ἠμπόδισαν τὴν ὁμαλὴν ἀνάπτυξίν του καὶ παρ' ὀλίγον νὰ φέρουν καὶ τὴν τελικὴν διάλυσίν του.

Ἄλλ' εὐτυχῶς αἱ ἔριδες καὶ διαμάχαι τῆ πρωτοβουλία ἀνθρώπων ποῦ ἐνδιέφεροντο διὰ τὴν προκοπὴν τοῦ ἔργου ἐξέλιπον καὶ ἤδη ὁ Σύλλογος θαδίζει καὶ πάλιν μὲ νέαν δραστηριότητα καὶ προοπτικὰς εἰς τὸν δρόμον του.

N. ΜΙΝΑΔΑΚΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΜΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ

Ἐγαπητές μου «Ἀκτίνες»,

Ἐδιάβασα τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Ἀσιώτη, ἀπὸ τὸ τεῦχος τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου, πού ἀναφέρεται στὰ προβλήματα τῆς νεολαίας. Πόσον μεγάλο θέμα εἶναι ἡ σημερινὴ νεολαία! Οὔτε λίγο, οὔτε πολύ, εἶναι ἡ αὐριανὴ Ἑλλάδα.

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ θυμῆθηκα πὼς ἀνάμεσα στὶς ἄλλες ἐκδόσεις τοῦ Ἰνστιτούτου Ψυχολογίας, ἔχει κυκλοφορήσει τελευταία τὸ ἐκ 450 σελίδων βιβλίο: «Ἡ σεξουαλικὴ σφαῖρα καὶ ὁ νέος ἄνθρωπος». Τὸ βιβλίο αὐτὸ καθοδηγεῖ μὲ πολλὴ ἀπλότητα καὶ σαφήνεια στὸ εἰδικὸ αὐτὸ θέμα τὴν νεότητα. Νομίζω πὼς πολλὲς «τρέλλες» καὶ πολλὲς ἐπαναστατικὲς ἐκρήξεις τῆς νεολαίας ὀφείλονται καὶ σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Στὴν ἔλλειψι ὀρθῆς γραμμῆς.

Ἐάν οἱ γονεῖς μπορούσαν νὰ δώσουν μιὰ σωστὴ ἀγωγή στὸ μεγάλο αὐτὸ πρόβλημα, θὰ ἔχουν ὁπωσδήποτε προσφέρει μιὰ σοβαρὴ ὑπηρεσία στὰ παιδιά τους καὶ στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία. Θὰ τὰ βοηθήσουν γιὰ μιὰ ὁμαλότερη καὶ στρωμένη ζωὴ.

Ἄλλὰ πὼς μποροῦν νὰ βοηθήσουν τὰ παιδιά τους ἀν δὲν ἔχουν οἱ ἴδιοι πρῶτα κατατοπισθῆ καὶ θεβαιωθῆ γιὰ ὀρισμένους ἀλήθειες;

Γι' αὐτὸ τὸ βιβλίο τοῦτο ἀποτελεῖ ἕνα ἀσφαλὴ ὁδηγὸ γιὰ τοὺς γονεῖς καὶ γιὰ τοὺς νέους. Θὰ πρέπει νὰ διαβασθῆ καὶ νὰ χρησιμεύσῃ σὰν κώδικας ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς τοῦ ἀτόμου μέσα στὴν κοινωνία.

Ἀπὸ πολλοὺς πού τὸ διάβασαν αὐτὲς τίς σκέψεις ἀκούω: «θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ εἶχαμε διαβάσει πρὸ πολλοῦ. Εἶναι μιὰ φωνὴ πού ἔπρεπε νὰ ἀκουσθῆ ἀπὸ ἕνα ὑπεύθυνο στόμα». Αὐτὸ πού χρειάζεται νομίζω εἶναι νὰ γίνῃ τὸ βιβλίο αὐτὸ περισσότερο γνωστὸ στὸ πολὺ κοινὸ. Νὰ μπορούσαν νὰ τὸ πᾶρουν στὰ χέρια τους πολλοί. Κι' αὐτὸ εἶναι ἔργο ὄλων ὅσοι θέλουν νὰ συμβάλουν θετικὰ στὴν προσπάθεια γιὰ νὰ βοηθηθῆ ἡ νεολαία μας.

Πιστεύω ὅτι ἡ ἀγωγή στὸ μεγάλο αὐτὸ πρόβλημα θὰ συμβάλῃ οὐσιαστικὰ καὶ θεμελιακὰ στὴν ὅλη προσπάθεια γιὰ τὴν νεολαία μας.

Μετὰ τιμῆς
Λ. ΚΟΚΟΛΙΟΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Δ. Γ. Σταμάτης: ΧΡΟΝΙΚΟ 1940—1950, Ἀθήνα 1969.

Ἀναδρομὴν εἰς καιροὺς χαλεποῦς, εἰς καιροὺς ἐξωτερικῶν δυσκολιῶν, πού ἀπέδωσαν ἐν τούτοις πνευματικὴν καρποφορίαν πολλήν, ἐπιχειρεῖ μὲ τὴν λιτὴν ἀλλὰ βαρυσήμαντον ἐργασίαν τοῦ κ. Δ. Γ. Σταμάτης ἐκ τῶν πρώτων συνεργατῶν τῶν «Ἀκτίνων» καὶ αὐτόπτης καὶ συνδημιουργὸς τῶν ἐξιστορουμένων εἰς τὸ «Χρονικόν».

Μὲ ἀπαρχὴν τὴν πνευματικὴν ἐξανάστασιν τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1940-41 καὶ τὸ ἔργον τῆς χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης πού ὀργανώθη τότε διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τῶν οἰκογενειῶν τῶν στρατευμένων ἀδελφῶν μας καὶ μὲ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν ἀλμάτων πού ἐπετελοῦντο διὰ τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ μας χειραγωγεῖται ὁ ἀναγνώστης τοῦ «Χρονικοῦ» εἰς μίαν ἱστορίαν ἢ ὅποια μένει ἀνεξίτηλος εἰς τὴν μνήμην ὅσων τὴν ἔζησαν, ὅσων καθ' οἰομένην τρόπον ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν προσπάθειαν ἐκείνην.

Ὁ ἀναγνώστης τοῦ «Χρονικοῦ» ὁπωσδήποτε καταλαμβάνεται ἀπὸ αἰσθήματα ὑπερηφανείας καὶ θαυμασμοῦ διὰ μίαν ὀλόκληρον ἐποχὴν τῆς ἐθνικῆς καὶ πνευματικῆς μας ἱστορίας. Καὶ εἴτε γνωρίζει τὰ γεγονότα τοῦ «Χρονικοῦ» εἴτε τὰ ἀγνοεῖ διδάσκεται βαθύτατα διδάγματα σοβαρὰ καὶ σπουδαία. Ὅλοι ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὰς ἐξελίξεις τοῦ ἐθνικοῦ καὶ πνευματικοῦ μας βίου πρέπει νὰ διαβάσουν τὸ «Χρονικόν» καὶ ἰδίως οἱ νέοι. Ἀναμφισβητήτως θὰ ἀντλήσουν ἀπὸ αὐτὸ δύναμιν, διδάγματα καὶ θάρρος διὰ νὰ τολμήσουν καὶ αὐτοὶ πνευματικὰ ἀγωνίσματα σὰν αὐτὰ πού περιγράφονται εἰς τὸ «Χρονικόν», εἰς τὴν τεταραγμένην ἐποχὴν μας.

I. A. K.

Κωνσταντίνου Β. Σκουτέρη: Η ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Ἀθήνα 1969.

Ἡ Ἐκκλησιολογία στὴν σύγχρονὴ ἐποχὴν μας ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τὸ θέμα μελέτης πολλῶν θεολόγων.

Σ' αὐτοὺς ἔρχεται νὰ προστεθῆ καὶ ὁ κ. Κ. Σκουτέρης, μὲ τὴν «ἐναίσιμον ἐπὶ διδασκτορία διατριβὴν» του: «Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης». Τὸ πολὺπλευρο καὶ πολυσχεδὲς ἔργο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Ἐπισκόπου Νύσσης, ἡ ἄριστη φιλοσοφικὴ του κατάρτισις καὶ οἱ ἀδιάκοποι ἀγῶνες του «ὑπὲρ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως», τὸν κατατάσσουν στὴ χορεία τῶν σπουδαιότερων Ἑλλήνων Πατέρων. Τῆς σημαντικῆς αὐτῆς μορφῆς μᾶς παρουσιάζει συστηματικὰ τὴν διδασκαλίαν περὶ Ἐκκλησίας στὰ κεφάλαια τοῦ «ἄρχῃ καὶ ἰδρυσισ τῆς Ἐκκλησίας», «Ἡ φύσις καὶ αἱ ἰδιότητές της», «Μυστηριακὴ καὶ μυστικὴ ζωὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ», «Ἡ διοργάνωσις τῆς ἐπιτελιῆς Ἐκκλησίας», «Ἡ ἐν οὐρανοῖς θριαμβεύουσα Ἐκκλησία».

Ἰδιαίτερος θέλω νὰ ἐπισημάνω τὸ κεφάλαιο «διοργάνωσις τῆς ἐπιτελιῆς Ἐκκλησίας», ὅπου μὲ κείμενα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τονίζεται ἡ θεατικὴ ἀλήθεια ὅτι «πάντες οἱ πιστοὶ, κληρικοὶ τε καὶ λαϊκοί, ἀποτελοῦν ἓν ἐνιαῖον σῶμα, τοῦ ὁποῦο κεφαλὴ εἶναι ὁ Χριστός».

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες πτυχές τοῦ θέματος τοῦ, πᾶνω σ' αὐτὴ τῆ θεολογικῆς γραμμῆς ξετυλίγονται. Ὅπως ὁ κ. Σκουτέρης συγκεφαλαιώνει: «Ἡ Ἐκκλησία παρίσταται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς ἐν γενικῇ μὲν ἐνοίᾳ ὡς κοινωνία τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν λογικῶν καὶ πνευματικῶν ὑπάρξεων, ἐν εἰδικῇ δὲ ἐννοίᾳ ὡς κοινωνία τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων... Ἐνῶ συγχρόνως ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης ἔχει Τριαδολογικὸ Χαρακτῆρα... Ἡ Ἁγία Τριάς εἶναι ἡ ὑπερτάτη τῆς Ἐκκλησίας ἄρχη, ἡ κυβερνώσα καὶ καθοδηγοῦσα καὶ ζωοποιοῦσα αὐτήν».

I. Γ. Α.

Παναγιώτου Γ. Στάμου: «ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. Η ΝΕΟΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΥΤΗΣ». Εἰσαγωγή - κείμενον - μεταφράσις - σχόλια. Ἀθῆναι 1969.

Στὴν ἐποχὴ μας, πού ἀλλεπάλληλες εἶναι οἱ ἐκδόσεις γύρω στὰ προβλήματα τῆς νεολαίας, ἀξιεπαινετὴ εἶναι καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ κ. Στάμου, πού σταχυολόγησε ὅ,τι ἔχει γράψει ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀπευθυνόμενος στοὺς νέους καὶ μᾶς τὰ παρουσιάζει μεταφρασμένα καὶ σχολιασμένα.

Εἶναι γιὰ ὅσους ἀσχολοῦνται—καὶ εἶναι πολλοὶ πού ἀσχολοῦνται στίς ἡμέρες μας—μὲ τὰ πνευματικὰ προβλήματα τῆς νέας γενεᾶς, πολὺτιμο βοήθημα. ἔχουν συγκεντρωμένες τίς ἀπόψεις τοῦ μεγάλου Δασκάλου τῆς Οἰκουμένης στὸ μεγάλο τοῦτο θέμα: στὴν πορεία τῆς νέας γενεᾶς.

I. Γ. Α.

Ἄνανεωμένος ὁ Ἡλίος Σιμόποιο ὑλοστῆ νέα του ποιητικὴ συλλογὴ. Τὰ «ΤΕΚΜΗΡΙΑ» εἶναι μιὰ ζωντανὴ ἀπόδειξη τῆς πνευματικῆς του πορείας μέσα στὸ νεοελληνικὸ ποιητικὸ χῶρο· ἀδέσμευτης, ὑποταγμένης μόνο στὴ φωνὴ τοῦ μέσα ἀνθρώπου. Ἐδῶ, τῆ θέσι τοῦ πλουσιοῦ λυρισμοῦ— πού μᾶς ἔδωσε μὲ «Τὸ Μεγάλο Ποτάμι» (1964)— τὴν παίρνει ὁ βαθὺς στοχασμὸς μὲ τίς ὑπαρξιακές προεκτάσεις, ντυμένος πάντα μ' ἓναν γνήσιο λυρισμό. Ἡ εὐαίσθησις καὶ ἡ ἔμπνευσις θρῖσκονται στὸ ἰδανικὸ σημεῖο, πού ἐπιτρέπουν τὴν ἄρμονικὴ σύζευξη τοῦ θάδωσις τοῦς ὄριμους ποιητικὸς καρπούς. Ἡ καθαρὴ σκέψη τοῦ κ. Σ. κάνει τὸν ποιητικὸ του λόγο κρυστάλλινο, προφυλαγμένο ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια τοῦ αἰῶνα μας, τὸ ἀγγος μὲ τίς διαφορὲς ἐκδηλώσεις του, ὅπως εἶναι τὰ διανοητικὰ νεφελώματα.

Ὁ Σιμόπουλος, δόκιμος ἐργάτης στὸν ποιητικὸ ἀμπελῶνα, προχωρεῖ μὲ τὴ συναισθησι τῆς εὐθύνης τοῦ πνευματικῶ ἀνθρώπου.

Πεζὰ ποιήματα θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρίσει κανεὶς τίς «ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ» (Πύργος, 1968) τῆς Κας Ἐλένης Σιάρρα-Λαζανᾶ. Εἶναι τόσο ἔντονο τὸ λυρικό στοιχεῖο καὶ τόσο πηγία ἡ ἄρμονία πού κυριαρχοῦν σὲ ὅλα τὰ κείμενα, πού τὰ θγάζουν ἀπὸ τὸν πεζὸ καὶ τὰ τοποθετοῦν στὸν ποιητικὸ χῶρο. Πραγματικὰ κομψοτεχνήματα, σωστὰ στολίδια, πού σπάνια συναντᾶει κανεὶς στὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία καὶ μάλιστα τὴν μεταπυρηνικὴ. Ἄν σκεφτῆ κανεὶς, ὅτι ἔκεινο πού κυριαρχεῖ στίς Ἀντιθέσεις εἶναι ἡ ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο— μὴ ἀγάπη μὲ μεταφυσικὸ ὑπόβαθρο— τότε ἀναγνωρίζει πῶς ἡ συμβολὴ τους δὲν εἶναι μόνον αἰσθητικὴ. Ἀνεβάζουν τὸν ἀναγνώστη ψηλότερα ἀπὸ τὸ χῶμα τοῦ σήμερα.

Ὁ Γιῶργος Μανουσάκης στὸ βιβλίον του «Η ΚΡΗΤΗ ΣΤΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ» δὲν κάνει ἀπλῶς «μια καταγραφή, μελέτη καὶ προβολὴ τῶν στοιχείων πού συνθέτουν τὴν εἰκόνα τοῦ νησιοῦ (τῆς Κρήτης), μὲ μιὰ παράλληλη παρακολούθησι τῆς πορείας τῶν ἰδεῶν μέσα στὰ σχετικὰ χρονικά, τὰ μυθιστορήματα καὶ τὴ δραματικὴ ἀνασύνθεσι τῆς ἀρκαδικῆς θυσίας» ἢ «μια κριτικὴ ἀποτίμησι τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου τοῦ Πρεβελάκη πούχει τίς πηγές του στὴν Κρήτη». Μᾶς δίνει ἓνα ἔργο μὲ ἀναμφισβήτητὴ ἐπιστημονικὴ καὶ λογοτεχνικὴ ἀξία. Προπαντὸς λογοτεχνικὴ ἀξία, μὲ ἔντονη τὴν προσωπικὴ σφραγίδα τοῦ

συγγραφέα. 'Ο Μανουσάκης δέν καταγράφει, ούτε «συνθέτει» άπλώς. Δημιουργεί! Καί δημιουργεί θετικά. 'Ο άναγνώστης, μέσα στις σελίδες του βιβλίου, δέν γνωρίζει μόνο την Κρήτη και τόν Πρεβελάκη. Γνωρίζει ένα κομμάτι άπό την ψυχή της 'Ελλάδος και παρακολουθεί την κίνηση τών ιδεών σ' ένα χώρο, την Κρήτη, που είναι κίνηση ιδεών με πόλο έλξεως τά άνθρωπιστικά ιδεώδη. 'Η κριτική σκέψη, ή γλώσσα και τό ύφος του Μανουσάκη, μάς αίχμαλωτίζουν.

"Επαινοι άξίζουν στην Χριστιανική Φοιτητική "Ενωσι που σκέφτηκε νά φέρη σέ έπαφή τή σπουδάουσα "Ελληνική Νεολαία με τήν πατερική σκέψη. Καί μάλιστα με τή σκέψη τεσσάρων κορυφαίων και φιλοσόφων Πατέρων τής 'Εκκλησίας μας: τών Μεγάλου Βασιλείου, 'Ιωάννου Χρυσόστομου, Γρηγορίου Ναζιανζηνού και Γρηγορίου Νύσσης. Τά «ΝΕΑΝΙΚΑ ΣΑΛΠΙΣΜΑΤΑ» ('Αθήναι, 1969), άποτελούν ένα θετικό βήμα πρós αυτήν την κατεύθυνση. Τό τεύχος αυτό, με κείμενα τών τεσσάρων Πατέρων, που άναφέρονται στή νεότητα — μπορεί ν' άποτελέσει τήν αρχή μιάς γενικότερης και καθολικότερης γνωριμίας. Καί θά είναι ευτύχημα άν ή σπουδάουσα 'Ελληνική Νεολαία συνδεθεί με τήν Πατερική σκέψη. 'Αναμφισβήτητα, θά θρει τόν έαυτόν της και τόν προσανατολισμό της.

'Ο Κωνστ. Ν. Δρατσέλλας στόν 1ο τόμο τής σειράς «Βιβλιοθήκη Λατίνων 'Εκκλησιαστικών Πατέρων τών πρώτων αιώνων» μάς έδωσε σέ ελληνική μετάφραση τό περίφημο έργο, του Λατίνου πατρός ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ, DE CATHOLICAE ECCLESIAE UNITATE μαζί με μερικές έπιστολές του έκκλησιολογικού περιεχομένου. Πέρα άπό τήν άναμφισβήτητη έπιστημονική άξία αυτής τής έκδόσεως, πρέπει νά ύπογραμμισθί και ή έπικαιρότητα που έχουν τά κείμενα που περιλαμβάνονται σ' αυτόν τόν τόμο. Μάς φέρνουν σέ έπαφή με τήν χριστιανική σκέψη τών πρώτων αιώνων (δ 'Ιερós Κυπριανός έζησε τόν 3ον μ.Χ. αιώνα — γενήθηκε περί τά 200 μ. Χ. και πέθανε τόν Σεπτέμβριο του 258) και μάς κάνουν κοινωνούς τής οικουμενικότητας και καθολικότητας τής άδιάκριτης Χριστιανικής 'Αλήθειας. 'Η φιλοσοφική σκέψη τών Πατέρων εκείνων είναι καθαρή, γι' αυτό μάς συγκλονίζει κατά βάθα ή μεταφορά της, προοπτικά, στή σύγχρονη πραγματικότητα και ή σημασία της στή θίωση τής 'Αποκαλυμμένης 'Αλήθειας, σήμερα.

'Η άπόφαση του κ. Κ. Δρατσέλα «νά

παρουσιασθούν διά τής άρχομένης ταύτης σειράς έν μεταφράσει εις τό όρθόδοξον ελληνικόν κοινόν όσον τό δυνατόν περισσότερα έργα Λατίνων Πατέρων τής 'Εκκλησίας τών πρώτων αιώνων — όπως γράφει στόν πρόλογό του — πρέπει νά χαιρετισθί με ένθουσιασμό. Συμφωνούμε μαζί του πώς, ή γνωριμία με τό θεολογικό και πνευματικό πλούτο τής άρχαίας Χριστιανικής Δύσεως, μπορεί νά προσφέρει πολλά, όχι μόνο στούς Θεολόγους, αλλά σέ κάθε σκεπτόμενο που έχει μεταφυσικές άνησυχίες.

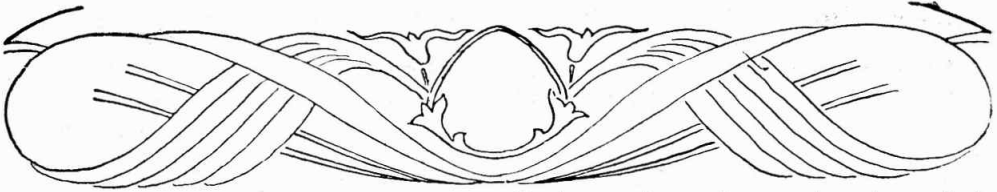
Τά τεύχη που κυκλοφόρησαν ώς τώρα, άπ' τόν έκδοτικό Οίκο Βασ. Ρηγοπούλου (Θεσ)νίκη), στίς σειρές «ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ», και «ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ», που διευθύνει ό Π. Ε. Φουρμόζης, άποτελούν θετική συμβολή και προάγουν άποφασιστικά τό όλο θέμα. 'Ιδιαίτερα, οί μελέτες για τήν έκκλησιαστική μουσική, πέρα άπό τήν άναμφισβήτητη έπιστημονική τους άξία, έχουν και ένα πλατύτερο χαρακτήρα: Βοηθάνε και τόν μη ειδικό νά κατανοήσει τήν έκκλησιαστική μας μουσική, πράγμα που σημαίνει ότι τόν προάγουν πνευματικά και αισθητικά. "Αν μάλιστα σκεφτούμε πώς «ή άγάπη άποτελεί τήν ούσία τής χριστιανικής ώδης», τότε καταλαβαίνουμε τή γενικότερη σημασία που έχουν αυτές οί μελέτες για πνευματικό άνέβασμα του πληρώματος τής 'Εκκλησίας.

'Η έπιμονή στή λεπτομέρεια, του κ. Φουρμόζη, πράγμα που σημαίνει ύπαρξη έπιστημονικής ευθύνης, όχι μόνο δέν κουράζει τόν μη ειδικό, αλλά, αντίθετα, τόν βοηθάει νά κατανοήσει πληρέστερα τό θέμα. Σ' αυτό συμβάλλει και ή θαυμάσια γλώσσα του κ. Φουρμόζη, σέ συσχέτισμό με τήν μεθοδικότητα και τήν διαύγεια που έκθέτει τίς σκέψεις του. "Ετσι, οί μελέτες αυτές είναι και θαυμάσια λογοτεχνικά κείμενα με κριτικό χαρακτήρα.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Παναγιώτου Σιμιγιάτου: ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ (Εισαγωγή εις τούς τρεις Εύαγγελιστάς). Καλαμάτα 1969.

'Η εργασία του πρωτοπρεσβυτέρου κ. Π. Σιμιγιάτη, ίερατικού προϊσταμένου του 'Ι. Ναού του 'Αγ. Στεφάνου Παρισίων, είναι πολύ ένδιαφέρουσα. Πρόκειται για φιλολογική έρευνα τών κειμένων τών τριών πρώτων Εύαγγελίων, που συνήθως όνομάζονται συνοπτικά. Πολύτιμο βοήθημα, σέ έπιστημονικό επίπεδο, για θεολόγους και μη μελετητάς. 'Η έρευνα γίνεται εύσυνείδητα, με βάση τήν πατερική παράδοση. Χάρι σ' αυτήν διευκρινίζονται

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΣΩΝ Ο ΚΕΙΖΥ

«Η ΗΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΓΩΝΙ»

Μέσα στην έντονα έθνικιστική ατμόσφαιρα της Ίρλανδίας κατά την εποχή των αγώνων της έναντι της Άγγλικής έπικυριαρχίας έγραψε τα πρώτα του έργα ο πρόταγος των Ίρλανδών θεατρικών συγγραφέων Sean O' Casey (1880-1964). Την καλλιτεχνική προσωπικότητα του Δουβλινέζου αυτού συγγραφέως εκφράζει σε άλλιγες γραμμές ο John Gassner: «Τό άσήμαντο πνευματικά θέατρό μας μέσα σ' έναν κόσμο πνευματικά σκιάδη δέν μπορεί ν' άφομοίωση την ιδιαίτερη ευφυΐα του... τό έντονο χιοδμορ των λέξεών του και των σατιρικών καταστάσεων, την άπέραντη όργη και την άπέραντη άγάπη του». Σε μίαν εποχή, πού ό συναισθηματισμός των Ίρλανδών πατριωτών έθλεπε μίαν Ίρλανδιαν βασίλισσα, μέ καταπράσινους άγρούς, σε μίαν εποχή, πού ήτο διάχυτη ή τάση για την μυθοποιΐα και την παρουσίαση του ανθρώπου ως ήρωος, ό Ο' Κέιζυ παρουσίασε τά πρόσωπά του ρεαλιστικά, μέ όλες τους τις άρετές και τά έλαττώματα. Οί ήρωές του δέν είναι οί έθνικοί άγωνιστάι, αλλά οί άμαχοι,

ιδιαίτερα αί γυναίκες, πού πρέπει νά ύπομείνουν τό χάος του πολέμου και την άπώλεια εκείνων, πού άγαπούν.

Τό έργο, πού καθιέρωσε τον Ο' Κέιζυ, είναι «ή Ήρα και τό Παγώνι» (1924). Άνήκει στην πρώτη περίοδο της θεατρικής παραγωγής του συγγραφέως, την ρεαλιστική, και μαζί μέ δύο άκόμη έργα («Τό Άλέτρι και τ' Άστέρια» και «Η Σκια και ό Όπλοφόρος») άποτελεΐ, κατά τον David Krause, μίαν κωμικοτραγική τριλογία. Έτιμήθη μάλιστα μέ τό θραβείο Χώθορν στά 1926. Για τό έργο ό κριτικός Watts έγραψε ότι «είναι ή πλουσιώτατη κωμική δημιουργία άπό τις ήμέρες του Σαίξπηρ».

Η πρωτοτυπία στο έργο «Η Ήρα και τό Παγώνι» εύρίσκεται στην ύπαρξη του τραγικού στοιχείου, πού πηγάζει άπό την διάχυτη στο έργο φαιδρότητα και τις κωμικές καταστάσεις. Τραγωδία και κωμωδία ένώνονται άρμονικά σε ένα σύνολο, ενώ ή αντίθεσή τους δέν μειώνει αλλά μάλλον έντείνει τό ένδιαφέρον του θεατού. Η κοινωνική κριτική, πού άσκει ό Ο' Κέιζυ στο έργο του εκφράζεται μέ την προβολή της ανθρώπινης γελοιοτήτος και τις αντιδράσεις του άτόμου σε δύσκολες βιοτικές καταστάσεις. Μέσα στο πτωχικό δωμάτιο ένός σπιτιού του Δουβλίνου, όπου μάς μεταφέρει τό σκηνικό — φορέυς της

πολλά έρωτήματα, σχετικά μέ την γλώσσα στην όποία έγράφησαν τά Εύαγγέλια αυτά, ποιά ήταν ή αίτία και ό σκοπός πού έπεδίωξεν ό κάθε Εύαγγελιστής και ποίος ό τόπος και ό χρόνος της συγγραφής.

Έπί πλέον έλέγχεται ή γνησιότης των κειμένων και έρευνώνται οί σχετικές ένστάσεις πού προεβλήθησαν μέχρι σήμερα, όπως για την άκεραιότητα των δύο τελευταίων κεφαλαίων του κατά Μάρκον Εύαγγελίου (σελ. 87-94). Η μόνη ύπόδειξη πού θά μπορούσε νά κάμει κανείς και πού θάπρεπε νά ληφθή ύπ' όψηι σε μελλοντική επανέκδοση, είναι ή έλλειψη άνα-

φοράς παραπομπών στη βιβλιογραφία, πράγμα πού σε μιά έπιστημονική έργασία είναι πάντα χρήσιμο, προκειμένου για την λεπτομερέστερη εξέταση ένός ειδικού θέματος. Πάντως ή έργασία του π. Σιμιγιάτη είναι άξίεπαινη και πολύ κατατοπιστική. Τό σπουδαιότερο δέ ό χειρισμός του όλου θέματος ανάδιδει πνεύμα εύλαβείας άπό την όποιαν διέπεται ή σκέψη του συγγραφέα, του όποιου είναι γνωστή ή ευεργετική δράση στην Έκκλησία και στην παροικία του Παρισιού και ιδιαίτερα ανάμεσα στην νεολαία.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

δραματικής ουσίας του 'Ιρλανδοῦ συγγραφέως — τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου περιφέρουν τὴν δυστυχία τους, πού σὲ μίαν τρίπρακτῆ κλιμάκωση, θὰ ξεσπάσῃ, γιὰ νὰ δώσῃ τὴν τελικὴ τραγικὴ μορφή στοῦ δράμα.

'Απὸ τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου αὐτοῦ ξεχωρίζει ἡ "Ἡρα, ἡ ὁποία μὲ πραγματικὴ 'Ολύμπια δύναμη θὰ σηκώσῃ τὰ βάρη τῆς οἰκογενειακῆς συμφορᾶς· σ' αὐτὴν θὰ ξεσπάσουν τὰ θαρεῖα σύννεφα, πού μάζεψε ἡ ἀνθρώπινη ἐπερισκεψία καὶ ἀπάθεια. 'Ἡ "Ἡρα θὰ ὑποστῇ τὴν ὑπερφίαλη προσωπικότητα τοῦ «παγωνιοῦ», τοῦ ἀνδρα τῆς, ὁ ὁποῖος ἀποφεύγει ν' ἀντιμετώπισῃ τίς εὐθύνες τοῦ παραδομένου σὲ ψευδαισθήσεις καὶ στοῦ ποτό. Αὐτὴ θὰ πρέπῃ νὰ θρῆ τὸ κουράγιο ν' ἀνθέξῃ στὸν θάνατο τοῦ γιου τῆς, ὁ ὁποῖος συλλαμβάνεται καὶ ἐκτελεῖται ἀπὸ τοὺς Ρεπουμπλικάνους σὰν προδότης ἑνὸς συναγωνιστοῦ τοῦ στοὺς 'Απελευθερωτικοὺς. Στὸ τέλος θὰ ἐπιπλήξῃ τὴν ἀπελπισμένη κόρη τῆς, πού τσακισμένη ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα κτυπήματα τῆς

μοίρας κραυγάζει ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός· καὶ μὲ στοχασμὸ στενάζει: «'Αχ! Τί ἔχει ὁ Θεὸς νὰ κάμῃ μὲ τὴν βλακεία τῶν ἀνθρώπων;»

'Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ἡ ἔξοχη ἀπόδοση τοῦ ρόλου τῆς ἡρωίδος τοῦ Ο' Κέιζυ ἀπὸ τὴν κ. Παξινοῦ, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖ ὄντως ἕνα ρεσιτάλ ὑποκριτικῆς δεξιοτεχνίας, ἰδίως στὴν τρίτη πράξι.

«'Ἡ "Ἡρα καὶ τὸ Παγωνί» εἶναι μίαν ἀντίθεση τοῦ συναισθήματος τῆς εὐθύνῃς μὲ τὴν ἀδιαφορία, «τῆς ρεαλιστικῆς» ἀντιμετώπισεως τῶν καταστάσεων τῆς ζωῆς μὲ τίς φαντασιώσεις εὐημερίας, τῆς ἐλπίδας στοῦ μέλλον μὲ τὴν πτώση καὶ τὴν ἐξαθλίωση τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ τὸ πορτραῖτο, ἔκφραση τῆς πραγματικότητος σὲ πολλές ἐκφάνσεις τῆς, ζωγραφίζεται ἀπὸ τὸν Ο' Κέιζυ μὲ ἀξιοπρόσεκτη τιμιότητα καὶ παραστατικότητα καὶ προβάλλεται ἡ ὕψις τοῦ ἔργου γεμάτη δύναμη καὶ ζωντάνια.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «AKTINEΣ». Ἐκδοσις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «'Ακτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι 135 (Τηλ. 624-233). — Θεσσαλονίκης: Ἀγίας Σοφίας 39. — Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατροίδης, κατοικία Δημητράκοπούλου 13 Ἀθῆναι (403). Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: Βλ. Σταματοπούλος, Ἰπποκράτους 189 Ἀθῆναι (708). Ἐτησίαι συνδρομὴ δρχ. 70, ἔξωτ. \$ 5. Τιμὴ τεύχους δρχ. 7. Χειρόγραφα, δημοσευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.